

שער 5: ההכרעה

ספטמבר 1948 — מרס 1949

ב־16.9.1948 הגיש המתווך מטעם האו"ם, הרוזן השוודי בֶּרנאדוט (שנרצח למחרת היום), את ההמלצות שלו למזכיר הכללי של האו"ם, וביניהן ההצעה למסור את הנגב, המנותק ממילא ממדינת ישראל, לידי הערבים. צה"ל היפנה איפוא את עיקר מאמציו לשיחרור הנגב. לרשות מפקד חזית הדרום הועמדו לצורכי מבצע "יואב" (עשר־המכות) החטיבות הוותיקות במרחב, "גבעתי" ו"הנגב", חטיבת "יפתח" וחלק מהחטיבה המשוריינת; תוך מהלך הקרבות הובאה גם חטיבת "עורד" מהצפון. ריכוז הכוחות הסתיים ב־15.10.48 ובאותו יום הודיעה ישראל למטה משקיפי האו"ם על רצונה להעביר שיירה דרך כרתיה, לנגב. השיירה הותקפה בקרבת המוצבים המצריים ונאלצה לחזור על עקביה. חיל־האוויר הישראלי הפציץ את שדה־התעופה של אל־עריש, ואת הערים עזה, מגידל והכפר בית חנון. באותו לילה פשט גדוד־הפשטה על עורקי־התחבורה המצריים — כבישים ומסילת־הברזל — וזרע מבוכה רבה בעורף המצרי. טרזים ננעצו במערך המצרי כדי לבתר אותו: אנשי "יפתח" תפסו מערך משלטים בקרבת בית־חנון, בין מגידל לעזה, ואילו אנשי "גבעתי" הקימו חיץ בין עיראק אל־מנשיה לבית ג'וברין. בבוקר של 16.10 יצאו גדוד הטנקים וגדוד חיל־רגלים לכבוש את עיראק אל־מנשיה ולפתוח ע"י כך את הדרך לנגב. ההתקפה נכשלה. אור ליום ה־17 באוקטובר כבש גדוד של "גבעתי" את המעוז המצרי במשלט 113 ואת משלט הצומת הדרומי. המצרים החזיקו עדיין מעמד במשלט הצומת הצפוני בין שני המשלטים. ב־17 נהדפו בכל הגזרות ההתקפות המצריות. אור ליום ה־18 הושלם כיבוש הצומת הצפוני וכן נכבשו מוצבי כאוכבה. עתה חסמו את המעבר לנגב משלטי חוליקאת בלבד. בינתיים הובאה חטיבת "עורד" מהצפון לחזית הדרום, והוטל עליה לכבוש את משלטי כרתיה, כדי להרחיב את הפרוודור לנגב. בהיותה מחוסרת נסיון־לחימה נגד אויב סדיר כמו הצבא המצרי, היא לא הצליחה במילוי משימתה, והוטל על "גבעתי" לסלק את המחסום האחרון — את מערך מוצבי חוליקאת, המבוצר היטב. עם שחר יום 20.10 היתה הדרך לנגב פנויה. לעומת זאת נכשלו שני נסיונות נוספים לכבוש את משטרת עיראק־סווידאן.

עם פתיחת הכביש לנגב הוזרמו הכוחות הדרושים לכיבוש בא־ר־שבע, וזו נפלה בהתקפת־פתע (20.10) של החטיבה המשוריינת ושל חטיבת "הנגב". מיפקדת חיל־המשלוח המצרי נסוגה ממגידל לעזה, לאחר שחיל־ההנדסה המצרי התקין דרך מאולתרת לאורך שפת־הים (במקום הכביש שנותק ע"י מוצבי "יפתח" בבית חנון). בליל ה־18/19 פתחה חטיבת "הראל" בהתקפה (מיבצע "ההר") על כוחות המצרים שבגיורתה (תוך הקפדה לא לערב את כוחות ה"לגיון" בלחימה), ואמנם עלה בידיה להרחיב את דרום פרוודור ירושלים, וב־27.10 לפגוש בכוחות "גבעתי" שכבשו את בית ג'וברין.

בגיזרה המערבית נכנסה מחדש לתוקפה הפסקת־האש (22.10), אבל במזרח נמשכו הפעולות עד ה־28. הצבא המצרי פינה את רצועת החוף מאשדוד עד למבואות עזה: ב־27.10 נכנסו כוחות צה"ל לאשדוד ואף שבו לניצנים ולגבעה 69. ב־11.11 נכבשה העיר מגידל ללא קרב, ובאותו יום שוחררה גם יד־מרדכי. ב־9.11 כבשו כוחות השריון בפיקודו של יצחק שדה את משטרת עיראק־סווידאן. המצרים נסוגו מהכפר עיראק־סווידאן וממשלטי "דרך בורמה" המצרית שעקפה את כרתיה בואכה פלוגיה. כך נוצר "כיס פלוגיה" בו נלכדה חטיבה מצרית שלמה. תרומת חיל־האוויר למיבצע "יואב" היתה מכרעת. זו בפעם הראשונה היתה עדיפות אווירית לכוחות ישראל, שכמעט לא הוטרדו יותר ע"י חיל־האוויר המצרי. גם חיל־הים הישראלי זקף לזכותו הישג מפואר במהלך מיבצע "יואב": טיבוע אניית־הדגל של הצי המצרי "האמיר פארוק" ואניית מלחמה שנייה של הצי המצרי מול חופי עזה (ע"י יחידת־חבלה ימית).

כאשר תקף "צבא ההצלה" מוצבים בקרבת מנרה, הוחלט לשים־קץ אחת־ולתמיד לאיומיו. מיבצע "חירם" — בו לקחו חבל חטיבות "שבע", "עורד" (לאחר החזרתה מהדרום), חלק מחטיבת "גולני" וחלק מחטיבת "כרמלי" — הושלם תוך 60 שעות. "צבא ההצלה" גרש מתחומי הארץ וטוהר כל שטח המדינה בצפון, עד לגבול המאנדאטורי. כוחות צה"ל אף חדרו לשטח לבנון והגיעו עד לגדות הנהר ליטאני. הובס גדוד סורי סדיר, שהובהל ממרגיעין לגישי (היא גוש חלב). בכך הושלמה הלחימה בצפון. בדרום נמשך המצור על "כיס פלוגיה". חטיבת "גבעתי", שבצעת הקרבות בדרום, הוחלפה ע"י חטיבת "אלכסנדרוני"; התקפתה על ה"כיס" (28.12) נכשלה. ה"כיס" נשאר בכיתורו — עד שפונה במסגרת הסכם שביתת־הנשק עם מצרים.

בסוף חודש נובמבר, במסגרת מיבצע "לוט", ירדו כוחות חטיבת "הנגב" דרך כורנוב לעין חוצוב בערבה והקימו — לאחר ניתוק של 6 חרשים — קשר עם סדום. הצבא המצרי, שהתרכז עתה כולו בגזירת עזה, החל בהרחבת גיזרתו מזרחה וגם רקם תכניות לכבוש בחזרה את בא־ר־שבע. למגמות אלו הושם־קץ, כאשר במיבצע "אסף" הביסה החטיבה המשוריינת, בסיוע של גדוד "גולני", כוח מצרי משורין בקרבת שיח' נוראן בנגב המערבי (7.12.48).

במטרה לגרש סופית את הצבא המצרי מגבולות הארץ ולאליץ את המצרים לשאת ולתת עם ממשלת ישראל — תוכנן מיבצע "חורב" (או "עין"). לפתיחתו ב־22.12.1948 קדמה הצהרת ממשלת ישראל לפיה רואה היא עצמה חופשית לפעול נגד צבא מצרים מחמת הסירוב המצרי להיכנס למו"מ על שביתת־נשק עם ישראל. המיבצע החל בגיזרה המערבית (ע"י "גולני") בכיבוש משלט 86 בין עזה לרפיח. הקרב על משלט זה נסתיים בכשלון, אך הוא מילא את תפקידו: הוסחה תשומת־לבה של המיפקדה המצרית מהכוונות האמיתיות. כדי להגביר את הרושם, שאכן מטרתו של צה"ל היא כיבוש מידי של רצועת עזה, פעלו גם חיל־האוויר וחיל־הים בגיזרה זאת.

ב־25.12 (בגלל רחיה של 24 שעות עקב שטפונות עזים) נפתחה התקפתה של חטיבת "הנגב" על משלטי המצרים בכביש בא־ר־שבע — עוגיה. בקרב אכזרי נכבשו עד בוקר של 26.12 מוצבי התמילה על הכביש מדרום לביר־עסלוג. על החטיבה המשוריינת הוטל להדרים מחלוצה בדרך הרומאית לרוחביה ומשם דרך וארי אביאד להגיע ולהפתיע את המוצבים המצרים בעוגיה. בשל קשיי הדרך הגיעו הכוחות האלה באיחור אל יעדיהם ובמגע הראשון לא הצליחו למלא את משימתם. בינתיים הוחשה תגבורת מאל־עריש לעוגיה. לשריון הישראלי נשקפה הסכנה שיותקף בעורפו, אולם תגבורת האויב נבלמה וחטיבת השריון החזיקה בעמדותיה, כדי לחדש את ההתקפה למחרת היום. חטיבת "הנגב" נצטוותה לנוע לאורך הכביש דרומה כדי להשתתף בהתקפה, הווה אומר: היה עליה להתגבר תוך לילה אחד על כל שורת המשלטים המצריים מהתמילה ועד עוגיה. למחרת הבוקר נכבשה עוגיה ע"י החטיבה המשוריינת וכל הכביש מבא־ר־שבע ועד עוגיה טוהר ונפתח לשימוש צה"ל. כדי למגר את הצבא המצרי הוחלט לחדור לתחום סיני — להגיע אל־עריש מהעורף, דרך אבו־עגילה. עוד באותו היום, ב־28.12, נמשכה התקדמות כוחות צה"ל לתחום סיני, ולמחרת בבוקר, לאחר קרב הקללות בדרך, הם נכנסו לאבו־עגילה. ממנה נערכו פשיטות לשדה־התעופה ביר־חמה בדרך איסמעיליה, וכן פשיטה של גדוד השריון לעבר אל־עריש. לאחר קרב בביר־לחפאן בואכה אל־עריש, בו גבר שריון צה"ל (אבר לו רק טנק אחד) על מערך נגד־טנקי מצרי, שב השריון לאבו־עגילה, באין עמו חיל־רגלים המסוגל להחזיק

במקום שנכבש. המצב הטכני של כלי-השריון כה הורע עד שהיה הכרח להחזיר את גדוד השריון לבסיסו ליד באר-שבע לשם ביצוע תיקונים. בינתיים כבש כוח מחטיבת "הראל" את קוצימה, אף היא בשטח מצרים בין עוג'ה לאילת. במשך הפעולות האלו דנה מועצת הבטחון של האו"ם במצב שנוצר ודחתה (29.12) את טענות ישראל (שטענה ערב חידוש הקרבות), כי היא חופשית לפעול כהבנתה מחמת הסירוב המצרי לדון על שביתת-נשק. מועצת הבטחון קראה להפסקה מידית של הקרבות ולנסיגה לעמדות בהן החזיקו הצדדים בטרם נתחדשו הקרבות. פניות מצרים אל מדינות ערב האחרות לחוש לעזרתה — ע"י פתיחת פעולות-איבה בגזרות אחרות — נשארו ללא מענה, מפחד העוצמה הישראלית. אבל לעזרת מצרים חשה לפתע בריטניה — בהסתמכה על ההסכם האנגלו-מצרי משנת 1936 (בו לא הכירו עוד המצרים) — והגישה לממשלת ישראל, באמצעות ממשלת ארה"ב (באין נציגות בריטית בישראל, בה בריטניה עדיין לא הכירה), אולטימטום לפנות מיד את הטריטוריה המצרית. כוחות צה"ל נדרשו עד 8.1.49 לסגת אל מעבר לגבול המאנדאטורי, והם אמנם עשו כן. כך נשללה מ ישראל האפשרות לחסום את נסיגת הכוחות המצריים מרצועת עזה ע"י תפיסת אל-עריש בתחום סיני, ועל כן הוחלט על כיבוש רפיח אשר שכן ברובה מהצד הארצישראלי של הגבול הבינלאומי. אור ליום 4.1.49 נכבשו משלט בית-הקברות של רפיח ו-5 מתוך 6 המשלטים שהגנו על צומת רפיח. עד ה-6 ביאנואר, תוך התקפות-נגד מצריות עזות, הצליחו כוחות צה"ל (מחטיבות "גולני" ו"הראל") ליצור מצב שאיפשר הסתערות סופית על רפיח. במשך כל יום ה-6.1.49 מנעה סופת-חול כל פעילות קרבית. באותו יום הודיעה ממשלת מצרים, שהיא מוכנה לפתוח מיד במו"מ עם ישראל על הסכם שביתת-נשק. לא היה כל נימוק שלא לציית יותר לצו הפסקת-האש, כפי שהורתה מועצת-הבטחון. ב-7.1.49 בשעה 14.00 נכנסה הפסקת-האש המחודשת לתוקפה (הקרבות נמשכו במשלט החסימה עד שעה 19.00).

סמוך להפסקת הקרבות הופלו מעל שטח ישראל חמישה מטוסי-קרב בריטיים, שהמריאו משדה-תעופה בריטי באזור תעלת סואץ, כדי לדווח על פינוי סיני מכוחות צה"ל. הממשלה הבריטית הגיבה בחריפות והחישתה תגבורת צבאית לבסיסה בעקבה. בפעם הזאת התערבה ממשלת ארה"ב לטובת ישראל, ואף דעת-הקהל בבריטניה הסתייגה מפעולות ממשלתה, שהיה בהן כדי לסכן חיי חיילים בריטיים ללא כל טעם. ברם, ממשלת מצרים התאוששה מבהלתה הראשונה וסירבה עתה לגשת למו"מ בטרם יפנו כוחות צה"ל את כל שטחי מצרים (מוצבי צה"ל שחסמו את רצועת עזה בדרום ואת הדרך אליה, היו בשטח מצרים). ע"י התקרית האווירית הופנתה תשומת הלב לעובדה שכוחות צה"ל נמצאים מעבר לגבול הבינלאומי. צה"ל נצטווה לסגת, ובכך נתקפחה האפשרות לנצל במו"מ את עובדת ניתוקו המוחלט של חיל-המשלוח המצרי, וכן לא נפגעה רצועת עזה שבידי המצרים. אבל עצם העובדה, כי מצרים — החזקה במדינות ערב — ביקשה לשאת-ולתת עם מדינת ישראל היה בה משום הישג חשוב, שהביא אחריו במרוצת הזמן את הסכמתן של מדינות ערביות נוספות לפתוח בדיונים עם ישראל. הישגיה הטריטוריאליים של ישראל הושלמו כאשר במיצע "עובדה" הגיעו כוחות החטיבות "גולני" ו"הנגב" לאילת (ב-10.3.49): חלקה הדרומי ביותר של ארץ-ישראל צורף למדינת ישראל. במסגרת אותו מיצע הורחב תחום שליטתה של ישראל מהמורדות הדרומיים של הרי יהודה ועד לעין-גדי על חופו של ים-המלח. הישגים טריטוריאליים נוספים הושגו כתוצאה מהסכמי שביתת-הנשק (מסילת-הברזל לירושלים, כביש ואדי-ערה, החזרת משמר-הירדן תמורת פינוי שטחי לבנון, ועוד).

ב-24.2.1949 נחתם הסכם שביתת-הנשק עם מצרים; ב-23.3.1949 עם לבנון; ב-3.4.49 עם ממלכת ירדן; ולאחר מו"מ מייגע — עם סוריה ב-20.7.49. העיראקים לא נכנסו לשום מו"מ עם ישראל, מסרו את השטח בו החזיק צבאם לידי ממלכת ירדן ועזבו את הארץ. עם חתימת הסכמי שביתת הנשק נסתיימה להלכה מלחמת העצמאות. במהלך המלחמה נפלו בצד הישראלי 4074 חיילים וכ-2000 אזרחים.

נצחונו של היישוב היהודי (אשר קנה בראשית 1948 אסף נ' בסה"כ) על כוחות הערבים בא"י ועל צבאות המדינות הערביות שפלשו לא"י מוסבר במידה רבה ע"י דמותם הסוציאלית של הצדדים היריבים באותה שעה:

א. היישוב העברי בארץ, אשר ראה עצמו כ"מדינה בדרך", השכיל ליצור גם "צבא בדרך", את ה"הגנה" — מכשיר צבאי שחרג מעבר לדפוסי אירגון מחתרתי המסתפק בלחימה זעירה. עובדה זו שמה-לאל את כוונותיהם של הערבים ושל ממשלת בריטניה להביא לביטולה של החלטת עצרת האו"ם ע"י מלחמת גרילה "בלתי רשמית".

ב. עצם קיומו של גוף צבאי כמו ה"הגנה" איפשר ליהודים ליצור שטח עברי רצוף עוד לפני שפלשו הצבאות הסדירים של המדינות הערביות לא"י. ואילו הערבים חסרו אירגון שמסוגל היה להביא להתגוננות נמרצת על כל נקודת-יישוב ערבית כדוגמת עמידתם הנחרצת של היישובים העבריים ("ההגנה המרחבית"). החלה בריחה המונית ומבוהלת של ערביי הארץ ונטישת מקומות-מושבם. כתוצאה מכך נאלצו המדינות הערביות לשגר את צבאותיהן הסדירים לא"י עוד בטרם הושלמה התארגנותם לקראת הפלישה. הפעלת כוחן הצבאי בטרם-זמן חרצה במידה רבה את גורל המלחמה כולה.

ג. העמידה העקשנית של המוני היהודים בארץ, ובמיוחד הרוח העשויה ללא-חת של אנשי ההתיישבות העובדת, הקיבוצים והמושבים (אשר רבים מהם נמצאו בקסר, מבודדים באזורים ערביים, או בקו-החזית ממש), תרמו תרומה רבת חשיבות לרוח-הלחימה של היהודים. כיאה לצבא עממי טופחו בצבא היהודי הצעיר אחוות-לוחמים בכל דרגי הפיקוד (מורשת אירגוני המחתרת) ויחסים דמוקרטיים, וכל חייל ידע על מה הוא מוסר את נפשו. ואילו בצד הערבי, ובייחוד עם פלישת הצבאות הסדירים, נעדרה ההכרה בדבר עצם מטרתה של המלחמה וניכר פער חברתי רב בין הפיקוד לבין אנשי השורה.

ד. ההנהגה המדינית היהודית גייסה למען ההתמודדות הצבאית את כל משאבי כוח-האדם, המשק והממון. מוסר ה"רכש" רב-היוזמה רכש חומרים וציוד מלחמתיים בחו"ל, וכן פותחה תעשייה צבאית עצמית ("תע"ש"), וכך הועמד לרשות הלוחמים היהודים החימוש הדרוש (אבל, מסיבות אובייקטיביות, לא תמיד בעיתוי הנכון). למשימה הלאומית הגדולה נתגייסו גם יהודי הגולה — בעזרה כספית בממדים גדולים ובמתנדבים (מח"ל — מתנדבי חו"ל; גח"ל — מגויסי חו"ל). ובעוד שהמאמץ המלחמתי היהודי גאה-ועלה, ירדו-פלאים המוראל והמאמץ הצבאיים של ערביי א"י.

ה. ואחרון-אחרון חשוב: היישוב העברי הצליח לכונן הנהגה סטראטגית, בראשותו של דוד בן-גוריון, אשר כיוונה את המאמץ הלאומי הכולל. ואילו הערבים לא הצליחו להתגבר על היריבויות והסכסוכים בין מדינות, שושלות, מפלגות ושכבות חברתיות, סכסוכים מתמידים שמנעו כל מאמץ מתואם.

לקראת הכרעה

מבצע "אבק"

חיל האוויר לישראל
מטה כללי
להק תובלה אווירית
13 לספטמבר 1948.

אל: מפקד להק תובלה אווירית
מאת: קצין מחלקת מטען ונוסעים.

הנדון: דו"ח פעילות — מבצע "אבק".

להלן דו"ח פעילות מבצע "אבק" מ-23.8.48 עד 11.9.48.
במשך 20 ימי המבצע בוצעו 170 טיסות בהן השתתפו:

- 15 צוותות אוויר לפי ההרכב שלהלן: 15 קברניטים
- 12 טייסי משנה
- 6 נוסים
- 13 אלחוטאים
- 4 מהנדסים
- היו בשימוש 10 מטוסים מהם: 2 מטפוס סקיימסטר (C-4)
- 7 מטפוס קומנדו (C-46)
- 1 מטפוס דקוטה (C-3)

בתקופת זמן זו הוטסו: מעקרון לבסיס "אבק" 1008,409 טון מטען ו-621 נוסעים
מבסיס "אבק" 1 לעקרון 120,609 טון מטען ו-1764 נוסעים
1129,018 טון מטען ו-2385 נוסעים

קרבות חרבת מאחז

מברקים נכנסים למטכ"ל/אג"מ מחזית ד' אוקטובר 1948

050530: אויב בעצמה של כמה מאות רגלים עם משוריינים ניסה אתמול לפנות ערב לתקוף את חרבת מאחז ונהדף תוך אבדות. לאנשינו שלום. מיפתח מודיעים על תכונה ניכרת של האויב לנסות לתקוף שוב בבקר. בארי והמשלט שלנו במכרות הופגזו. חבר משק אחד נהרג.

051215: המצב נרגע בתל מאחז. האויב התקף בנושאי ברן ורגלים. ההתקפות נכשלו עד עתה. האויב נסוג להתארגנות חדשה בשטח. מפקד של יחידה תוקפת נפגע קשה. הגיעה תגבורת של יחידת גיפים מכיוון פלוגיה. יחידה אחת הודיעה על 5 הרוגים של האויב. הפקוד הגבוה ממריץ להתקדמות בכל מחיר. לנו 3 הרוגים.

052145: נתקבל מיפתח: התקפות האויב על חרבת מאחז נמשכות כל היום ונהדפות. אבדות לאויב באנשים ורכב. ב-1700 נסוגו אנשינו מהמקום. ב-1900 כבשנו מחדש את החרבה. פרטים יבואו.

061630: א.

ב. בחרבת אל מאחז היה שקט במשך כל היום. שלנו מבוססים היטב.

082100: יפתח: היום-עבר בשקט מוחלט. נציגי או"מ שביקרו קבעו את זכותנו למקום.

תיקונים בגבולות החלוקה — הצעת ברנאדוט

★ הגב יסופח לטריטוריה ערבית והגבול יעבור מעבר למגידל ולפלוגיה, שייכללו בשטח הערבי, ומשם צפונה לרמלה וללוד — שתכללנה אף הן, הגם שנכבשו ע"י צה"ל בקרבות עשרת-הימים, בשטח הערבי;

★ הגליל ייכלל כולו בטריטוריה הישראלית;

★ חיפה תוכרז כנמל חופשי וכמוה שדה-התעופה לוד;

★ ירושלים תועמד להנהלת או"מ, תוך אוטונומיה לאוכלוסיה היהודית והערבית;

★ גורל שטחיה הערביים של הארץ יוכרע ע"י מדינות ערב, על דעת תושבי הארץ הערביים, אולם הקשרים ההיסטוריים והאחרים בין ארץ-ישראל ועבר-הירדן משמשים נימוקים בעלי משקל לסיפוחן של טריטוריות אלה לעבר-הירדן.

עד לחודש אוגוסט 1948 התקשה המטכ"ל בפתרון בעיית הנגב הנצור. כוחות חזית הדרום לא הצליחו לפרוץ מסדרון לשיירות האספקה, והכוח התובלתי אווירי הצליח להטיס רק אספקת חירום לישובי הנגב וליחידות הצבא החונות במרחב.

במסגרת התכנונים למיגורו של הצבא המצרי, התקיים ב-18 באוגוסט דיון מטכ"ל בהשתתפות קציני מטה של חיל האוויר, ובו דובר על הצורך להעביר בדחיפות לנגב כ-2000 טון של מזון, ציוד ודלק, ולהחליף את חטיבת "הנגב" בחטיבת "יפתח". מבצע החשת האספקה לנגב הוטל על להק תובלה אווירי. בעקבות החלטה זו הוכשר עלייד רוחמה מסלול נחיתה, שכונה "אבק" 1. ב-10 באוקטובר הופעל שדה תעופה שני ליד אימרה (סמוך לאורים), שכונה "אבק" 2.

בתחילת חודש ספטמבר תפסו המצרים מספר משלטים בתילים שעלייד חרבת מאחז. קיומו של מערך מצרי באזור זה, איים על שדה התעופה שעלייד רוחמה ("אבק" 1) שבעזרתו התקיים הקשר הסדיר לצפון. על מנת לשבש מהלך זה של המצרים יצאה בליל 7-8 בספטמבר חטיבת "יפתח" לפעולה נגד ותפסה מספר תילים. למרות התקפות הנגר, הרחיבה חטיבת "יפתח" את שטח שליטתה. ב-30 בספטמבר תקפו לוחמים מקומיים ומתנדבים את החרבה, אך פוזרו כאש המגינים. מטה החטיבה הרביעית המצרית הורה למפקד הגדוד ה-6 לכבוש את המקום מחדש. כוח בפיקודו של רס"ן עבר אל-נאצר שהיה מורכב מיחידות חי"ר סדירות, מגדוד מתנדבים ומי לוחמים מקומיים, ובסיוע שריון, תקף את החרבה וכבשה בשעות אחר הצהריים המאוחרות. בליל 1-2 באוקטובר כבשה יחידה מחטיבת "יפתח" בסיוע תותחים 65 מ"מ את המקום מחדש. ב-4 באוקטובר הצליח כוח חי"ר סדיר מפלוגיה, בסיוע ארטיל-ריה ושריון, בפיקודו של זכריה מוחי אל-דין לתפוס את המקום, אך כוח מחטיבת "יפתח" הדף את האויב בשלישית. ב-5 וב-6 באוגוסט נבלמו התקפות מצריות נוספות.

ב-5 באוגוסט פנתה ממשלת ישראל לרוון ברנדוט בהצעה לפתוח במשא ומתן ישיר לשלום. ההצעה נדחתה על-ידי הערבים ב-14 באוגוסט, וב-17 בספטמבר נרצח הרוון ברנדוט. ב-20 בספטמבר, כשלושה ימים לפני כינוס עצרת האו"מ, התפרסם הדו"ח האחרון של ברנדוט. בדו"ח זה הוא הציע תיקוני גבולות "במטרה לע" שותם צודקים יותר, מעשיים יותר ועולים בקנה אחד עם המציאות בארץ ישראל". ואלה הם השינויים המוצעים:

סודי ביותר

מטכ"ל/אג"מ

1 אוג' 1948

מצע

לקראת סיום ההפוגה

שר הבטחון

רמטכ"ל

אגפים

מח. האגם

להלן מצע לפעולות התארגנות ותכנון שיש לבצע מבחינת ראות האגם בחדש הקרוב לקראת סיום ההפוגה.

1. כללי:

המצע הנוכחי נוגע בקצרה בבעיות יסוד שיש לטפל בהן מיד במגמה ליעל את עבודת המטה והחטיבות לקראת המבצעים במגמה להשיג הכרעה אופרטיבית בחזית המצרית והסורית. תקופת הזמן הנראית לשם ביצוע ההכנות תהיה חודש אוגוסט כולו.

2. הנמקה:

(א) גודל הכוחות העומד לרשותנו אינו מאפשר ביצוע מערכות מכריעות, בבת אחת בכל החזיתות, ובתחומי זמן קצר.

(ב) נסיון העבר הראה שפעולה אופרטיבית יזומה ב-3 חזיתות משאירה את הפיקוד העליון ללא כל רזרבה וע"י כך ללא אפשרות לנצל הצלחה טקטית באחת החזיתות. משום כך התוצאות הן אי-אפשרות להשגת הכרעה מוחלטת בשום אחת מהחזיתות.

בהתבסס על הנ"ל ולאחר ניתוח של כוחות ומגמות האויב, הננו באים לכלל מסקנה שמצעינו בסוף ההפוגה חייבים להתבסס על שני מבצעים תקפניים עיקריים: אחד בחזית המצרית ואחד בחזית הסורית. מבצעים עיקריים יתבססו על פעולה משולבת של חיל היבשה, הים והאוויר בקנה מידה גדול.

בשאר החזיתות יש להסתפק בפעולות התגוננות תקפניות ובפעולות טיהור מקומיות.

כוחותינו, ארגונם וחלוקתם: יש לבצע מיד את הפעולות המכניות הבאות:

(1) ארגון חיל המשמר. ארגון כוח זה צריך להסתיים במהירות כדי לשחרר את הצבא לביצוע המשימות דלעיל.

(2) יש לסיים את ארגון החטיבות במגמה להביא את החטיבות לידי יצוב במתכונת אחידה של 3 גדודי רגלים, גדוד נשק מסייע ופולוגה משוריינת לכל חטיבה. נוסף על כך יהיה חקן למספר חטיבות שונה מהחטיבות הרגילות על-ידי תוספת של יחידות מיוחדות לרגלי תפקידיהן כגון: פרשים, גדודי פשיטה, ממוכנת וכיו"ב. — — —

הקמת החזיתות

עד לחודש אוגוסט 1948, חסר היה דרג ביניים פיקודי בין המטה הכללי לבין עוצבות השדה. כדי לפתור צרכים טקטיים אופרטיביים מינה המטה הכללי, מפקדות אד"הוק, שתפקדנה על מבצעים ברמה על חטיבתית ותתאמנה ביניהם. אולם כבר בסוף חודש מאי החלה להתגבש במטה הכללי החלטה למנות מפקדי חזית קבועים, שיפקדו על זירות אופרטיביות.

נסיונות ראשונים נעשו בחדשים מאיווני, עם מינויו של משה זליצקי (כרמל), למפקד אופרטיבי של חזית בות "גולני" ו"כרמלי" (כ-22 במאי 1948), ומינויו של קולונל דוד מרכוס (מיקי סטון), למפקד חזית ירושלים. תחת פיקודו של האחרון פעלו חטיבות "עציוני", "הראל" וחטיבה 7. ב-15 ביוני הכינה המחלקה לתפקידי מטה (מת"מ) הצעה ל"ארגון הארץ בחזיתות", אך בשל חילוקי דעות בין שר הביטחון לבין ראשי האגפים על השאלה מי יהיו מפקדי החזיתות נדחתה הקמתן. בקרבות "עשרת הימים" פעלו עדיין מפקדי מבצע (חיים) לסקוב היה מפקד מבצע "דקל", ויגאל אלון מפקד מבצע "דני".

רק בראשית חודש אוגוסט, פרסם הרמטכ"ל את הפקודה בדבר חלוקת הארץ לארבעה מרחבי פיקוד, ובעקבותיה מונו מפקדי החזיתות כלהלן: משה כרמל — מפקד חזית הצפון (א) דן אבן — מפקד חזית המזרח (ב) צבי אילון — מפקד חזית המרכז (ג) יגאל אלון — מפקד חזית הדרום (ד) ארגון חדש זה הקל על המטה הכללי את ניהולם של קרבות ההכרעה.

המטה הכללי

1 אוג' 1948

ארגון הארץ בחזיתות

א. כללי

1. כשלב התפתחות בארגון מערכת הכוחות הלוחמים ולאור הנסיון בעבר, הוחלט לארגן את כל הלוחמים בארבעה מרחבי פיקוד.

2. ארגון המבנה המרחבי הנ"ל יאפשר:

(א) ריכוז מהיר של מכסימום כוח-אדם, ציוד ושירותים בנקודות הכובד, הן להתקפה והן להגנה. (ב) שחרור המטה הכללי מהצורך לטפל, באופן ישיר, בצרכים האופרטיביים של מספר גדול של יחידות לוחמות.

ב. מבנה

1. בהתאם לנ"ל, תאורגן הארץ בארבעה מרחבי-פיקוד הבאים:

(א) **מרחב חזית הצפון:** חזית זו תכלול את המרחבים הנמצאים עתה במסגרת חטיבות כרמלי, עודה, גולני וחטיבה 7 וכן את כל הקטע המערבי של כביש ואדי מילך ופרדים בקו ישר מערבה לים. (ב) **חזית המזרח:** חזית זו תכלול את מרחב חטיבת אלכסנדרוני, החל מהגבול הדרומי של חזית הצפון ועד לגבול הצפוני של נפת העין.

(ג) **חזית המרכז:** חזית זו תכלול את מרחבי קריתי — בתוספת נפת העין כולה — ואת חבל נס-ציונה, מרחב דרך-ירושלים ומרחב חטיבת עציוני.

(ד) **חזית הדרום:** חזית זו תכלול את מרחב חטיבת גבעתי (מתוך לחבל נס-ציונה) ומרחב חטיבת הנגב.

מפה עם סימון גבולות החזיתות הנ"ל תישלח בהקדם.

יעקב דורי — רב אלוף

רמטכ"ל

המטה הכללי בגדר

מכתב מס' 1/124

21.9.48

סודי ביותר ואישי.

כבוד שר ההגנה.

לרגל ביקורי האחרון בפלשתינה וסיורי בגזרות הצבא העיראקי והלגיון, הנני להעלות לפני ה"מ את המצב הנוכחי, יחד עם הערותי.

1. בדו"ח הקודם שלי, מיום 15.6.48, הבהרתי לשר ההגנה הקודם, באופן כללי, את המצב בחזית, וצירפתי את הערותי והצעותי לגבי הדרכים שעל מדינות ערב לנקטן כדי להגיע למטרה המקווה. נראה לי כי דו"ח זה לא נדון בצורה רצינית.

2. מצב הצבאות הערביים.

מצבם של צבאות ערב הפועלים כיום בפלשתינה הוא כדלהלן: —

א. **הצבא הלבנוני:** משום מיעוט מספרו, מחסור במפקדים ורמה נמוכה של אימון וזיון — חונה צבא זה בראש-הנקרה, בתוך תחומי לבנון, ומאו התחלת הפעולות, אינו יכול לחזור לטריטוריה הפלשתיאית ולהפעיל לחץ כלשהו על האויב ועל מאמצו הצבאי.

ב. **הצבא הסורי:** כוחות צבא זה, החונים בגשר בנות-יעקב, לא ביצעו כל פעולה הראויה לציון — פרט לכיבוש משמר-הירדן שעל הגבול. אין לקוות כי צבא זה יוכל לפרוץ מכאן לטריטוריה הפלשתיאית ולהשפיע על המצב השפעה צבאית ממשית.

ג. **הצבא העיראקי:** פועל בחזית רחבה למדי. יחידותיו חונות בגזרות רחוקות האחת מהשניה והכוח מפוצל. הצבא זקוק כיום לכוח אוירי גדול ולסוגי נשק וציוד, המצויים עתה בידו בכמויות מוגבלות.

ד. **הלגיון הערבי:** פועל בגזרות ירושלים, שער-הגיא ולטרון. יחידותיו מפורזות. אין לו עתודה מספיקה והוא סובל ממחסור בסוגי-ציוד שונים.

ה. **הצבא המצרי:** אם כי הוא הגדול שבצבאות ערב, מבחינת הציוד וכוח-האדם, רק מספר מועט של יחידותיו משתתפות במערכה. מספר-יחידות זה אינו עומד בשום התאמה לגודלו ולמאמץ המקווה ממנו. הצבא המצרי חונה בנגב ויחידות החלוץ שלו — בבית לחם, בחברון, בבית-גוברין ובאשדוד. אין הוא מתכוון לחידוש הקרבות ולהתקדמות נוספת. דבר זה פירושו כי הצבא המצרי לא ישתף פעולה עם הכוחות הערביים האחרים במבצעים העתידיים, אף כי מצבו — מבחינת ריבוי כוחות-האוויר שלו וכושרם, ריבוי הנשק ושפע הציוד — מאפשר לו זאת. אין ספק כי דבר זה יפגע במאמץ המלחמתי הכללי ויהיה לעור לאויב מכל הבחינות.

מכל האמור לעיל יוסק, כי במקרה של חידוש הקרבות בקנה מידה רחב, לשם השגת הנצחון, מן ההכרח יהיה להשלים עתה את החסר, מבחינת החימוש והציוד, ולהבטיח את הסכמתם של המצרים לשתף פעולה עם יתר הצבאות הערביים, בהתאם לתכנית אחידה. דבר זה אמור בעיקר באשר לכוחות-האוויר המצריים, וביחוד מאחר שלציונים יש עתה כוח אוירי ראוי לשמו אשר יש להתחשב בו — — —

צאלח צאיב פריק (קצין מטה)
ראש המטה הכללי

חזיתות	רמטכל	סודי ביותר	מטכ"ל/אגם
אגפים	חטיבה 8		15 בספטמבר 1948
חילות	חטיבה 10 (הראל)		תיק 1/-/9
שרותים			

קיום מנחים לתכנית אלטרנטיבית

1. התכנית האופרטיבית הארצית, מבוססת על המצע של האגם, והתעודות שהוצאו על ידיו (חזית דרום והמרכז מיום 16 באוגוסט 1948 תיק 709/4 ; 962/4 מיום 5.9 ו-937/4 מיום 5.9; אגם חזית הצפון והמזרח מיום 21 אוגוסט תיק 799/9) אשר נמסרה להכנה לחזיתות עד ל-15 בספטמבר — בנויה על חלוקת התפקידים כדלקמן:

חזית הדרום: א. יצירת נקודת הכובד נגד הצבא המצרי.

חזית הצפון: א. יצירת נקודת הכובד נגד הצבא הסורי. בגזרה של הגליל המזרחי.

ב. טיהור הגליל המרכזי.

ג. פעולת ריתוק נגד הצבא העיראקי.

בגזרה הצפונית וצפונית מזרחית של המשולש.

חזית המזרח: א. פעולת ריתוק נגד הצבא העיראקי בגזרה המערבית של המשולש.

חזית המרכז: פעולת ריתוק נגד הצבא העיראקי והעבר-ירדני, בגזרה הדרומית של המשולש.

ב. פעולות יוזמות במטרה מוגבלת בגזרת ירושלים ובגזרה הסמוכה לחזית הדרום.

יגאל ידין — אלוף
ראש אגף מבצעים

בניגוד לצה"ל, שהגביר את עוצמתו הצבאית, את חימושו ואת ציודו, וביצע את מדיניות הדרג המדיני בכוח אחד, היה פילוג במחנה צבאות ערב. לקראת קרבות ההכרעה ביקש הפיקוד הערבי המשותף לגבש תכנית פעולה אחידה, לתאם בין הכוחות הפועלים ובעיקר להשלים את החסר בתחום הלוגיסטיקה. מצב הכוחות באותה עת מופיע בדו"ח הרמטכ"ל העיראקי, צאלח סעיד אל-גיבורי, אל שר ההגנה העיראקי, שאבר אל ואדי.

התכנון למיגורו של הצבא המצרי, שמאוחר יותר נודע בשם מבצע "יואב" החל בחודשים יולי-אוגוסט 1948. ב-1 באוגוסט קבע מנהל האג"מ את המאמצים בקרבות ההכרעה — החזית הסורית והחזית המצרית. ב-10 באוגוסט שלח מנהל האג"מ למפקדת חזית הדרום פקודת התראה ובה הנחיות המטכ"ל בתחום האופרטיבי, הארגוני והמנהלי. ב-15 בספטמבר הוצאו על-ידי ה"מטכ"ל קווים מנחים לתכנית האלטרנטיבית.

12 ימים לאחר פרסום התכנית נשא משה שרת נאום במועצת המדינה הזמנית (ב-27 בספטמבר) בו אמר את הדברים הבאים: ברנדוט נשען בהצעתו על המצב הצבאי הקיים, לפיו נמצא קו החזית לאורך כביש מגידל-פלוגיה, למרות שכוחות יהודיים ניכרים נמצאים גם דרומה לקו זה. המשימה היא לכן להוכיח בכוח הנשק, כי ברנדוט טעה וכי יש לסכל את מוזמתו, שאינה אלא מוזימה בריטית לצמצם את שטח המדינה (מ-14 מיליון דונם לפי החלטת האו"ם מיום כ"ט בנובמבר, ל-5 מיליון דונם, לטובת הערבים בכלל ועבדאללה בפרט).

בהתאם להחלטת הדרג המדיני הוטל על הצבא, למגר את הצבא המצרי, להביסו ולכפות עליו כריתת שלום. היכולת לבצע מבצע זה, היתה מותנית במידה רבה בעוצמת הכוח שניתן היה לרכז. התשובה לכך קשורה היתה לשאלה — מה תהא תגובת צבאות ערב בשעת פעולת צה"ל כנגד המצרים.

אמנם לפי המידע הקיים היו חיכוכים בין מדינות ערב וסביר היה שלא יתערבו. אולם בתכנון הצבאי נכללה גם הקצאת עתודות לחזיתות האחרות כדי לקדם התערבות צבאית.

מבצע "יואב"

מטה חזית ד' / מבצעים
מב/מס. 219
10 באוקטובר 1948

סודי ביותר
מיד

חטיבה 5
חטיבת פלמ"ח מס. 11
חטיבת פלמ"ח מס. 12
מחוז השפלה
מחוז הנגב
חטיבה 8
מגד. 2 — שדה
מטכ"ל/אגם
חזית ג'
קצין המטה
חיל אויר

פקודת מבצע "יואב"

1. ידיעות: אויב — ראה נספח מודיעין רצוף מס. 1.
כוחותינו: רגלים: חטיבה 5 — 5 גדודים
חטיבה 11 — 2 גדודים
חטיבה 12 — 2 גדודים ו-1 גדוד פשיטה
מחוז השפלה — 3 גדודים מרחביים
מחוז הנגב — 1 גדוד מרחבי.
שריונים כבדים: חטיבה 8 — גדוד 81.
אוויריה: ראה חכנית אויריה נספח מס. 2.
תותחנים: 4 סוללות — 75 מ"מ, 4 סוללות — 65 מ"מ, 2 — 6 פאונד, 2 — 17 פאונד, 8 תותחים — 20 מ"מ.
מרגמות כבדות: לא ברור. תבוא הודעה נוספת.
2. המגמה: מגור הכח המצרי במרחב חזית ד'.
השיטה: שלב ראשון.
חסול כוחות האויב בגזרת עירק-סוידן — בית ג'וברין.
א. נתק ופיצול כוחות האויב בגזרת מג'דל — אשדוד — פלוג'ה — בית ג'וברין על ידי:
1. ממזרח על ידי טריז בין עירק-מנשיה בית ג'וברין.
2. מדרום ע"י טריז בקרבת בית חנוך.
3. כבוש משלט 113 ומשלט ההצטלבות.
4. התבססות על הגבעות החולשות על כביש מג'דל אשדוד מזרחית לחממה.
5. כיבוש משלטי דרך בורמה המצרית (עיראק-סוידן — עירק-מנשיה).
6. חסימה באש בין קראטיה ומשלטי ברור-חיל.
ב. כבוש פלוג'ה ועירק-מנשיה יבוצע ע"י הכוחות המכתרים והמקיפים.
ג. פתיחת מעבר לנגב.
ד. ערעור מערכת האספקה של האויב.
ה. פגיעה בבסיס אוירית האויב.
ו. הרעשות אויריות על מרכזי האויב.

חלוקת התפקידים:

מחוז השפלה:

1. עליך לתפוס ולהחזיק בכח כוחותיך המגויסים את המשלטים הבאים:
(א) קו יבנה — בית דראס.
(ב) משלטי ג'וליס, 105, 95, נגבה, משלטי איבדים, ג'אלדיה.
(ג) תל-אספי — סומיל — זיתה.
2. תנקוט בשיטת הגנה אקטיבית בקו יבנה — בית דראס.
3. בקוים גת — גל-און וסביבות נגבה תקבל הוראות על פעולותיך ממפקד חטיבה 5, הפועלת באזורך.
4. האחריות למרחב מחוז השפלה עוברת אליך.

מבצע "יואב" ("עשר המכות") — 22-15 באוקטובר 1948
לאחר הערכת המצב בזירה המדינית, ובעיקר, לאור המלצותיו של מתווך האו"ם בפני המזכיר הכללי של האו"ם למסור את הנגב לערבים, החליטה הממשלה להפעיל את צה"ל.
לאחר דיונים במטה הכללי, הוחלט לתקוף בחזית המצרית ולנצל את ההצלחה בחזית המרכז, בגזרה שמד-רום לירושלים. על המטכ"ל הוטל לרכז כוח מירבי, ולסיים את המבצע תוך לא יותר משבוע ימים, (וזאת כדי למנוע את התערבותם של מועצת הביטחון וצבאות עירק וירדן).
העילה למבצע היתה סירוב המצרים לקיים את תנאי ההפוגה השניה ולהתיר מעברן של שיירות לנגב הנצור. בניגוד למבצעים קודמים בחזית הדרום, שמתרתם היתה לפ-רוץ פרוזודור לנגב, נועד מבצע "יואב" למגר את הצבא המצרי. תכנוני המטה הכללי למבצע, שהחלו בסוף יולי, עברו שינויים רבים הן כאשר למשימות והן כאשר לכוחות המבצעים. שבועות מספר לאחר פרסום פקודת ההתראה ב-10 באוגוסט, הוציא אג"מ (ב-5 בספטמבר) פקודת יסוד למבצע "עשר המכות" (שמו הראשון של המבצע). ב-10 באוקטובר פרסם מטה חזית ד' (דרום), את פקודת מבצע "יואב", המבצע נקרא על שמו של יצחק דובנו ז"ל מא"ז נגבה, שכינויו המחתרתי היה יואב. תחת פיקודו של מפקד חזית הדרום הועמדו הכוחות הבאים:
חטיבת "גבעתי" ובה הגדודים: גדוד 51, שמפקדו היה יהודה ואלך, גדוד 52 שמפקדו היה יעקב פרולוב; גדוד 53, שמפקדו היה נחמן ניר; גדוד 54 שמפקדו היה צבי צירטנקו-צור; גדוד 55 שמפקדו היה רפאל ורדי. חטיבת "יפתח" ובה גדוד 1, בפיקודו של אסף שמחוני וגדוד 3, שמפקדו היה גידי אילת. "חטיבת הנגב" ובה: גדוד 7, בפיקודו של עוזי נרקיס, וגדוד פשיטה ממוכן 9, בפיקודו של ישראל כרמי; חטיבה 8 על שני גדודיה: גדוד משורין 82 שמפקדו היו פליקס ביאטוס ושאל יפה וגדוד 89 שמפקדו היה רב צסיס. גדודי חיים של מחוז השפלה והנגב, כוחות אויר וים ויחידות תותחנים והנדסה. תוך כדי מהלך המבצע הופעלה חטיבה נוספת, חטיבה 9 ("עורדר") בפיקודו של יצחק פונדיק.

מחוז הנגב:

1. עליך לתפוס בכוחותיך המגויסים את המשלטים הבאים:
 - (א) המשלטים הצפון-מזרחיים — תל-אחסי, תל-קונטרה, תל-מאחז, תל-נג'עלה, תל-מוליחה, משטרת שובל, משלט משמר הנגב.
 - (ב) המשלטים הדרום-מזרחיים: סביבות ביר-עסלוג.
 - (ג) האחריות לכל מרחב הנגב.
 - (ד) בקו בארי — גבר-עם תקבל הוראות על פעילותך ממפקד חטיבת פלמ"ח 11.
 - (ה) עליך להבטיח את שדות התעופה דורות רוחמה.
- הערה: חטיבת פלמ"ח 11 תתפוס את משלט סעד. חטיבת פלמ"ח 12 תתפוס את משלטי ברור-חיל.

חטיבה 5:

1. תתפוס ותתבסס בקטע עיראק-מנשיה — בית ג'וברין במגמת חסימה וניתוק כביש בית ג'וברין — פלוג'ה ע"י כבוש חרבת-אראי ומשלטים סביבה. מקוש וחסימת הכביש.
2. תתפוס ותתבסס במשלט 113 ומשלט ההצטלכות במגמת נתוק עיראק-סוידאן — מג'דל.
3. תתפוס ותתבסס בגבעות השולטות על דרכי התחבורה מג'דל — אשדוד בקטע מזרחית לחממה במגמת נתוק הערים הנ"ל.
4. עליך לתפוס ולהחזיק בקארטיה, חאתה, ג'וסייר בעוצמת גדוד אחד.

חטיבת פלמ"ח — 11:

1. תתפוס ותתבסס במשלטים מתאימים בקרבת בית חנון במגמת נתוק כביש ומסה"ב מג'דל — עזה.
2. עליך לתפוס באמצעות 60 הצרפתים שיצרפו אליך את משלט סעד.

חטיבת פלמ"ח — 12:

1. גדוד 9 (פשיטה) יתקוף את דרכי התחבורה וריכוזי תחבורה של אויב בקטע עזה — אל-עריש.
2. פגיעה במתקני אוירת האויב.
3. גדוד 8 — יתפוס את משלטי ברור-חיל ויחזיק בהם.
4. גדוד 7 יצורף לחטיבה 8 וישמש כחיל רגלים הפועל בסיוע טנקים.

חטיבה 8 — בצרוף גדוד 7 (מחטיבת פלמ"ח 12):

1. כבוש משלטי דרך בורמה המצרית.
2. הכנעת פלוג'ה ועיראק-מנשיה.

תותחים

חטיבה 5:

- 2-3 סוללות 75 מ"מ, 2 סוללות 65 מ"מ, 4 תותחים 20 מ"מ.
- מרגמות כבדות — לא ברור — פרטים יבואו. 2 — 6 פאונד, 2 — 17 פאונד.

חטיבת פלמ"ח — 11:

- 2 — תותחים 20 מ"מ, 1 סוללה 75 מ"מ, 1 סוללה 65 מ"מ.

חטיבת פלמ"ח — 12:

- 1 — תותח 20 מ"מ — למשלטים הצפוניים.
- 1 — סוללה 65 מ"מ — למשלטים הצפוניים.

מחוז הנגב:

- 1 — תותח 20 מ"מ למשלטים הצפון-מזרחיים.

י. רבין

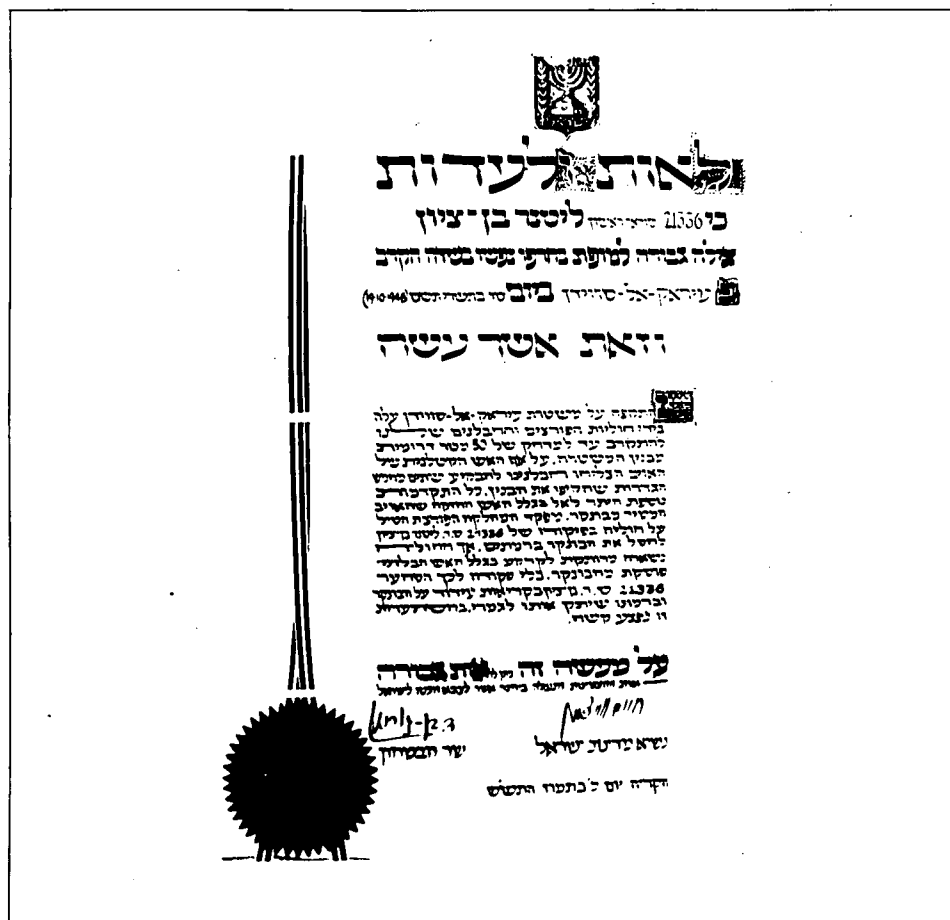
קצין מבצעים

מבצע "יואב" החל ב־15 באוקטובר ובמהלכו חלו שינויים חשובים בתכנון. השינויים נבעו מההתפתחויות בשדה הקרב. בהתאם לתכנון נפתח המבצע בהפצצה אווירית על שדה התעופה הקרמי באל־ערש ועל מרכזי האויב בעזה, במגדל ובחן־יונס. בליל 15-16 באוקטובר פשט גרוד 9 על עורקי התחבורה המצריים בגזרת עזה-רפיח. ובו בלילה ננעצו טריווים במערך המצרי על־ידי חטיבת "פפתח" שחפסה מערך משלטים ממזרח ומצפון מזרח לבית חנון, וע"י גרוד 53 שהקים חיץ בין עירק-אל-מנ' שיה לבית ג'וברין. האויב הוטעה לחשוב, כי ההתקפה מופנית לכיוונים אלה, בעוד שההתקפה העיקרית כוונה לעירק-אל-מנשיה. ב־16 באוקטובר פתח גרוד 82 קרב של ח"ר ושריון (גור 7 וגד' 7), את עירק-אל-מנשיה במטרה לפתוח את הדרך לנגב. אך ההתקפה נכשלה. כעקבות הכישלון בוטלה התכנית המקורית לתפוס את משלטי החסימה מול חממה והוחלט להעתיק את המאמץ אל הדרך הראשית לנגב (ציר ג'וליס—ברור חיל). אור 17־ באוקטובר כבש גרוד 51 את המשלטים 113 ו־100 ואת משלטי "הצומת". בידי האויב נשארו עדיין כאוכבה, בית טימא וחוליקאת. מפקד חזית הדרום הטיל על חטיבת "גבעתי" ו־"פפתח" להשתלט על משלטי חוליקאת וכאוכבה. גרוד 54 כבש את המוצבים המצריים מצפון לכאוכבה, אך הגדוד ה־1 של חטיבת "פפתח" לא הצליח לכבוש את משלטי חוליקאת, שמדרום לצומת. בינתים הוחשה חטיבת "עורד" (שהיתה בעתודה המטכילי) מהצפון, והוטל עליה לכבוש את משלטי "דרך בורמה המצרית", כדי לפתוח בגזרה זו פרוזדור לנגב. התקפת החטיבה שנערכה בליל 18-19 באוקטובר נכשלה.

ב־19 באוקטובר קיבלה מועצת הביטחון ההחלטה על הפסקת אש ועל נסיגת הכוחות לקווים בהם החזיקו לפני פרוץ הקרבות. למטה החזית נשאר זמן קצר לפעולה. מפקדת חזית הדרום החליטה לתקוף את המחסום המצרי האחרון בדרך לנגב — את תוצבי חוליקאת.

בביל ה־19' 20' ו־21' 22' באוקטובר נכשלו שתי התקפות של גורד 51 לכיבוש משטרת עירק סוויין. ב־ התקפה הראשונה התקשה הכוח לחסל בונקר אויב בקרבת המשטרה, אשר היה מצוי בין הגדר הראשונה והשנייה. לאחר שצוות של שלושה פיאטים נסוג, לכשאלו מלאי הפצצות שנשא עימם, נשלחה הכיתה לחסות על הבונקר.

על פועולו בקרב זה קיבל טר"ש בן־ ציון ליטנר אות גיבור ישראל.

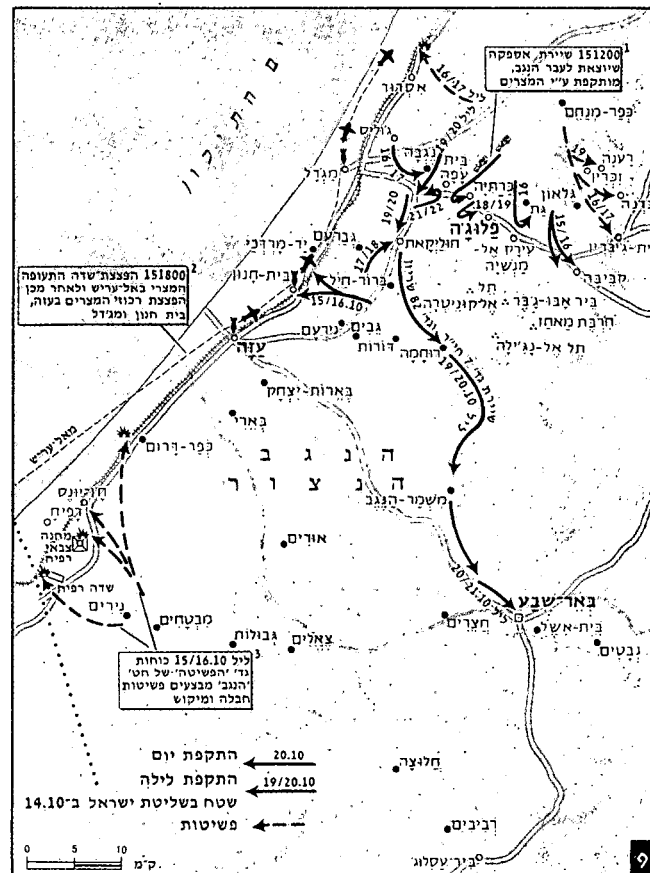

200520

מברק

מאת: יגאל אלון אל: מחוז הנגב, חטיבה 9

כל משלטי חוליקאת ביריגו. שבויים רבים, שלל רב נלקחו.
את המשטרה לא הצלחנו לכבוש.

© כרטא

מברקים נכנסים למטכ"ל/אג"מ: מחיל האויר 16-20 אוק' 1948

לפני כחצי שעה הפציצו מבצרים ודקויות את עזה, אל עריש, מג'דל ובאר-שבע, לפי התכנית. פרט לעזה כל התוצאות כנראה טובות.

א. במשך הלילה הפציצו מטוסינו את עזה העיר.

ב. בשעה מאוחרת הפציצו את אל-עריש ואת עזה העיר.

ג. בין השעות 0600-0700 הפציצו את מג'דל ואת פלוגיה. בשתי המטרות האחרונות פגיעות טובות במרכז המטרה.

הפטישים הפציצו מטרות בעזה בהצלחה. פיורי שצלל מעל הבואו בשעה שהיה באוויר מעל עזה נפל הימה כתוצאה של תמרון נאה של הבואו. הטייס ציין שראה שלף (קורבטות). לפי השערתי מתקיפות אנייה אחרת שהיתה כ- $\frac{1}{2}$ ק"מ צפונה מעזה ו- $\frac{1}{2}$ ק"מ מהחוף. ראה שהאנייה מותקפת קיבלה פגיעות ישירות של תותחים. הבואו שחרר מטענו הימה בשעה שהותקף מאחוריו ע"י הפיורי.

דו"ח הפצצות בליל 19-20/10:

א. באר-שבע הופצצה בין השעות 0330-2100 9 פעמים בכמות של 6,5 טון. הפגיעות טובות.

ב. עזה הופצצה בין השעות 0550-2240 ע"י 3 קומנדו בכמות של 6 טון. פגיעות מוצלחות ביותר.

ג. מג'דל הופצצה בין השעות 0200-2250 פעמים בכמות של 4 טון.

ד. אל-עריש הופצצה בין השעות 0700-2215. ציינו פגיעות טובות.

ה. בית גוברין הופצצה בשעה 2300 בכמות של 2 טון.

ו. דימרה הופצצה בין השעות 0200-2100 מגובה נמוך בכמות של 500 ק"ג. פגיעות בחפירות האויב.

ז. יד-מרדכי הופצצה ב-0200-2100 3 פעמים בכמות של 170 ק"ג.

הערה: בצילומים מהפצצות עזה: כל הפגיעות מרוכזות במחסנים גדולים ומתקני קרפים, תחנת הרכבת.

160145 ח.א.

170900 ח.א.

191420
שלמה ארן

200500 ח.א.

פעילות אווירית במבצע

המשימות של חיל האויר במבצע "יואב" היו: השמדת כוחות האויר של האויב, התקפת יעדים טאקטיים והפצצת יעדים אסטרטגיים ומתן סיוע ישיר ליחידות לוחמות.

מבצע "יואב" נפתח בתקיפה אווירית. ב-15 באוקטובר בשעה 1800 הופצצו שדה התעופה באל עריש ובסיסי האויב בעזה, מג'דל ובית חנון. בהמשך המבצע הופצצו ריכוזי האויב בעזה, אל עריש, מג'דל, באר שבע, רפיח, איזור עירק אל מנשיה, עירק סווידן, בית גוברין, בית חנון ועוד. בתקופת המבצע כמעט שלא הוטדר צה"ל על-ידי חיל האויר המצרי.

תקיפות אוויר-ים

במסגרת הפעילות האווירית נערכו מספר קרבות אוויר. ב-19 באוקטובר קרבו מספר אניות מצריות לעזה והתפתח קרב ביניהן לבין ספינות המשמר של חיל הים הישראלי. אחת מאניות האויב נפגעה והכוח החל לסגת. כדי לחפות על הכוח הנסוג, תקפו מטוסי קרב מצריים את ספינות המשמר וגרמו לאבדות בנפש. ספינות המשמר הפעילו אש נגד מטוסי האויב. כדי לדלוך את האניות המצריות הנסוגות, הוזנק "בופייטר" ובו טייס איש מח"ל. לפני שהצליח לאכן את האניות תקף אותו מטוס "פארי" מצרי. הטייס ביצע תמרון התחמקות קרוב לים. המצרי, שלא הצליח להשתלט על מטוסו צלל לים. למחרת, נספה הטייס הישראלי בפעולות הפצצה על עירק סווידן.

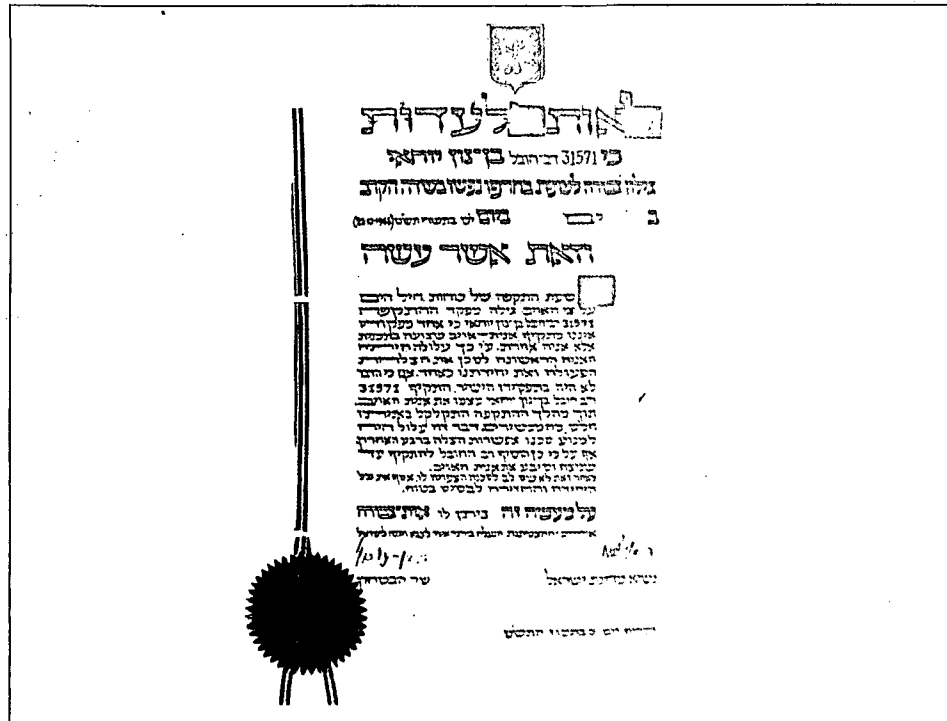
שלמה ארן — קצין קישור של אג"מ לענייני אוויר.

פטישים — מבצרים מעופפים B-17.

מברקים לאג"מ מיום 20-22 אוק' 48

200500 יגאל אלון ישנם סיכויים טובים לכבוש את באר שבע תוך יום יומיים ולאחר מכן נוכל לקחת את הציר הראשי. הודיעני כמה ימים ברשותי. כל משלטי חוליקאת והכפר בדינו. כוחות השפלה והנגב התחברו, והכביש הראשי לנגב מובטח. שבויים רבים ושלל רב נפלו לידינו. הזמן פועל לטובתנו. הכרחי להרוויח עוד כמה ימים ללחימה. המשך יבוא במהרה. טלפון: אישור לידיעה (פ) לצפנת על כיבוש באר שבע ע"י כוחותינו. כוחותינו יושבים בבית חנון. ההתבצרות בבית חנון נשלמה. כל הנשק המסייע מוכן. הדרכים ממוקשות. אין תנועה של מצרים. מפגזים מכיוון החולות. היום אחה"צ התישבו כוחותינו בזכרון, רענה, ומקום הנקרא קידנא. נראתה תנועה במשטרת עירק סואידן. הוכנסה מרגמה פנימה. בשעה 1830 נראו שלוש אניות מדרום למגידל.

211140 חזית ב'
220830 חזית ד'
221015 חזית ד'
222000 חזית ד'

מבצע "משה"

מטה קרבי חטיבה 12/מבצעים	גדודים 9, 7, 88, 82
מב/5036	סוללת תותחנים
20 באוקטובר 1948	משטרה צבאית חטיבה 12
ע"ן מפת באר שבע 1:100.000	תותחנים 20 מ"מ
1:25.000	חטיבות 5, 12, 8, עודד
1:5.000	מחוז הנגב
	מטה חזית ד'

פקודת מבצע למבצע "משה" במסגרת פעולת "יואב"

- אויב:** עיין נספח מודיעין.
- א. כוחותינו:** גדוד 9, גדוד 7, גדוד 82, גדוד 88. שתי מחלקות הנדסה (חטיבה 12, חטיבה 8) משטרה צבאית של חטיבה 12 תותחנים: 1 תותח 20 מ"מ, 2 מ"מ אווירי יחידת סיירים של חטיבה 12.
- ב. התפקיד:** כבוש באר שבע, תפיסת משלטים מסביבה. פצוץ החלק הארי של העיר. — — —

חיל הים במבצע "יואב"
במבצע "יואב" פעל לראשונה חיל הים בתיאום עם כוחות היבשה. משימתו העיקרית הייתה לנתק את דרך הים שבין מצרים לחוף איי הכבוש ע"י האויב. החיל מילא את משימתו על-ידי פעולה תוקפנית נגד כלי שיט של האויב, שעגנו ברצועת החוף, על-ידי הפגזות חופים ופטרול אניות הצי בקרבת חופי הים. שיאי פעילות החיל היו בקרב הימרי האוירי מול חוף אשקלון, שהתנהל ב-10 באוקטובר, בהטבעת אניית הרגל המצרית — "האמיר פארוק" ובפגיעה בשולת מוקשים מול חוף עזה.

טיבוע "האמיר פארוק"
בראשית אוגוסט 1948, קיבלה יחידת החבלה הימית סירות מחץ שנרכשו באיטליה. ב-22 באוגוסט נתגלו שתי אניות אויב בקרבת חוף עזה. חוליית חבלה בפיקודו של יוחאי בן נון הועלתה על ספינת האם "מעוז" (ק-24). על האניה הועלו שלוש סירות נפץ טעונות חומר נפץ ורסק, המת פוצצות בהתנגשן במטרה וכן סירה לאיסוף החבלנים. באיוור הפעולה שייטה "השייטת הגדולה" (האניות "ווגיוד", "הגנה", "נוגה"). יוחאי בן נון התווה את תכנית הפעולה. בשעות הערב ניתן אישור לפעולה. הסירות התקרבו לאניה במבנה קר: כי סירה אחת יצאה לעבר "האמיר פארוק", שניה לעבר שולת המוקש-ים. שלישית, ובה מפקד היחידה, שימשה כעתודה. לאחר שלוש הת-פוצצויות טובעה האניה "האמיר פארוק" בעוד שולת המוקשים נפגעה קשה (יותר מאוחר נמשתה ותוקנה על-ידי המצרים). על תושיה ואומץ לב, שגילה בפעולה זו, זכה מפקד היחידה באות גיבור ישראל.

דו"ח על פעולת גרוד 7 במבצע "משה"

3. כוחותינו: 2 פלוגות רגלים, פל' זחל"מים (מצורפת מגד' 82), פלוגת משוריינים (מצורפת מגד' 82).

4. מהלך הפעולה:

202030 — היה הגרוד מוכן לתנועה על דרך פלוג'ה — בארבע שבע ליד ביר מנסורה. מנקודת ההערכות פעלו 4 הפלוגות של הגרוד באופן נפרד.

1. פלוגה א (פלוגת רגלים — 2 מחלקות) צורפה לגרוד 9, שמשה כרורכה לכח הפורץ ועם שחר חדרה לעיר. מחלקה 1 נעה דרומה ומזרחה כשהיא מחסלת בדרכה קיני התנגדות קלים, והתבססה בסבי' הקרנטנה במבואות דרך חברון — מחלקה 2 — נעה תוך חסול עמדות קטנות של המצרים והצטרפה לכח הערוך סביב המשטרה ערב הכניעה.

2. פלוגה ב (3 מחלקות רגלים)

ב-0850 נעה מחלקה אחת בהפטרקים (חצי זחלים) אל השכונה החדשה והתבססה בה. ב-0900 נעה הפלוגה (2 מחלקות) ממערב לתחנת הרכבת בחפוי משוריינים — לאחר התנגדות קלה נכבשה התחנה וטוהרו המסגר, בתי הקברות ובית הספר.

3. פלוגת ההפטרקים — בשעה 0515 נסתה הפלוגה לפרוץ מצד תחנת הרכבת אך עלתה על מוקשים, נתקלה בהתנגדות אש, 2 הפטרקש יצאו מכלל פעולה והשאר עם האנשים חזרו. אח"כ שמשו להובלת רגלים ותחמושת.

4. פלוגת המשוריינים: הוציאה פטרול בן 3 משוריינים שנע מזרחה, עלה על הכביש ונע דרומה. משורין אחד נתקע בואדיות. חלק אחר חפה והתקרב.

5. תוצאות:

- (1) האויב הוכה. העיר נכבשה, למעלה מ-100 שבויים וכמספר זה הרוגים ופצועים.
- (2) כוחותינו: המטרה הושגה. אבודותינו 1 הרוג ומספר פצועים. נשק ותחמושת: נלקח שלל רב.

6. מסקנות:

- (א) פלוגות הרגלים בלתי מאומנות במידה מספקת.
- (ב) יש לתכנן ולהשתלט גם על השלבים שלאחר הכבוש.

מטכ"ל/אג"מ

22 באוקטובר 1948

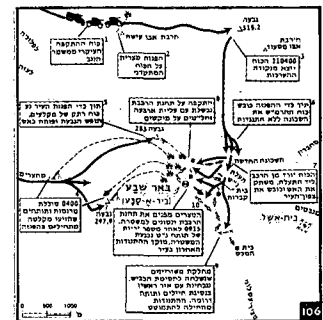
דו"ח מס. 23

סכום דו"ח פעילות עד 220800

1. כתור הכוחות המצריים:

- א. ע"י כבוש חוליקאת בליל 20/21 הושלם נתוקם המוחלט של הכוחות המצריים בגזרת פאלוג'ה מן הגוף העקרי של הצבא המצרי שהיה מבוסס על מג'דל.
- ב. לעומת זאת הצליח האויב כנראה להעביר בשעות המוקדמות של 21/10 שיירת אספקה ותחמשת לכוחותיו הנצורים בגזרת פאלוג'ה, (בעקוף דרך קוביבה?).
- ג. התנגדותו העקשנית של האויב בעיראק אל סוידאן ובמשלטים מדרום ודרום מערב לפאלוג'ה לא נחלשה.
- ד. נתוק דרך עזה — מג'דל היה עד 21/10 חלקי בלבד. שיירה גדולה, שהכילה כנראה חלק מהכוחות שהוצאו מגזרת אשדוד, הצליחה לפרץ לה דרך בשעות אחרי הצהריים 21/10. אולם עם כבוש בית-חנן והעמקת הטריי עד לעבר הכביש ועד למסילת הברזל הושלם נתוקו של עורק תחבורה חיוני זה.
- ה. לכבוש בית נטיף ע"י כוחותינו בליל 20/21 משמעות של כמה מובנים:
 - (1) הוא מהווה איום על בית-גיברין ומחזק ע"י כך באפן פוטנציאלי את הברית שלנו כחברת אל-ראעי — חברת-עטאללה.

ההתקפה החלה ב-21 באוקטובר בשעה 0400 בהרעשת סוללת מרג' מות ותותחים, שהוצבו ממערב לעיר. הכוח העיקרי, יחידות מגדור 9 מצפון, כבש את חלקה הצפוני של באר-שבע והגיע עד לקרבת מצודת המשטרה ותחנת הרכבת המבוצרת. על גל שני הוטל לפרוץ את טבעת הביצורים המקיפה את תחנת הרכ' בת. אך ההתקפה של פלוגת זחל"מים על התחנה נכשלה עם עלייתם של ארבעה זחל"מים על מוקשים. מצבה של הפלוגה הפורצת הוחמר, והיא נאלצה לחזור לשכונה החדשה, כאשר המצרים פותחים בהתקפת נגד על הבניינים הכבושים. עם שחר נכנסה פלוגה נוספת לעיר ואיתה משוריינים לחסימת הכביש ולאב-טחת החלק הכבוש. בעוד ה' פלוגה נערכת להתקפה על תחנת הרכבת, נסוג ממנה האויב לבית הספר ולמשטרה. אותה שעה ה' דיעה מחלקת חסימה שהוצבה על כביש עסלוג' על נסיגת חיילים ותותח נגד טנקים דרומה. בשעה 0800 הוכנס תותח נגד טנקים והוצב כנגד המשטר' רה. לאחר מספר רייות נכנעה המשטרה. בשעה 0915 נקלטה במטה המבצע הידיעה על כיבוש באר שבע.

בליל 19-20 באוקטובר תקף גרוד מוגבר של חטיבת "גבעתי" (גרוד 52 ותוספת מגדור 54) ויחידות סיוע, את המערך המצרי בחוליקאת. ב-20 באוקטובר נכבשו מוצבי חוליקאת והדרך לנגב נפרצה. לעומת זאת נכשלו שתי התקפות של חטיבת "גבעתי" על משטרת עירק סוידן. עם פתיחת הכביש לנגב הוחלט להורים כוחות לעבר באר-שבע. ב-20 באוקטובר נכבשה העיר על-ידי חטיבת "הנגב". כיבוש העיר ניתק את הכוחות המצריים בהר חברון מדרום. הכוחות המצריים באזור החוף נסוגו ממג'דל לעזה בדרך, שהותקנה על-ידי מהנדסים מצריים לאורך החוף (במקום הכביש שנתק על-ידי מוצבי "פתח" בבית חנון). בעוד בגזרה המערבית נכנסה הפסקת האש לתוקפה ב-22 באוקטובר, נמשכו הפעולות בגזרה המזרחית נגד הכוחות המצריים, שהחזיקו בדרומו של פרודור ירושלים ובהר חברון. עד

סוף החדש הצליחו כוחות צה"ל להרחיב את תחום שליטתם בפרוץ דור ירושלים. שישה חודשים לאחר מכן נקבע קו שביתת הנשק בגזרה זו, לפי הקו אליו הגיעו כוחות צה"ל בחודש אוקטובר. בעקבות השגת צה"ל פינו המצרים את רצועת החוף מאשדוד ועד בית חנון, וכימים שלאחר המבצע נתפסה כל הרצועה על-ידי צה"ל. ב-27 באוקטובר נכנסו כוחות צה"ל לאשדוד, לניצנים ולגבעה 69. ב-5 בנובמבר נתפסה מגידל ללא קרב ושחררה יד מרדכי. הצבא המצרי התרכז מעתה ברצועת עזה — רפיח ולאורך כביש המדבר עוג'ה — ביר עסלוג ובכיס פלוג'ה. במשך המבצע התנהלה פעילות אווירית וימית רבה, כשצה"ל נהנה מעדיפות אווירית. במבצע "יואב" לא הושגה אמנם המטרה במלואה, אך הושגו השגים חשובים: הדרך לנגב נפרצה; הושמד חלק ניכר מחיל המשלוח המצרי ומערך כוחותיו שובש; כותרת חטיבה מצרית בכיס פלוג'ה; אולם עדיין לא מוגר הצבא המצרי והיה צורך במבצע נוסף.

- (2) הוא מנתק חלקית את כוחות האויב בגזרת עג'ור.
- (3) יחד עם כבוש משלטי ולג'ה (שנלקחו באותו הלילה) הוא מהווה איום על בית גילה — בית-לחם.
1. כבוש באר שבע ע"י כוחותינו בשעות המוקדמות של 21/10 נתק את כוחות האויב במרחבים של חברון, בית-לחם ודרום ירושלים (מלבד לאזור פאלוג'ה) מבסיסיים. נוסף לכך הוא שם לאל כל תכנית של האויב ליצור קו חדש המבוסס על כביש עזה — באר-שבע. הוא מאפשר שלישית יצירת בסיס חזק העלול להוות איום על עזה מכאן ועל עסלוג — עג'ה אל חפיר מכאן.
2. **שובש דרכי התחבורה:**
 - א. פעולות חיל האוויר מעל לאשדוד, מגידל, עזה, רפיח, אל-עריש, באר-שבע ובית-גיברין תרמו מלבד לסיוע הישיר לכוחות הקרקע שלנו תרומה מכרעת לשבוס דרכי התחבורה של האויב. עקב הפצצתה השיטתית של אל-עריש לא יכלה אווירית האויב לתת למעשה סיוע אסטרטגי — ורק במדה מצומצמת סיוע טקטי לכוחותינו. ע"י הפצצת תחנת הרכבת בעזה הופרעה באופן חמור גם תנועת הרכבות של האויב.
 - ב. פעילות חיל הים צמצמה את אספקת כוחות האויב בגזרת מגידל — בדרך הים.
 - ג. קשיי האספקה החמירו עד כדי כך, שהיה ב-20/10 צורך להעביר תחמושת 303 בדרך האויר.
 - ד. ע"י כבוש באר-שבע הפכה אספקת הכוחות במרחב בית-לחם — דרום ירושלים — לבעיה החמורה ביותר. האספקה יכולה להגיע לשם רק בדרך עבר הירדן — ובהסכמתה, ואף כאן יש כנראה צרך להעבירה בחלקה בדרך האויר עקב דחיפות הצרכים.
3. **חסר יומה:**

עד כה לא הצליח האויב להחזיר לעצמו את האיניציאטיבה באף גזרה — לא ביבשה ולא באויר.
4. **תוצאות ראשונות — מגמות:**
 - א. עקר תכליתו של קו האויב מגידל — בית-גיברין היה נתוקו המוחלט של הגלב ממדינת ישראל ויצירת עובדה מוגמרת. על ידי פריצת הקו ע"י משלט 113 ונתוק כוחות האויב ממזרח לנקודה זו בטל ערכו של הקו.
 - ב. יש יסוד להנחה, כי לאור איום הנתוק בכביש עזה — מגידל, ולפני כבוש באר-שבע היתה לאויב תכנית כדלקמן:
 - (1) הוצאת כוחותיו מגזרת אשדוד (יש סמנים ברורים המעידים, כי חלק זה של התכנית הולך ומתגשם).
 - (2) חסול הטריז באזור בית-חנון ובהבטחת הכביש מגידל — עזה.
 - (3) הוצאת כוחותיו המכותרים מגזרת פאלוג'ה: העברת שני גדודים לגזרת באר-שבע, וגדוד אחד לגזרת בית-לחם לשם חזקת גזרה זו החשובה מבחינה אסטרטגית פוליטית.
 - (4) התבססות על ציר עזה — באר-שבע כקו עקרי.
 - יתכן כי היתה קיימת תכנית אלטרנטיבית: לחץ על ג'וליס באמצעות הכוחות המשתחררים מגזרת אשדוד ונסיון לפרוץ את הפרוודור שלנו באזור משלט 113, על מנת להציל את קו מגידל — פאלוג'ה.
 - ג. עם כבוש באר-שבע ובית-חנון השתנה המצב מיסודו. האויב הצליח להעביר רק חלק מכוחותיו שחנו בגזרת אשדוד לעזה. כל החיל אשר מצפון לקו עזה — באר-שבע מנותק. הכוחות אשר במרחב בית-לחם נתונים לחסדו של הלגיון הערבי, דבר אשר עלול לגרום לתוצאות פוליטיות רציניות. ספק אם יש אפשרות להחזיק בעזה מבלי להחזיק בבאר-שבע. בפרספקטיבה רחוקה עלול כבוש באר-שבע לעורר חששות אשר לפלישה לתוך מצרים גופא בהעדר קו הגנה רצוף.

פקודת יום מטעם הרמטכ"ל

"היום נצטוונו על הפסקת אש — ומערכת השבוע על שחרור הנגב נסתיימה. זה היה שבוע גדול — בו נרשם בתולדות הארץ פרק תהילה וגבורה של צבא-הנגב לישראל: הוסר המצור מהנגב, נוגף צבא הפולשים המצרים, שוחררה באר-שבע עיר-האבות. עוד לפני שבוע ימים זלזל האויב בתנאי ההפוגה, ולמרות החלטת או"מ, ניסה לסגור בעדנו הדרך לנגב — הדרך לישובינו מפרי-השממה ומפרי-המדבר. — — — נענינו להתקפה המצרית — ומשך שבעה ימים הלמו יחידותינו באויר, ביבשה ובים את האויב, החריבו את בסיסי האויר שלו, הרסו קווי אספקה ותחבורה שלו, והטילו אימה ותדהמה על חייליו ומפקדיו. בהסתערויות-גבורה נעץ צבאנו טריזים בתוך מערכות האויב, כבש עמדות-מפתח בדרכי הנגב, והגיע עד עיר הקדומים של אבותינו — לבאר-שבע. מתוך אמונים לאומות המאוחדות הפסקנו את הסתערויותנו — אולם התקדמותנו לקראת נצחון מכריע לא תיפסק. נעמוד דרוכים במלוא אוננו, לפקודת האומה וממשלתה — עד שהפולשים הזרים יורחקו מגבולות ארצנו, ולמדינת ישראל יובטח שלום יציב וצודק. טייסינו, חיילינו ומלחינו שנפלו במערכה מפוארת זו — שמם יכון לנצח בתולדות הגבורה העברית; וכל הזרועות שזכו להשתתף בקרבות — באויר, ביבשה ובים — לשחרור הנגב, הוקרת העם וברכתו שלוחה אליהם. היה חזק!

יעקב דורי — רב-אלוף
ראש המטה הכללי

סודי-ביותר

מטה חטיבה 8
תיק 2
מבצעים
14 בנובמבר 1948

מטבל/אגם
מטה חזית הדרום

דו"ח כבוש משטרת עירק סוידאן.

עיין מפת מגידל פלוג'ה 20.000:1
והמפה המצורפת.

מבצע "שמונה" — כיבוש משטרת עירק סוידאן — 9 בנובמבר 1948
הצלחת מבצע "יואב" הביאה לכיתורו של כיס פלוג'ה. הכיס כלל גם את משטרת עירק סוידאן והכפר הסמוך אליה, אך מאחר שמשטרת עירק סוידאן היוותה מוצב קרמי של המצרים במערכה של הכיס, וסיכנה את חופש התנועה לנגב, הוחלט לכבשה.

בניגוד להתקפות וקודמות, שנערכו בלילה, החליט מפקד החטיבה המ-שוריינת, יצחק שדה, לערוך את ההתקפה לאור היום ובסיוע ארטיל-רי, שכלל תותחים 75 מ"מ. ב-9 בנובמבר פתחו כוחות מחטיבה 8 בהתקפה, כאשר במקביל הוצבו חסימות ותוכננה התקפת הסחה על הכפר עירק סוידאן. ההתקפה נפתחה בריכוך ארטילרי מאסיבי כשלאחריה הסתערו כוחות רגלים מוסעים על גבי זחלי-מים בליווי שני טנקים. גדר התיל הובקעה על-ידי מטען פריצה ללא התנגדות, לאחר זאת פוצצו החבלנים את קיר הבניין. היחידות התוקפות התקדמו לקרצה שבקיר כדי להסתער לתוך המשטרה אך הקרב הוכרע עוד קודם לכן. הכוח המצרי ההמום יצא מהבניין ונכנע לכוחות צה"ל. עם נפילת עירק-סוידאן צומצמו גבולות כיס פלוג'ה, שכלל מעתה את השטח שבין פלוג'ה לעירק אל מנשיה.

1. התפקיד: בהתאם לפקודת המבצע הוטל על חטיבה 8 לכבוש את משטרת עירק סוידאן.
2. ידיעות מוקדמות על האויב:
 - א. במשטרה: 1. כח האדם — 180 חייל.
 2. ציוד — נשק אישי, נוסף לזה 4 מכונות כבדות, 2 מרגמות 3", כ-12 מקלעים, פיאטים.
 3. ביצור — א. קיר שקים נוסף לקיר הבטון בפנים הבנין.
 - ב. עמדות ובונקרים בתוך חצר המשטרה.
 - ג. 3 גדרות מהן אחת מקונצרטיות.
 - ד. מקוש בין הגדרות.
 - ה. 2 בונקרים מחוץ למשטרה.

3. התכנית:

א. הכחות המופעלים:

1. נגד המשטרה ולהבטחת אזור הפעולה — גד' 89, גד' 88, גד' 2 שדה. — — —
- ד. הרכב הכח הפורץ:

2 טנקים כבדים	2 מחלקות חיל רגלים מוסע
1 תותח 6 ליטראות נייד	2 כחות חבלנים מוסעות
2 זורקי להבות	2 מחלקות חיל רגלים
1 מכונית חומר נפץ	

ה. סדר עבודת הכח הפורץ:

א. יציאת הטנקים והוחל עם תותח 6 ליטראות מעמדת היערכות במבנה ראש חץ רחב, התקרבות עד טווח 800 מטר מהמשטרה מצד צפון מערב ופתיחה באש מתותחים על המגדל הצפוני מערבי של המשטרה.

לאחר זאת המשיך תנועתם בצד דרום מערב, תפסת עמדות בטווח 400 מטר מהמשטרה ופעולה באש נגד הפינה הדרומית מערבית של המשטרה.

ב. בזמן החלפת העמדות של הטנקים, יציאת הכח המוסע בסדר כדלקמן:

2 זחלים של החבלנים לפנים ובפרישה של כ־50 מטר. אחריהם ברוח של כ־200 מטר חיל הרגלים המוסע בפרישה רחבה לעומק החזית. כל התנועה בשטח מת עד מרחק כ־900 מטר מהמשטרה.

ג. התקרבות חולית פורצי גדרות לגדר החיצונית וחיסול הגדרות והמוקשים בעזרת חומר נפץ.

ד. התקרבות חולית פורצי הקיר ופריצת פירצה בעזרת מטען של 100 קילו.

ה. התקרבות חיל הרגלים המוסע ופריצה דרך הפירצה לתוך הבניין.

ו. במקרה של גילוי עמדות התנגדות כלפי הכוון שממנו יש להכין את הפירצה – הפעלת זורקי הלהבות.

ז. במקרה של אי הצלחת ביצוע הפירצה בעזרת חולית החבלנים, הגשת מכונית חומר נפץ לשם ביצוע הפירצה.

ו. פעילות הכחות המסיחים:

כל הכחות המסיחים החלו בפעולתם בתמרון שעה אפס פחות 40.

4. בצוע הפעולה:

הפעולה בוצעה בהתאם לתכנית. עם פריצת הפירצה ע"י החבלנים נכנע האויב.

קצין המבצעים

להתקפה, שנערכה ב־9 בנובמבר, על
משטרת עירק סווידן קדמו שבע
התקפות:

13 במאי — כוח מגדור 51 הגיע למשטרה במשוריינים ונסוג עם גילוי התנגדות.

ליל 18-19 במאי — פלוגה מגדור 53
ופלוגה מגדור 54 נכשלו בתקיפת
המשטרה מצפון.

ליל 21-22 במאי — כוח מגדוד 53 ר' 54 והמסייעת החטיבתית נכשלו בתקיפת המשטרה מעבריה.

ליל 10-11 ביוני — יחידה של חטיבת
 "הנגב" נכשלה בתקיפת המשטרה.

ליל 8-9 ביולי – פלוגה מוגברת
מגדוד "באר שבע" של חטיבת

ה"הגב" תקפה במסגרת מבצע "אנ פאר" את המשטרה מדרום, פרצה ארבע גדרות, אך נסוגה בשל מחסור בתחמושת.

ליל 19-20 באוקטובר — גדוד 51
בסיוע גדוד 55 נכשלו בפריצה
למשטרה מדרום אחרי הפצצה אוי-
רית וסיוע ארטילרי.

ליל 21-22 באוקטובר — גרוד 51
פרץ למשטרה, לאחר ריכוך של

מטוסי בופייטר, תותחים נ"ט ולהבין
רים. עלידי פיצוץ משוריין טעון
חומר נפץ הצליח הכוח להרוס את
כל הגדרות, אך בסופו של דבר נאלץ
לסגת.

9 בנובמבר — חטיבת שריון 8 כבשה את המצודה ללא אבידות.

לחיות ולעבוד

כי 18260 טוראי אנה שלמן-טוב

ענין גמולת זכות: בדרך: נשטת בשדה הקרב

ב. עזראק-אל-סחידן **ביום** ז בחשון תשט (1048-11.5.

דעת אשד עשה

[illegible]

על מעשה זה נשאלת צדקה

—את ההצעות הנעלה

בידור אשר לצבא הגנה לישראל

ישראל וישראל

הקריה יים נ בתמוז התשס

סימן טוב גנה נמנה עם הכוח שתקף
בִּי בְּנוֹבֵמְבֵּר אֶת הַכֹּפֶר עִירָק סוּוִיִּין
בַּמִּסְגֶּרֶת הַהִתְקַפָּה עַל מִשְׁטֶרֶת עִירָק
סוּוִיִּין. בַּמַּהְלָךְ הַפְּעוּלָה נִפְגַּע ה־
וּחֹלִים שֶׁלֹּא

על פעולתו מתוך הזחל"ם ובתוכו
זכה באות גיבור ישראל.

מבצע "חירם"

סודי ביותר

חזית הצפון

ש.ח.י. 1

5 ספטמבר 1948

חטיבות

מחוזות

ראש אגף צפון

קציני מטה ראשיים

רמטכל

מטכ"ל/אגם

פקודת מבצע "שניר", "חירם", "יהושפט"

א. כללי

א. הכחות המוצבים בחזית הצפון יערכו בשלש גזרות פעולה:

1. בגזרה הסורית, מהבניאס בקו היורד דרומה עד אל-המה. פעולת ההתקפה בגזרה זו תכונה "שניר".
 2. בגזרת הגליל המרכזי. פעולה זו תכונה "חירם".
 3. בגזרת צפון המשולש וקטע הירדן מטירת-צבי עד נהרים. הפעולה בגזרה זו תכונה "יהושפט".
- ב. כל היחידות תסיימנה את התכנון הטקטי והמנהלתי של הפעולות המפורטות בפקודת מבצע זו עד יום 15.9.48. מיום זה תהיינה היחידות מוכנות להכנס לפעולה בהתאם לתכנון האמור 5 ימים אחר הינתן הפקודה הסופית לפעולה. — — —

ב. כוחותינו:

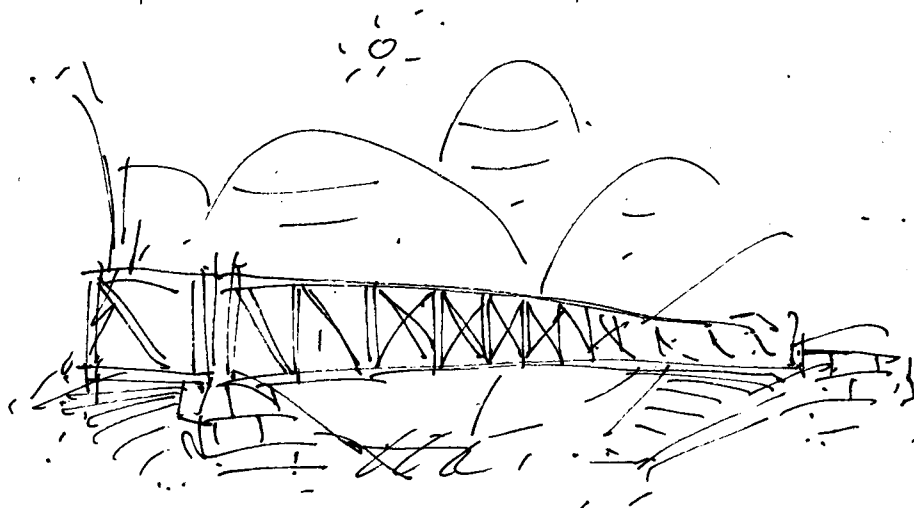
1. חטיבה 7 וכוחות החי"ם המוצבים בגליל המערבי ובצפון העמק ובמערב הגליל המזרחי.
2. ארטילריה: 4 מרגמות 120 מ"מ.
3. אויריה.

ג. התעודה:

טהור הגליל המרכזי והשמדת כח האויב אשר בו.

ד. השיטה:

1. הסחת הכוחות באחד או שני אגפים ופריצה באגף השלישי. ואלה הדרכים האפשריות:
 - א. פריצת הכח דרך בלידה למלכיה ועיטרון ומשם תנועה מערבה לכתור כוחות האויב הנמצאים במרכז הגליל.
 - ב. פריצה לסעסע, השתלטות על פרשת הדרכים ותנועה מערבה כנ"ל.
 - ג. פריצה ממערב למזרח דרך איקריט, טרביחה לכון כפר בירים והדרך החדשה מהלבנון.
 - ד. פריצה דרך ינן, תרשיחה, לכון מזרח.
2. כוחות החי"ם יסרידו בצפון עמק בית נטופה. כך אפשר יהיה להעסיק כוחות חי"ם בהטרדות על האגף המערבי או המזרחי בהתאם לתכנית שתבוצע.
3. יחידת פשיטה של חטיבה 7 תפוצץ בשעה 0 את גשר הליטאנים מזרחה למרג' עין.
4. יחידת נחיתה של חיל-הים תפוצץ את גשרי הרכבת והכביש על הליטאנים בסמוך לים.

תכנון מבצע "חירם"
תכנונו של מבצע "חירם" החל לאחר שב"ו באוגוסט 1948 הופץ ע"י מטכ"ל/אג"מ מצע לפעולות לקראת סיום ההפוגה. במצע זה הוחלט לבצע שני מבצעים התקפיים: בחזית הסורית ובחזית המצרית.
ב-21 באוגוסט הוציא אג"מ הנחיות למבצעים בחזית הצפון, שהתבססו על שיקולים אסטרטגיים כלל ארציים אך כללו גם הצעות לשיטות ביצוע של כל אחת מהמשימות. בהתאם להנחיות אלה הוטלו על חזית הצפון שלוש משימות:

- הנחתת מכה מכרעת על הכוח הסורי (מבצע "שניר").
 - כיבוש הגליל המרכזי (מבצע "חירם").
 - התגוננות בפני הכוחות העיראקיים במשולש.
- ב-5 בספטמבר 1948 הוציא מטה חזית הצפון פקודת מבצע ליחידות המש"נה, בה פורטו אפשרויות נוספות לפעולה. המטה הכללי קיבל את השיטה שהוצעה על-ידי חזית הצפון לגבי הפעולה נגד הסורים ואישר אותה ב"תוספת למצע למבצעים בחזית הצפון" (שהופצה ב-8 בספטמבר 1948).
- בשל שינויים במערך הכוחות העיראקיים ובהתאם לידעיות על כוונות תוקפניות, הוציא אג"מ הנחיות לפעולה מקיפה גם נגד כוח זה.
- ב-18 בספטמבר הופצה הפקודה למבצע "סתיו", אשר הטילה על חזית הצפון לבצע שלוש משימות:
- להשמיד את הכוחות העיראקיים, להשתלט על המשולש ולהתייצב על קו הירדן.
 - להשמיד את כוחות האויב במרכז הגליל; ולהשתלט על הגליל כולו.
 - לרתק את הכוחות הסוריים, ולמנוע התקדמות נוספת שלהם.
- בתחילת חודש אוקטובר, עם קבלת מידע על היערכות האויב ועל כוונתו לתקוף את מרחב מדינת ישראל החל מה-14 באוקטובר, הוציא אג"מ ב-9 באוקטובר פקודת מבצע "סתיו ב", שהטילה על כוחות צה"ל, המוצבים בחזית הצפון להיערך לפעולה בהתאם לפקודת מבצע "סתיו".
- לאחר חידוש הקרבות עם המצרים ומחשש להתפשטות הקרבות בקרקע ארצי, עברו כוחות צה"ל בחזית הצפון לכוננות מלאה בהתאם לתכנית "סתיו".

ב-16 באוקטובר הוציא אג"מ את פקודת מבצע "סתיו ג" בה הוחלט לבצע שתי פעולות יזומות: פעולה אחת נגד הצבא העיראקי בואדי ערה בעוצמה של חטיבה, ופעולה שניה נגד "צבא ההצלה" בעוצמה של שתי חטיבות (פחות גדוד). גודל אחד הושאר כעתודה לשתי הפעולות היוזמות. בחזית הסורית הוטל על חזית הצפון לבצע פעולות רתק ומנוע. בהתאם לתכנית זו הוטל על חטיבת "גולני" לבצע את המאמץ העיקרי נגד הצבא העיראקי, על חטיבת

סודי ביותר

חזית "א"
מב/31/5643
26 אוקטובר 1948

חטיבות
מחוזות
קציני מטה ראשיים
מפקד גדוד התותחנים 4
חיל האוויר
מפקד גדוד המיעוטים
אגא/צפון
מטכ"ל/אגם
יומן מלחמה (2)

פקודת מבצע "חירם"

"כרמלי" הוטל לרתק את הצבא הסורי, בעוד שעל חטיבה 7 וחטיבה 9 הוטל לבצע את מבצע "חירם" למיגור "צבא ההצלה". לאחר הערכת מצב מחודשת הפיצה ב-26 באוקטובר מפקדת חזית הצפון את פקודת מבצע "חירם", ובה הובאו שינויים בכל הקשור למשימות ול-הקצאת הכוחות. הוחלט לוותר על הפעולה נגד העיראקים וכנקודת הכוכר בחזית הצפון, נקבע האויב שבי"ס" הגליל המרכזי. בפקודה נקבע כי תיערך רק פעולה אחת — נגד "צבא ההצלה".

מבצע "חירם", ליל 28-29 — 31 באוקטובר

ב-22 באוקטובר, משניתנה הפקודה להפסקת האש בדרום, כבש "צבא ההצלה" את משלט שייח עבר, שמצפון למנרה וכן משלטים בין מנרה לפתח. נסיונותיה של חטיבת "כרמלי" להרוץ משם את כוחות "צבא ההצלה" נכשלו. כוחות ק-אוקגי הטרידו גם את התחבורה בכביש מטולה — ראש פינה ובכך איימו לנתק את הגליל העליון המזרחי. היה גם חשש, שהסורים יתקפו ממזרח.

למרות דרישת האו"ם, סירב קאוקגי בעקשנות לפנות את כוחותיו מהשטח, שתפס בעת ההפוגה. בנסיבות אלה החליט הפיקוד העליון לבצע פעולה מקיפה, שתשחרר את הגליל כולו. הצהרתו של קאוקגי, כי אינו חבר באו"ם ומשום כך לא חלים עליו חוקי ההפוגה, הקלה על הדרג המדיני לאשר את פתיחת המתקפה על כוחות קאוקגי במשך ההפוגה. יומיים לפני פתיחת המבצע ובעוד נציגי האו"ם מנהלים משא ומתן לקביעת הסדר עם אנשי קאוקגי, הוציאה מפקדת חזית הצפון את הפקודה הסופית למבצע "חירם". תחת פיקודו של מפקד חזית הצפון הועמדו הכוחות הבאים:

חטיבה 7 ובה הגדוד המשוורין 79, בפיקודו של ברוך פרידמן, גדוד חי"ר 71 בפיקודו של יהודה בן-דוד, גדוד 72 בפיקודו של יעקב (ליכטנשטיין) נור סלע, ופלוגה של צירקסים. חטיבה 9 ובה הגדודים: גדוד 11 מסייע, בפיקודו של אביעזר פרידמן, גדוד 91 בפיקודו של גואל לויצקי, גדוד 92 בפיקודו של ורנר שטראוס ופלוגת דרוזים. כוח מהחטיבות "גול-ני" ו"כרמלי", יחידות תותחנים, מחלקת משורינים, מחלקת הנדסה וסיוע אויר.

גדוד המיעוטים

בחדשים יולי ואוגוסט גובשה הצעה לאיחוד יחידות המיעוטים במסגרת ארגונית אחת. כשלב הראשון דובר על שילובם של הדרוזים והצירקסים. וכשלב מאוחר יותר גם על שילובם של בני מיעוטים אחרים. ב-24 באוגוסט הודיע הרמטכ"ל על הקמת יחידת מיעוטים במסגרת צה"ל.

1. כללי:

כוחותינו יפתחו בפעולות לכיבוש הגליל המרכזי כמפורט להלן. ההנחה היא, כי פעולותינו בגליל יגרמו להתלקחות הקרבות בארץ כולה, מיד או כעבור זמן מועט. במקרה זה, או בהגיע ידיעות על היערכות האויב להתקפה, תופעל מיד תכנית "סתיו ג'" על ידי כל היחידות, כפי שנקבע בפקודת מבצע ל-15 לאוקטובר 1948.

2. ידיעות:

- א. האויב: לפי מערך כוחות אויב ליום 26.10.48 שהוצא ע"י קצין המודיעין החזיתי.
- ב. כוחותינו: 1. חטיבה 7.
2. חטיבה 9.
3. גדוד המיעוטים.
4. כוחות חי"מ בגזרות הפעולה.
5. ארטילריה.
6. אוויריה.

3. התעודה

להשמיד את האויב ש"בכיס" הגליל המרכזי, להשתלט על הגליל כולו ולהציב קו הגנה על הגבול הצפוני של הארץ.

4. השיטה:

- א. שעת ה-0 לפעולה: יום X שעה 1930. בשעה זו יעבור חיל הרגלים את קו הזניקה.
- ב. בשעת ה-0-4 יחל חיל-האוויר בהפצצה כבדה על ג'יש, סעסע, מלכיה, תרשיחה, רמי. חיל האוויר ימשיך בהפצצות במשך הלילה על סעסע, תרשיחה ומלכיה, אלא אם יקבל הודעה מחיל הרגלים להפסיק את ההפצצה על אחת המטרות או יותר. למחרת היום ימשיך חיל האוויר בפעולותיו לפי הוראות חיל הרגלים.
- ג. התותחים ירככו את המטרות ג'יש, סעסע, תרשיחה לפני התקפת חיל הרגלים על מטרות אלה.
- ד. חטיבה 7 פלוס פלוגת הצירקסים תתקוף מכון צפת מערבה. המגמה הראשונה: סעסע; המגמה השנייה: מלכיה; המגמה השלישית אפשרית: תרשיחה.
- ה. חטיבה 9 פלוס פלוגת דרוזים פלוס מחלקת משורינים מחטיבה 7 פלוס מחלקת הנדסה מחטיבה 1 תתקוף מכון מערב את תרשיחה וחשתלט עליה. מגמה שנייה אפשרית: סעסע; מגמה שלישית: טיהור מרכז הגליל מקן תרשיחה — סעסע דרומה.
- ו. פלוגת רגלים מחטיבה 1 תבצע בשעת ה-0 התקפת הטרידה והטעיה על עילבון. ההתקפה תימשך עד הבוקר בעצמת אש גדולה.
- ז. כוחות החי"מ המוצבים מסביב ל"כיס" יבצעו משעת ה-0 פעולות הטרידה בתאום עם מפקדי החי"ש בגזרותיהם.

מפקד החזית

מברקים וכנסים לאג"מ/מטכ"ל מחזית "א" — 29-31 אוקטובר

- 290200: חטיבה 7 לקחה את מירון, חריתא ומתקדמת על ג'יש.
חטיבה 9 מתקדמת לפי התכנית. פרטים נוספים לא ידועים.
- 290800: חטיבה 7 כבשה את ג'יש, את ספסף וכן גם ניתקה את הדרך הדרומית למירון.
חטיבה 9 כבשה משלט מערבית לתרשיחא. ההתנגדות בתרשיחא קשה ביותר.
- 291900: ההתקדמות לעבר סעסע נכנסה לשלב ההכרעה. במשך היום ריכוז האויב כוח במקום זה. ההתקפה נהדפה. לקחנו 2 משוריינים ו-2 דו-ליתראנים עם תחמושת שלל. 2 משוריינים נוספים נפגעו כנראה. פגענו בשלושה אוטובוסים בהם הביא האויב תגבורת. נתפסו מספר שבויים. במערב באיזור תרשיחא לא התקדמו. יש סמנים שפקודת האויב לכוחותינו בגזרה הדרומית להסוג עד כביש עכו — מג'דאל-כרום — ראמה, נכנסה לשלב בצוע. באיזור קדיס כוחות המקומיים.
- 300730: סעסע, עילבון נכבשו במשך הלילה. תרשיחא נכבשה הבוקר. מתקדמים לעבר משלטי כפר בירים.
- תרשיחא נכנעה בשעה 0700. עוקפים אותה מדרום ומתקדמים לסוחמתא. סחנין נכבשה מכון משיר. עילבון נכבשה, מתקדמים למג'אר.
- סעסע נכבשה, שולטים על ברעם. אבל טרם נכנסו לכפר. אין בכפר התנגדות. מתקדמים בכביש סעסע לחורפיש, ולתרביחא. אין ידיעות לאן הגיעו.
- 301000: מג'דאל-כרום ומג'אר בידנו. מגיעות משלחות דרוזיות ע"מ להיכנע. יש כפי הנראה גם תכונה לכניעה בקרב החיילים. גודר הסדירים אשר בא לעזרה הוא, לפי כל הסימנים הגודר התשיעי הסורי. בבלידה ומלכיה מתבצרים. פראדיה, כפי הנראה ריקה.
- 301315: נערכה הפצצה כבדה על מלכיה היות ונתקבלה ידיעה שהאויב מנסה להתרכז בה.
- 301800: א. השלמה התחברות כחות חטיבה 7 שנעו ממזרח עם כוחות החטיבה 9 שנעו ממערב. הננו שולטים שלטון מלא על הדרך תרשיחא — סעסע. כל צומת הדרכים ממרכז הגליל צפונה בדינו.
- ב. חטיבה 7 עולה למלכיה.
- ג. חטיבה 9 נעה מסעסע לאילון בכביש הצפון.
- ד. חטיבה 2 השתלטה על שייך עבר ותופסת משלטים החולשים על ואדי דובבה מערבה לקו נבי-יושע — מנרה.
- ה. יחידותינו משוטטות בכל כבישי הגליל. אין התנגדות בכפרים.
- 301930: העניין הולך ונגמר. הסורים בורחים כנראה ממלכיה.

סודי ביותר

חזית "א"

תפוצה 1, 2, 3

"חירם" דו"ח פעילות ה' — 310800-302000

גזרת מלכיה

במשך הלילה התקדם כוחנו וכבש את דישון, מלכיה וקדש. כוחות אחרים שלנו זוזו מערבה מהקו נבי יושע — מנרה, תפשו את חולה, מס'א-ג'בל ומהבב שבלבנון והתייצבו על משלטים החולשים על ואדי דובבה, המהווה גבול טבעי הנמשך מצפון לדרום. רק באיזור בלידה נמשכת צליפה של קבוצות בודדות של האויב. פעולות הטיהור בסביבה נמשכות.

גזרת תרביחא

קבוצת נכבדים מהכפרים תרביחא, איקריס ונבי רובין הגיעה לאילון ובקשה כניעה. כוחות חיל המלואים נכנסו לכפרים והשתלטו עליהם. מבצר משטרת סעסע, על הדרך בין סעסע לתרביחא — נתפש על ידי כוח רגלים. חיל ההנדסה עוסק בתקון הגשרים בדרך זו כדי לחדש את הקשר עליה. במשך הלילה הגיעו שבויים נוספים.

סכום:

כוחות שלנו התייצבו לאורך כביש הצפון ובמשלטים צפונית לו מהים עד מלכיה ומשם צפונה על המשלטים שממזרח לואדי דובבה עד חולה.

(—)

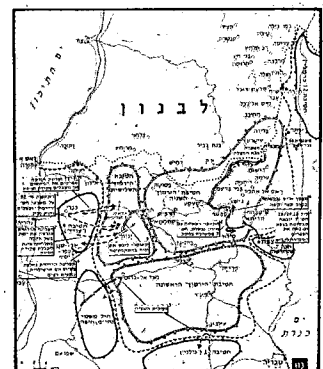
קצין מודיעין

למפקד היחידה התמנה טוביה ליי-שנסקי. ב-3 בספטמבר 1948 פורסם צו הקמת יחידת המיעוטים, אשר כללה יחידות דרוזיות ויחידות צ'רק-סים. היחידה התארגנה לפי תקן גודר ח'יר.

עיקרי התכנית היו: כיתור האויב בגליל המרכזי על-ידי ביצוע פעולת מלקחים מתואמת לעבר סעסע, מצפת במזרח ומנהריה במערב. בשלב הראשון הוטל על חטיבה 7 ופלוגת הצ'רקסים (הזרוע המזרחית) לתקוף מכיוון צפת לעבר סעסע. על חטיבה 9 ("עודד") והפלוגה הדרוזית (הזרוע המערבית) הוטל לכבוש את תרשיחא, לנוע מזרחה ולבצע חבירה עם חטיבה 7. בשלב השני הוטל על חטיבה 7 לנוע צפונה לעבר מלכיה ועל חטיבה 9 הוטל לטהר את מרכז הגליל דרומה מקו סעסע-תרשיחא. כוחות מחטיבת "גולני" וכוחות חיל משמר (הזרוע הדרומית) נועדו לבצע פעולות רתק והטעייה באיזור בקעת בית נטופה — עילבון, ומדרום לתרשיחא בציר מג'דאל-כרום. כוחות מחטיבת "כרמלי" (הזרוע הצפונית) נועדו לבצע משימות ריתוק והטעייה בסביבות מנרה ומול ראש הגשר הסורי שבמזרח. מאוחר יותר יועדו להם תפקידי תקיפה לתוך שטח לבנון. הכוחות הפועלים צריכים היו להסתייע לקראת ההסתערות ב-הפצצה כבדה ובהפגזה ארטילרית על מוצביו העיקריים של האויב.

המבצע החל בליל 28-29 באוקטובר עם הפעלת ארבע חטיבות בצירים מרוחקים זה מזה במטרה אופרטיבית אחת. הביצוע הלם במידה רבה את התכנון.

מבצע "חירם", הגדול במבצעי חזית הצפון, היה גם אחרון המבצעים בחזית זו.

© כרטא

[illegible]

סודי

דו"ח מודיעין פעולת "חירם" (31/10-20/10)

סכום

כל שטח הגליל נכבש וטוהר מהאויב.

צבא ההצלה וגדוד סורי אחד הוכו והונסו אל מעבר לגבול ללבנון.

שרירי צבא ההצלה המונים כ־10000 חיילים, בעיקר מחטיבת הירמוק השלישית שלא נפגעה ומחטיבת הירמוק הראשונה שנפגעה ופוזרה בשעת נסיגתה, מתרכזים באזור בינת־ג'ביל—טיבנין. בידם נשארו כ־3 תותחים ומספר קטן של משוריניים. שרידי הגרוד התשיעי מתארגנים בסביבות צור. כל הכוחות האלו מנסים להקים טריס בפני התקדמות משוערת שלנו, בכביש בינת־ג'ביל—צור.

אבדות:

קרוב ל-400 הרוגים, מהם מעל ל-200 מהגדוד הסורי, כ-100 מצבא ההצלה ויתרם אזרחים.

כ־550 שבויים, מהם 20 שהודו בהשתייכות לצבא לוחם ולפחות 400 שלקחו חלק פעיל במלחמה, בין כמתנדבים ובין כמגויסים בצבא ההצלה.

כמתנדרבים ובין כמגויסים בצבא ההצלה.

פצועים (לפי מודיעים) כ־100 מהגרוד הסורי ו־100 מצבא ההצלה, נמצאים עכשיו בלבנון.

קרוב ל-1000 עריקים מצבא ההצלה, שמסרו את נשקם והסתגנו לבתיהם בסוריה ובלבנון, אחר שמסגרותיהם הצבאיות התמוטטו.

שמסגרותיהם הצבאיות התמוטטו.

שלל:

3 תותהים

8 מקלעים

2 משוררנים

3 רובים אנטי-טנקים

4 מכונות יריה

כ־1100 רובים מכל הסוגים (אסוף הנשק

כ־15 מכוניות תחמושת, פגזים

הקל עדין נמשך).

והומרי נפץ מכל הסוגים.

מחסני מזון ובגדים
מסמכים חשובים של הצבא.

סבות משוערות למפלת האויב בגליל

א. תכנון ובצוע מדויק של התקפת כוחותינו והשתלטות מהירה על צומת סעסע, שהכריעה את המערכה.

המערכה.

ב. הטעיה והסוואה מוחלטות של כוונותינו וכוון התקפתנו העיקרית; כתוצאה מכך, אי יכולתו של האויב להפנות בזמן את עתודתו למקום התורפה. מבוכה בקרב חילותיו עקב פקודות היערכות חדשות שביצען התעכב.

שְׁבִי צוֹעַן הַתַּעֲכָב.

ג. הטלת התגבורת הסורית לקרב מבלי לאפשר לה להכיר את השטח ולהיערך בו.

ד. מנוסת התושבים מהכפרים וכניעתם ללא התנגדות כל שהיא, כתוצאה מסבלם תחת שלטון צבא ההצלה; הפצצות האוויריה והשפעת הכרוזים שגרמו למבוכה ביניהם.

ההצלה; הפצצות האוֹוִיריה והשפעת הכרוזים שגרמו למבוכה ביניהם.

(—)

קצין מודיעין חזית א'

מבצע "לוט"

מברקים ונכנסים לאג"מ/מטכ"ל מחזית ד' 24-25 נובמבר.

- 240930 : א. בשעה 0400 התבססו כוחותינו בכורנוב.
 ב. בשעה 0530 הגיעה יחידת סיור שלנו לעין חוסוב. טרם נתקבל אשור על התבססות כוחותינו במקום.
 241405 : בשעה 0830 הגיעה שיירת גדוד 9 למעלה העקרים ושיירת גדוד 7 לביר ערערה. יותר מאוחר תפס גדוד 7 את כורנוב.
 250930 : הבוקר בשעה 0830 הגיעה שיירה של כוחותינו בדרך עין חוסוב לסדום. מעתה נפתחה דרך היבשה לסדום.

מבצע "אסף"

סודי ביותר — מידי

מטה חזית ד' / מבצעים

מב/מס. 417

30 בנובמבר 1948

1845

חטיבה 1

חטיבה 8

מחוז הנגב

גדוד 402, 421 (נ.ט.)

מטכ"ל/אגם

חטיבה 11, 12

ק. המטה

פקודת מבצע "אסף"

- המטרה: (א) התבססות יחידותינו לאורך הקו חן-קוטשאן — תל-ג'מה: חרבת מעין — נירים.
 (ב) טהור השטח ממזרח לקו הנ"ל והדיפת האויב מערבה ככל האפשר.

השיטה: 1. שלב ראשון

- (א) כבוש שייך נוראן וחרבת מעין.
 (ב) התקפת הטעיה בו בזמן על מחנה רפיח.
 (ג) הפגזת הטעיה על מחנה נזירת ובוריג' על ידי סוללה 25 מ"מ קרופ.
 (ד) הפגזת תל-ג'מה ותל פרעה.
 2. שלב שני
 (א) התבססות בשייך נוראן וחרבת מעין וחסימת דרכי הגישה ממערב לנקודות אלה.
 (ב) טהור השטח ממערב לאזור הנ"ל וצפונה לו עד חן-קוטשאן.
 (ג) פשיטות על אבסאן ומקוש המבואות מזרחית לבני סודילה.

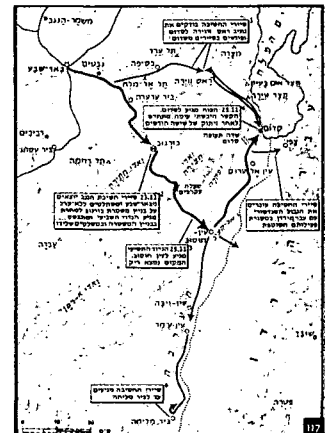
הכוחות הפועלים:

- חטיבה 8
 (1) גדוד 89 בצרוף כל הנשק הנט. של גדוד 82, משוריני וחלי 82 בהתאם לצורך.
 (2) גדוד 88.
 (3) כל יחידות השרותים של מטה חטיבה 8.
 חטיבה 1
 (4) גדוד 13.
 מחוז הנגב
 (5) יצרך 5-10 סיירים לפקודת מטה הפעולה.

חלוקת התפקידים:

- (א) תפיסת הנקודות תעשה על ידי חטיבה 8.
 (ב) ההתבססות תעשה על ידי גדוד 13 וחטיבה 8 תשמש כעתודה במקום.
 (ג) תפיסת התלים וטהור האזור יעשו על ידי חטיבה 8.
 (ד) על המשך הפעולה לאחר שלב שני תבוא הוראה נוספת.

לאחר כיבוש באר שבע, הוחל בתכנון מבצע לפריצת ההסגר על סדום, שהיתה מנותקת מאז פינוי בית הערבה ומפעל האשלג בים המלח (ב-29 במאי). בעיית המבצע היתה בעיקרה בעיית מנהלה ותנועה, שכן היה צורך לפרוץ דרך לכלי רכב מבאר שבע לכורנוב ומשם דרך מעלה העקרים ועין חוצוב לסדום. המבצע התבצע על-ידי חטיבת "הג"ב". ב-23 בנובמבר תפסו סיירי חטיבת "הנגב" את משטרת כורנוב ללא קרב, ב-24 בו הגיע לאזור גדוד פשיטה 9, שנערך על הרכסים מסביב ב-24 בחורש הגיעה שיירה נוספת של גדוד 7, שעברה את כורנוב וירדה לערבה כמעלה העקרים. השיירה תפסה את משטרת עין חוצוב וחברה עם סדום. (עד לחבירה עם סדום התנהל הקשר עימה בדרך האוויר באמצעות מטוסים קלים, שפעלו משרה התעופה שהותקן לרגלי הר סדום).

© כרטא

לאחר מבצע "יואב" תכנן הפיקוד המצרי מבצע לחילוץ החטיבה המ' כותרת בכיס פלוג'ה, לכיבוש באר שבע ולחידוש הקשר עם הכוח המצרי בחברון. בשלב ראשון תפס הצבא המצרי בנובמבר מספר תילים בנגב המערבי, ויצר טריו בין כוחות צה"ל בנירים לבין הכוחות שבבארי. כדי להסיר את האיום המצרי ולסלק את הטריו בנגב המערבי, הוטל על צה"ל לבצע את מבצע "אסף" שנקרא כך על שמו של אסף שכנאי ז"ל, שנהרג בשועוט ב-9 בדצמבר 1947 שעה שאבטח בראש חוליה את צינוור המים לנגב. למפקד המבצע התמנה יצחק שדה. המבצע החל ב-5 בדצמבר בטיהור הכפר שועוט. משם נעו כוחות מחטיבה 8 והתבססו בשייך נוראן, חרבת מאעין ותל פארה. למחרת תפס גדוד 89 את תל ג'אמה ופשט על עבאסן.

הפקוד: על הפעולה יפקד מטה חטיבה 8 עד להדעה חדשה.

חיל האויר:

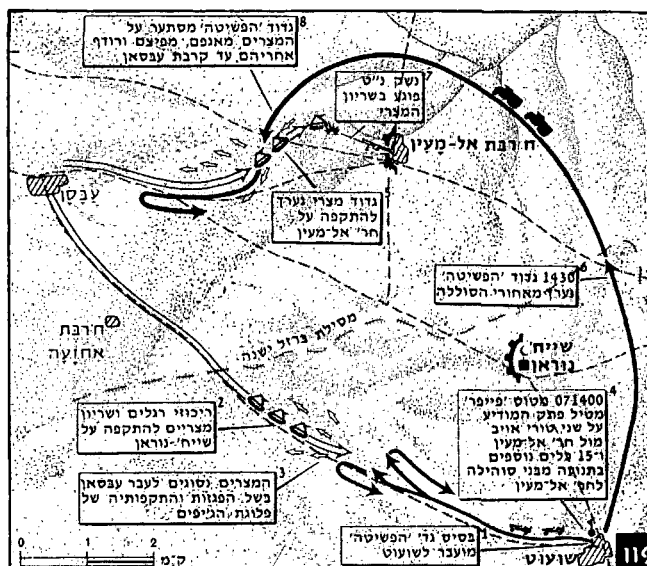
- (1) על חיל האויר לחת כסוי אוירי למניעת פעילות אוירוני האויב החל מ-5.12.48.
- (2) להכין מפציצים כבדים להפצצת רפיח, חן-יוניס, בני-סוהילה, מחנה נוסיראת.

תאריכים:

- (1) כבוש שייך נוראן וחרכת מעין יבוצע ב-5.12.48 עם אור אחרון.
- (2) ההתבססות בבצוע מיד עם כבוש הנקודות הנ"ל.

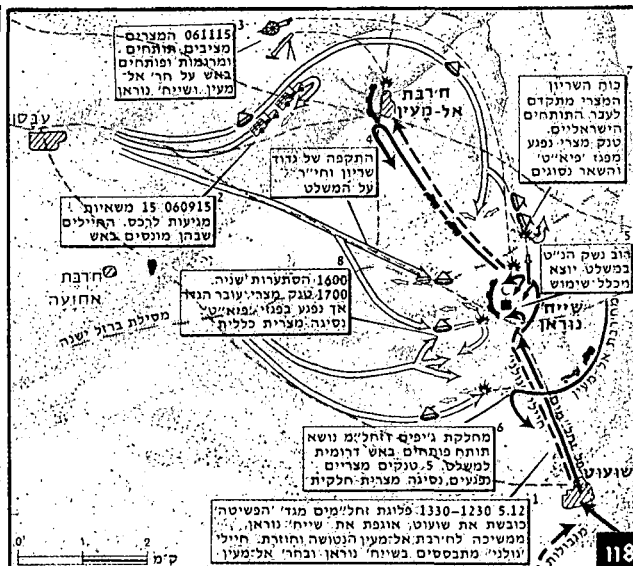
י. רבין
ק. מבצעים

7 בדצמבר 1948

כרטא

5 עד 6 בדצמבר 1948

כרטא

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מחזית ד' 5-8 דצמבר.

- 052230: א. חטיבה 8 תפסה תל-אל-פרה, שייך נוראן ועוד מקום אחד. מתבססים שם.
- 061150: ב. חרכת עין מעין בידינו.
- 062403: חרכת מעין ושייך נוראן מותקפות מצד דרום ע"י טנקים ומשוריינים וחיל רגלים. שלחו אווירונים מיד. פרטים נוספים יבואו.
- 071000: בשעה 1130 התחיל האויב בהפגזה כבדה מתותחים 25 ליטראות על עמדותינו בחרבת מעין ובשייך נוראן. בו בזמן הגיע כח שכולל כ-22 טנקים רובם "מרק-6". התקפות השריון בסיוע חיל הרגלים והתותחים נמשכו עד לשעה 1800. 5 טנקים הוצאו מכלל שימוש. 2 הובערו באש. 2 תותחים 6 ליטראות שלנו הוצאו מכלל שימוש ע"י תותחי האויב. כמו כן, 3 זחלים שלנו עלו על מוקשים.
- 081000: מצב חיל הרגלים אינו מזהיר. חיל הרגלים והמשוריינים של האויב נמצאים בין שייך נוראן ובין חרכת מעין. כל התותחים האנטי טנקיים יצאו מכלל פעולה. בהמשך הפעולות של 7.12, הפגזי האויב את עמדות שייך נוראן וחרכת מעין. ההפגזות היו באפקטיביות קטנה. חיל הרגלים של האויב לא התקרב לעמדות יותר מאשר 500 יארד. נראו כ-20 כלי שריון בשטח, מהם כנראה 3 טנקים. גודר 89 יצא בצהריים (1400 בערך) להתקפת נגד ונתקל באויב באגפו הצפוני, בסביבת חרכת מעין. האויב נסוג בבהלה. הגודר גרם לו אבידות קשות (כ-100 הרוגים בערך) ונלקח שלל. לאחר הפעולה התרוקן השטח מכוחות אויב והשתרר שקט. כוחותינו מחזיקים ומתבססים בעמדות שייך נוראן וחרכת מעין.

לקראת הצהרים פתחו המצרים בהתקפות נגד קשות לעבר חרכת מעין ושייך נוראן, כשהם מסתייעים בכוחות חי"ר, טנקים קלים (מדגם לוקוסט) ובסיוע ארטילרי. גודר 13, שהחזיק במוצבים הרף את ההתקפות. ב-7 בדצמבר נערכו המצרים שוב להתקפת נגד. גודר 89 ערך התקפת נגד מקבילה בפשטו על ריכוזי האויב. הוא הצליח להשמיד את כוחות האויב ולהניסם עד לשערי עבסאן. השגי המבצע היו:

- הקניית שליטה לצה"ל על עמדות מפתח ממזרח לרצועת עזה;
- חיסול האיום המצרי להתקדמות לעבר באר-שבע;
- הסרת האיום ממשקי הספר, שסבלו מפגיעות המצרים בקו המים וממיקוש דרכי הנגב המערבי;
- שיבוש התכניות המצריות והכשרת הקרקע למבצע "חורב".

מבצע "חורב"

הרקע למבצע

שיקוליה המדיניים של ממשלת ישראל לפתוח במבצע למיגור הצבא המצרי נבעו ממספר גורמים.

- החשש מהגשמת תכנית ברנדוט, שגרסה מסירת הנגב לערבים.
- סירובה של מצרים לנהל משא ומתן לשביתת נשק ולפיכת ניסיון לאלצה לפתוח במשא ומתן בהנחה, שאחריה ילכו שאר המדינות הערביות.

- החלטת מועצת הביטחון מ'16 בנובמבר 1948 לנסיגת הכוחות הלוחמים לעמדות, שהחזיקו בהן ב-14 באוקטובר לפני המבצעים "יואב" ו"אסף", ולהתוות קווי הפוגה קבועים בדרך של משא ומתן בין המדינות היריבות. ממשלת ישראל שאפה לנהל את המשא ומתן מעמדות מיקום נוחות יותר.

שאיפתה של ממשלת ישראל היתה להביא את המלחמה לידי סיום מהיר, כדי להקל על המדינה את נטל החזקת צבא המלחמה הגדול.

ב'22 בדצמבר הצהירה ממשלת ישראל שהיא רואה עצמה חפשיה לפעול כנגד מצרים והורחה למטה הכללי לחדש את הלחימה בדרום ולמגר את הצבא המצרי. ניגודי דעות במחנה הערבי וכשלונו שיתוף הפעולה בין צבאותיו העניקו למטה הכללי חופש אסטרטגי נוח בבחירת מקום המתקפה ומועדה. המבצע נקרא על שם הר סיני — הר חורב וכינויו השני היה "עין" על שם יעריו העיקריים, שהחלו באות ע' — עוג'ה, עסלוג, (אל) עריש, (אבו) עגילה.

התכנון הצבאי

תכנון המבצע נערך בחודשים נובמבר-דצמבר ובמהלכו חלו שינויים הן לגבי המשימות והן לגבי הכוחות, שהוכתבו על-ידי תנאים מדיניים וצבאיים. במצע למבצע "ע" הוטלו על צה"ל שתי משימות עיקריות: מאמץ עיקרי על מתחם עוג'ה, בציר חלוצה-רוחביה-עוג'ה וכיבוש רפיח. ב'10 בדצמבר 1948 הפץ מטכ"ל/אג"ם "תעודה" למבצע "ע" — למיגור הצבא המצרי ובה פורט/שלב החדירה בלבד. המטה הכללי הטיל על מטה חזית הדרום לתכנן את הפעילות המבצעית בגזרתו, בצורה שתאפשר לו העתקת נקודות הכובד כהתאם לתגובות המצרים. למרות שבפקודה לא דובר על חציית הגבול המדיני עם מצרים, תוכננה פעולת פשיטה לעבר אל עריש, גם עזה לא הוזכרה כיצד להתקפה, אך נלקחה בחשבון פעולה לעברה בשלב מאוחר יותר. בהתאם לכך ניתנה התראה (בנספחים למבצע) לחיל התותחנים וחיל הנדסה להכין אמצעים לכיבוש עזה.

סודי ביותר

אג"מ/מטכ"ל
נובמבר 1948

מצע למבצע "ע"

המגמה: מיגור והשמדת כוח האויב המצרי הפולש. והבטחת האיזור הדרומי המרכזי של המדינה.

כח והערכות האויב הפעולות האפשריות של כוחות האויב:

כח האויב מבוסס מחוץ לבריגדה ה-4 הנצורה ב"כיס" פלוג'ה ושרידי כוחותיו באיזור חברון ודרום ירושלים — בשתי זרועות עיקריות:

הזרוע האחת: — לאורך כביש עזה — רפיח. {
הזרוע השנייה: — לאורך כביש עסלוג' — עוג'ה ראה נספח.

שתי זרועות אלו מתחברות ע"י כביש בין עוג'ה לרפיח.

הבסיסים העיקריים הם: באגף המערבי — אל עריש, רפיח, עזה.

באגף המזרחי — עוג'ה, משרפה, ביר עסלוג, חרבת מחרב אל שריף.

כח זה על יחידות השריון שלו, אינו מסוגל לעבור להתקפה רבתי בלי שתוף עם הכוחות הערביים האחרים, דהיינו — תכנית התקפה כללית בהיקף ארצי. אך קיימת סכנה אפשרית של רכוז כח מספיק לפעולות הבאות:

ע"י שמוש בכביש רפיח — עוג'ה המאפשר העברה חפשיה נוחה לכוחות האויב מאגף לאגף. הפעולות האפשריות של הזרוע המזרחית: (א) השתלטות על איזור רכיבים והשמדת כוחותינו, כפעולה מסייעת להצבת קו לאורך ואדי עזה מהצד המזרחי.

(ב) התקפת וכבוש באר שבע וע"י כך הקמת

קשר עם כוחות האויב במרחב חברון.

הזרוע המערבית: — (א) התדרת הכוחות לאיזור אל פרא ע"י השמדת כוחותינו בחרבת מעין ושיך נוראן, כפעולה מסייעת להצבת קו לאורך ואדי עזה הנ"ל מהצד המערבי.

הכיס: — (א) החזקת מעמד עד לפתרון ע"י א"מ.

(ב) פריצת דרך למזרח או דרום מערב.

מסקנה: לאור הפעולות האפשריות הנ"ל ע"י האויב יהיה על כוחותינו לבצע את הפעולות האפשריות הבאות:

(א) מניעת הפעולות האפשריות הנ"ל בכוחות העומדים לרשות חזית ד' כיום.

(ב) מיגור (והשמדתו) המחלט של הכח המצרי בתוך שטחי הארץ:

בורע המזרחית: (א) כפעולת הכנה — יצירת בסיסים לאורך דרך קסלה — 11790561 — עוג'ה ובאזורים של קשם אל מדוד 09660414, ג'בל קרן 10110451, עין נהיע 10350455, קוריבה 10880489. לאורך דרך קסלה — עוג'ה ישנם שטחי חולות המהווים מגן טבעי רציני נגד חדירת כוחות ממונעים וחיל רגלים של האויב.

(ב) השתלטות וכבוש איזור עוג'ה. 09620319 והצטלבות הדרכים 09780325.

(ג) פעולות תוקפניות נגד משלטי האויב בחרבת מחרב-אל-שרף.....
וביר עסלוג'.....

(ד) פעולות הטרדה ומיקוש לאורך כביש עסלוג' — עוג'ה.

(ה) פעולות נתוק ומיקוש בכביש רפיח — עוג'ה.

בורע המערבית: (א) השתלטות וכבוש בסיס האויב ברפיח.

(ב) פעולות תוקפניות לאורך כביש עזה — רפיח.

(ג) פעולות פשיטה לאל-עריש וכן לאורך הרכבת המצרית. בתכנון וביצוע פעולה, יש לקחת בחשבון את שמירת שווי המשקל — (מבחינת ההערכות) בין כוחות האויב בשתי זרועותיו וכתוצאה מזה יש להעביר את נקודת הכובד של התקפתנו העיקרית.

הכוחות הפועלים: לשם ביצוע הפעולה יש לצרף לחזית ד' חטיבה? (? נוספים: חטיבה 1, מחוז השפלה, חטיבה 3, מחוז הנגב, חטיבה 12, חטיבה 8, חטיבה 7).

אגפים: יתכנונו עם מחלקותיהם את בצוע המבצע בהתאם לקוים הנ"ל.

חילות ושרותים: יסייעו לבצוע מבצע זה לפי מצע זה ותעודת המבצע של האג"מ (שתבוא), האגפים ופקודות המבצע של חזית ד'.

תאריך הפעולה: יתפרסם בפקודה נפרדת של האג"מ.

סודי ביותר/מידי

מטה חזית ד/מבצעים

מב/מס. 478

20 דצמבר 1948

חטיבה 1, 3, 8, 10, 12

מחוז השפלה, הנגב

מג"ד 402

מפקד גונדא 421 (נ.ט.)

מטכ"ל/אג"ס, ק. המטה, חזית ג'

פקודת מבצע "חורב"

ידיעות: — — —

כוחותינו: (1) חטיבות: 1; 3; 8; 12; 2 גדודי רגלים ופלוגה ממונעת מחטיבה 10.

(2) מחוזות: השפלה והנגב.

(3) עמ"ל: 300 מגויסי עמ"ל.

(4) תותחנים: גדוד 402 (3 גונדות)

גדוד 403 (גונדת אילון)

גונדה נט. — 4 סוללות נחות; 1 סוללה ניידת (20 מ"מ מעל זחלים).

(5) מרגמות כבדות — פלוגה (3 סוללות 120 מ"מ).

(6) יחידות הנדסיות:

(א) מחלקות שדה

לכל חטיבה מחלקת שדה אחת; לרשות המהנדס החזיתי — מחלקת שדה נוספת.

(ב) יחידות הנדסה מיוחדות:

חלוקתן לפי פירוט שיוצא ע"י ק. ההנדסה החזיתי.

(7) חיל הים {

(8) אוויריה { ראה פירוט תפקידיהם בנספחים המצורפים.

המטרה: מגור הצבא המצרי בארץ-ישראל.

השיטה: 1. כללי

שלב ראשון

(1) נתוק ופיצול כוחות האויב מבסיסים במצרים בגזרות:

(א) עזה — רפיח — אל-עריש (גזרה מערבית)

(ב) ביר עסלוג' — משרפה — עוג'ה (גזרה דרומית מזרחית), ע"י כבוש:

(1) עוג'ה ואבו עג'ילה.

(2) משלטי התמילה והמשרפה.

(2) נתוק דרכי האספקה של הכוחות הנמצאים בגזרת עזה וסביבתה ע"י כבוש המשלטים

בקרבת כפר דרום המונעים תנועת תחבורת האויב בכביש ובמסילת הברזל בין עזה

לרפיח.

(3) ערעור בסיסי וריכוזי האויב על ידי הפצצות אוויר והרעשות מן הים.

(4) מניעת תחבורה ימית בין בסיסי הצבא המצרי בא"י לבין בסיסיו במצרים ע"י חיל הים.

(5) מניעת פריצת הבריגדה הרביעית מכיס פלוג'ה והסתננות לתוכו ע"י:

(א) תפיסת מוצבים סביב לכיס.

(ב) פטרול בשטחים שבין הכיס לבסיסי האויב.

(6) החזקת הקטע: באר שבע — עין חוסוב.

שלב שני

ניתן בפקודה נוספת.

(2) חלוקת התפקידים:

הגזרה הדרומית-מזרחית

(א) כבוש עוג'ה ואבו עג'ילה יבוצע ע"י חטיבה 8 בצירוף גדוד רגלי מחטיבה 10.

(1) כציר תנועה עקרי לכוחות הנ"ל תשמש דרך חלוצה — רחיבה — עוג'ה שתשופר

ע"י חיל ההנדסה.

(2) בסיס היציאה חלוצה-חלאסה.

ב-15 בדצמבר הוציא מטה חזית הדרום פקודת התראה למבצע ליחידותיו. בפקודה הובאו עיקרי התכנית. ב-17 בדצמבר פרסם מטה החזית שינויים בפקודת ההתראה למבצע "חורב". יום ה-ע, שנקבע ל-20 בדצמבר הועתק לליל 22-23 בו, בשל הגשמים העזים, ששיבשו את דרך הלס באיוור סער, שהיתה ציר התחבורה העיקרי לוירת חזית הדרום. ב-20 בדצמבר הוציא מטה חזית ד' פקודת מבצע, בה סוכמו כל השינויים שחלו במהלך התכנון. לצרכי המבצע הוקצו למפקד חזית הדרום הכוחות הבאים:

חטיבת "גולני" — 1, בפיקודו של נחום גולן על גדודיה: גדוד חי"ר 12, גדוד חי"ר 13 ותחת פיקודו כוחות עמ"ל, וגדוד פשיטה ממוכן 19. חטיבה משורינית — 8, בפיקודו של יצחק שדה על — גדודיה, גדוד 82 (טנקים), גדוד 89, גדוד 88.

חטיבת "הראל" — 10, בפיקודו של יוסף טבנקין על גדודיה — גדוד 4, גדוד 5, גדוד 10 (גדוד סיור שהיה למעשה פלוגה).

חטיבת "הנגב" — 12 בפיקודו של נחום שריג על גדודיה — גדוד 7, אליו צורף גדוד הקומנדו הצרפתי 75, גדוד פשיטה ממוכן 9 וגדוד 8 חי"ר, שצורף רק בסוף המבצע ולא הספיק להשתתף בו.

חטיבת "אלכסנדרוני" — נוערה לפעול במקביל נגד כיס פלוג'ה. כוחות ממחוזות השפלה והנגב, חילות מסייעים — חילות אוויר וים, תותחנים, והנדסה.

עמ"ל — עתודות מילואים. בדצמבר אורגנו גדודים של מגויסים חלקית, הפטורים מסיבות שונות מגיוס מלא לתפקידי ביטחון ועזר. הגדודים הורעמדו תחת פיקודם הישיר של מפקדי החטיבות במרחבן.

מג"ד 2 שדה — סרן בלום מפקד גדוד תותחי שדה 2 (אח"כ 402).

חזית (ג) — חזית המרכז.

הצרפתים — ב-10 באוגוסט 1948 הוקם גדוד קומנדו מס' 75 בו רוכזו מתנדבים בני חו"ל דוברי צרפתית בעיקר מיוצאי מרוקו. בראשם עמד רס"ט טדי איתן (נוצרי, פעיל המחתרת הצרפתית, ששמו הקודם היה טאדא דיפר). ב-14 בספטמבר הועבר הגדוד (שמנה לא יותר מ-80 איש) לחזית הדרום. היחידה פעלה ב-מסגרת חטיבת "הנגב" בכיבוש באר שבע (מבצע "יואב"). כן לקחה חלק במבצע "חורב" וכיבוש משלטי התמילה.

(ב) כבוש משלטי התמילה והמשרפה יבוצע ע"י — חטיבה 12.

(ג) חסימת דרכי הגישה לעוג'ה תבוצע כדלקמן:

(1) ממזרח ע"י פעולת חטיבה 12.

(2) כמערב:

א. חסימה רחוקה כ-8 ק"מ דרומית מזרחית לרפיח ע"י כח שיוקצה מחטיבה 10 ובפיקודה.

ב. חסימה קרובה שתבוצע ע"י כח שיוקצה מכוחות חטיבה 8.

הגזרה המערבית

(א) נתוק דרכי התחבורה בין עזה ורפיח יבוצע על ידי חטיבה 1 ע"י אחת האלטרנטיבות הבאות:

(1) כיבוש משלטי 108 — 87, 84 — והתבססות בהם.

(2) כבוש משלט 81 והגבעה המבודדת נ.צ. 09150894 הנמצאת במחצית המרחק בין משלט 81 לכפר דרום והתבססות בהם.

האלטרנטיבה השניה היא הרצויה. סופית יוחלט על כך ביום ג' 21.12.48 בביקור מטה החזית בחטיבה 1.

(3) המשך פעולת הכבוש והתבססות במשלטים הנ"ל תהיה חסימת התנועה במסילת הברזל והכביש ע"י: מקוש, מחסומים ואש.

זרובה: כזרובה תשמש חטיבה 10 (גדוד רגלי אחד ויחידותיה הממונעות) אשר תבצע, נוסף לכך, את החסימה המערבית הרחוקה.

שונות: תפקידי חטיבה 3, גדוד 8 חטיבה 12, מחוז השפלה — כבפיקודת ההתראה למבצע "חורב".

3. לוח זמנים:

דמדומי יום 22.12.48 — פעילות אווירית בגזרה המערבית עד אל עריש.

ליל 22/23.12.48 — תחילת פעילות — חטיבה 1.

התחלת פנוי והכנת הדרך חלסה — רחיבה בלילות בלבד ע"י חיל ההנדסה החזית.

23/24.12.48 — חטיבה 1 פעילות בלבד.

פעילות אווירית וימית (פרוט בנספחים המצורפים).

24.12.48 — בשעות הצהריים — התחלת המסע לכיוון עוג'ה.

ליל 24/25.12.48 — התקפת חטיבה 12 על משלטי התמילה. בו בזמן חסימה — חטיבה 10

— בקרבת רפיח (על כביש עוג'ה — רפיח).

25.12.48 התקפה עם שחר על עוג'ה — ע"י חטיבה 8.

התקפה על המשרפה ע"י חטיבה 12.

(—) י. רבין.
ק. המבצעים

חיל הים במבצע "חורב"

במסגרת המבצע הוטלו על חיל הים מספר משימות, אשר החשובות שבהן היו המשימות דלהלן:

(א) הטלת הסגר ימי מלא על חוף רצועת עזה. משימה זו בוצעה על-ידי "השייטת הגדולה", ששוטטה בחוף מעזה ועד אל-עריש ומנעה מה- אויב קבלת תגבורת וציוד.

(ב) הפגזה מן הים על מטרות בין רפיח לאל-עריש.

(ג) ניתוק מסילת הברזל בין רפיח לאל-עריש.

עד ל-31 בדצמבר לא הופיע הצי המצרי בוירה. בו ביום התנכלו שתי אניות מהצי המצרי לתחבורה הימית לישראל. חיל הים הוזעק לפעולה, אך האניות המצריות הצליחו להגיע לחוף תל-אביב ולהפגין את העיר. לאחר שהאניות התגלו על-ידי מטוס סיור ישראלי התפתח ב-1 בינואר 1949 קרב ימי בין "השייטת הגדולה"

לבין אניות הצי המצרי. לאחר קרב תותחים קצר נסוגו המצרים לעבר פורט סעיד. חיל הים ניסה ליצור מגע, אך אניות הצי המצרי הצליחו לחמוק במרחק קטן מפורט סעיד. היה זה הניסיון האחרון של הצי המצרי לבצע פעולה ימית, ועד שיתת הנשק עם מצרים לא נראו בחופי ישראל כלי שיט מצריים.

נספח חיל הים למבצע "חורב"

(א) הפגזות חוף: (1) ליל 22/23.12.48 הפגזות עזה-רפיח, חבלה במוז עזה.

(2) יום 23.12.48 הפגזות האוביקטים הנ"ל.

(3) ליל 23/24.12.48 הפגזות עזה-רפיח.

(4) יום 24.12.48 הפגזות אוביקטים הנ"ל (בהתאם לבקשת חטיבה 1).

(5) ליל 24/25.12.48 פיצוץ גשר אל עריש והפגזות רפיח.

(6) ליל 25/26.12.48 הפגזות אל עריש ומטרות אחרות.

(ב) מניעת תנועה ימית של האויב במשך זמן המבצע.

נספח חיל האויר למבצע "חורב"

היום	זמן מעל למטרה	המטרה	המטוסים
0	1645	אל עריש	3 x מבצרים מעופפים
	1650	רפיח	2 x דקוטות
	1650	רפיח	קומנדו
	1650	עזה	2 x הרוארד
		חן יונס	2 x הרוארד
	1650	פלוג'ה	4 x פיפר קב
	2100	עזה	קומנדו
	2230	אל עריש (העיר ומסלת הברזל)	דקוטה
	2300	אל עריש (שדה התעופה)	דקוטה
		(מטרה אלטרנטיבית: עזה)	
1+0	0100	עזה	קומנדו
	0400	אל עריש (העיר ומסילת הברזל)	דקוטה
	0415	עזה	דקוטה
	0500	עזה	קומנדו
	0930	אל עריש	3 x מבצרים מעופפים
			בלוי מטוסי קרב
	1650	חן יונס	4 x הרוארד

הוספת: מטוסי קרב: מטוסים אלה יופעלו לצרכי סיורים, צלומי אויר וחיפוי לפעולות קרקע במדה ששמושייתם תרשה פעולות אלה.

מטוסי סיור קלים: (טיסות מס' 2 ו-3) מטוסים אלה יופעלו לצרכי סיור, קשור וטיסות סיוע לחותחנים.

חיל האויר במבצע "חורב"

במסגרת מבצע "חורב" הוטלו על חיל האויר שתי משימות: א. השגת עדיפות אווירית, שהושגה כמעט במלואה. ב. סיוע ישיר לכוחות היבשה ופגיעה בריכוזי האויב ובבסיסיו.

לצרכי קישור ותיאום הוקם מטה מתאם מיוחד, שנשא את שם הקוד "ינשוף". עליו הוטל לתאם בין כוחות היבשה, האויר והים. חיל האויר ניהל במבצע סיורים אלימים ופעילות יירוט בקרבות אויר.

ב־28 בדצמבר נערך מעל אבו עגילה קרב בין מטוסי "ספיטפייר" ישראליים ושני מטוסי "פיאט" מצריים. שני המטוסים המצריים נפגעו, ואחד מהם התרסק.

ב־31 בדצמבר, במהלך תקיפת שדה תעופה בביר חמה, יורט מטוס מצרי. ב־5 בינואר 1949 נערך קרב בין שלושה מטוסי "פיאט" מצריים לבין מטוס "ספיטפייר" ומטוס פי-51 ישראליים מעל לרפיח.

ב־7 בינואר 1949 נתקלו מטוסי חיל האויר פעמיים במטוסים בריטיים והפילו חמישה מטוסי "ספיטפייר" של חיל האויר הבריטי.

מבצע "חורב" היה שיא מבחינת הקף הפעולה של חיל האויר וריכוז ההפצצות (הופצצו — אל עריש, עזה, רפיח, חן יונס, פלוג'ה, דיר בלח, עירק אל מנשיה, אבו עגילה, עוג'ה, ביר-חמה). חיל האויר הושיט גם סיוע לחיל הים. במהלך המבצע ערך חיל האויר 243 גיחות, בהן הוטלו 226.3 טון פצצות — כולל הסיוע לחטיבת "אלכסנדרוני" בפעולתה נגד החטיבה המצרית הנצורה בכיס פלוג'ה.

דחוף ביותר וסודי.

מפקדת חוית דרום

לקראת הפעולה בנגב.

לידיעת כל הדרגות.

הצבא המצרי.

הצבא המצרי בארץ ישראל מונה 12 גדודי חיל רגלים, אשר מרוכזים כיום בשלש נקודות עקריות:

- א. סביבות עזה חאן-יונס ורפיח — 1 בריגדה. ראשונה
- ב. עוג'ה אל חאפיר וצפונה עד רפיח — 1 בריגדה. שנייה
- ג. ביר עסלוג' מערבה עד עוג'ה אל חאפיר — 1 בריגדה. שלישית.

כל הגדודים הנ"ל הם לפי התקן של הצבא הבריטי מלאים מבחינת מספר ומבחינת הנשק הקל והכבד העומד לרשותם.

נוסף לצבא סדיר זה ישנם עוד 12 גדודי מלואים אשר אינם מלאים מבחינה מספרית וגם מבחינת הנשק הכבד העומד לרשותם. הגדודים הללו גויסו מחיל המלואים של הצבא המצרי, לאחר שרות חובה בצבא ולאחר ששוחררו ממנו. האנשים הנ"ל הם בני גיל יותר בוגר. דרגת האמון שלהם נמוכה בהרבה מאשר זה של הצבא המצרי הרגיל. הגדודים מונים בין 300-700 איש. כרגע רק 9 גדודים מהם נמצאים בגבולות הארץ. כך שהמספר הכללי של הצבא המצרי הרגיל שבגבולות הארץ הוא בין 10000-13000 איש.

סדר הכוחות של הצבא המצרי לקראת מבצע "חורב"

- 10 גדודי רובאים סדירים (חי"ר)
- גדוד סעודי (חי"ר)
- 4 פלוגות סודאניות (חי"ר)
- 9 גדודי מילואים (חי"ר)
- 2 אסקדרוני טנקים — "לוקסט" (אסקדרון — פלוגה ובה כ־20 טנקים)
- 1 רגימנט שריוניות
- גדוד שדה 25 ליטראות (24 תותחים)
- גונדת תותחים 18 ליטראות
- נשק נ"מ ונשק ג"ט

חיל האויר

שתי טייסות קרב — "ספיטפייר"
שתי טייסות קרב — "פיאט"
טייסת מפציצים אחת — "סטרלינג"
שתי טייסות תובלה

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל 22 דצמבר 1948 — 9 ינואר 1949

- 221530 : מטה ינשוף: המטוסים ויחידות חיל הים יצאו לפעולה בהתאם לתכנית.
- 221635 : מטה ינשוף: 2 המבצרים נמצאים בדרכם לבסיסם. מציינים פגיעות בול במטרה (אל עריש).
- 230930 : מטה ינשוף: בהמשך הלילה הפגיוזו שייטות חיל הים בהצלחה את עזה ורפיח.
- 231000 : חזית ד': גולני בצע את המשימה בהתאם לתכנית. ברגע זה החלו התקפות נגד גדולות.
- 231500 : מונדק: בחצות 222400 נכבש משלט מס' 86 ע"י שתי פלוגות של גדוד 13. כמו כן נכבש משלט 108 ע"י פלוגה שלישית של אותו גדוד. שיירת האספקה אשר באה בעקבות היחידות הכובשות את משלט 86 נתקלה פעמים באש האויב בנקודה. השיירה לא עברה. אנשי היחידה הספיקו לפרוק שני אוטומובילים של תחמושת, 2 מרגמות "3 ו-4 בזות ולהעביר למשלט.
- 231815 : חזית ד': גדוד 13 נהדף ממשלט 86 בהתקפת טנקים ורגלים כתוצאה מחוסר תחמושת ונשק אנטי טנקי. יש אבדות. פרטים נוספים אמסור לאחר הפגישה עם גולני. גשם סוחף בבאר שבע ובסביבתה. כביש סעד אינו ניתן למעבר.
- 241045 : ינשוף: שייטת ההתקפה הפגיוזה ב-232400 את רפיח וב-240300 את עזה. בעזה נתקלו באש תותחי חוף. ישנם פצועים על ק"ק 20. ק"ק 18 וק"ק 26 ממשיכות לסייר לפי התכנית, בין פורט סעיד ואל-עריש. ק"ק 20 נוסעת לחיפה להוריד את הפצועים, ותצטרף לשייטת.
- 251830 : חזית ד': היחידות זזו לפעולה. הכל בסדר.
- 261045 : חזית ד': סרגיי בצע את המשימה בשלמות. חטיבה 8 נמצאת על הכביש. העניין מתפתח בסדר.
- 260830 : ש.מ. 1: כוחותינו הגיעו לכביש ע"י עוגיה.
- 262045 : חזית ד': א. כל משלטי הטמילה ומשרפה פרט ל-2 קטנים בידינו. הקרב היה קשה, אבדותינו נכרות. לקחנו שלל ומספר שבויים.
- ב. לאחר שכוחותינו פרצו לעוגיה נאלצו לסגת מחמת אש אנטי טנקית צפופה של האויב. סבלנו כ-25 נפגעים, מספר משוריינים וחללים.
- ג. האויב הריץ כ-25 משוריינים מרפיח בחסימה. השמדנו 5, היתר מסתתרים בחשיכה.
- ד. מתאמצים לערוך כוחותינו להתקפה מחודשת עם שחר.
- ה. במערב אנו מביימים לחץ. מחר בלילה ננסה לפרוץ מערבה.
- ו. דרוש בהול 20 מכוניות משא וקומנדקס עם הנעה קדמית ושלחת עוד גדוד רגלי, רצוי גד' ט'. זה הכרחי ביותר מאחר שיש רכוזי שריון ורגלים בכביש רפיח—עוגיה בקרבת חסימתנו צפון מערב לודי אביאר.
- ז. יש לכוון את כל ההפצצות למניעת תנועת האויב בגזרות האלה ולרתוק רפיח.
- 270945 : ינשוף — כח מגדוד הנחיתה של חיל הים נחת בליל 26, 27 כ-15 ק"מ צפונית מזרחית מאל עריש במגמה לחבל במסילת הברזל אל-עריש — רפיח. בשעה 0530 הודיע מפקד שייטת ההתקפה שחפתה על כלי השייט הנוחתים שאנשי הנחיתה גמרו את תפקידם ושטים בדרך צפונה לבסיסם.
- 271135 : חזית ד': עוגיה בידינו.
- 271315 : חזית ד': עוגיה וכל משלטיה החשובים פרט לשנים ממזרח לה בידינו. הקרב היה קשה. התקפות השריונים המצרים שבאו מכיוון רפיח נהדפו ע"י החסימה והטנקים. כל המשלטים בין ביר עסלוג ומשרפה בידינו. עושים מאמץ לפתוח את הכביש לעוגיה.
- 271800 : חזית ד': ביר עסלוג בידינו. אזור עוגיה כולו בידינו. אזור ביר עסלוג בידינו. המצרים כנראה הצליחו לסגת מאזור ביר עסלוג. פרטים נשלחו.
- 272240 : חזית ד': א. כוחות האויב נסוגו מביר עסלוג וממחנה אשרף למדבר. תצפית אווירית גלתה תנועתם דרומה. בבקר ננסה לבוא איתם במגע ע"י יחידות פשיטה.

הקרב על משלט 86 — 22-23 בדצמבר
אף שמגמת המבצע בשלב הראשון היתה להשתלט על האגף המזרחי ולתפוס את עוגיה אל חפיר (ניצנה), הוחלט לפתוח בפעולת הטעיה באגף המערבי — לעבר רצועת עזה, כדי להקשות על המצרים לאתר את המאמץ העיקרי. במסגרת מבצע ההטעיה הוטל על חטיבת "גולני" לתקוף את משלט 86.

כיבוש משלטי התימילה ומשרפה, 27-28 בדצמבר
כיבוש הגזרה המזרחית של המערך המצרי, שכללה את שורת מוצבי האויב שבין ביר-עסלוג לעוגיה אל חפיר הוטל על חטיבה 12. היעדים העיקריים של המבצע היו מתחמי האויב בתימילה ובמשרפה.

כיבוש עוגיה אל חפיר 25-27 בדצמבר
בעוד כוחות חטיבה 12 תוקפים את המשלטים בגזרה המזרחית, נעה חטיבה 8 בציר "דרך חורב": חלוצה-רוחבה-עוגיה, כדי לבצע את חלקה במבצע — כיבוש עוגיה אל חפיר, אבו עגילה ופשיטה לאל-עריש.

- ב. כל אורך הכביש וכן משלטי עוגיה עצמה בידנו. והחל ממחר בצהריים יפתח הכביש מבאר שבע לעוגיה.
- 281200 : חזית ד': א. חטיבה 12 בתוספת גדוד 82 מתחילה בתנועה לכיוון אבו עגילה, היום בשעה 1400.
- ב. חטיבה 1 תתקיף הלילה את משלט 84 בקרבת בני-סוהילה.
- ג. אבקש תכנית איורית זו: הלילה הפצצות אוויר בשעה 2000 על עזה ואל עריש. כמו כן הפגזות חצי על עזה, רפיח ואל עריש. כסוי אוירי של מטוסי קרב כנגד מטוסי האויב בלבד.
- ד. במשך מחר כסוי אוירי מחלט כנגד מטוסי האויב, הפצצות חץ יוניס, דיר בלאח, אל-עריש ורפיח.
- 282035 : חזית ד': א. היום בשעה 1330 עברו כוחותינו את הגבול בתנועה לעבר אבו עגילה. בדרכם נתקלו באויב.
- ד. דרוש בהול חפוי אוירי נגד מטוסי אויב בכל שעות האור מעל הכביש עוגיה - אבו עגילה.
- 282100 : חזית ד': א. את התנועה לאבו עגילה אי אפשר לעצור. לאחר שנכבש את המקום נהיה חופשים לעזוב באם החליטו על כך. לדעתי הכרחי להחזיק במקום מכמה טעמים.
- 291130 : חזית ד': אבו עגילה נכבשה בבוקר ע"י כוחותינו, ישנם שבויים. אנשינו מתבססים במקום.
- 291430 : חטיבה 12: הגענו לשדה התעופה עשרים ק"מ מאבו עגילה בכיוון אל-עריש. מצאנו ארבעה אווירונים אויב. שלחו טייסים ומכונאים לקחתם.
- 291715 : חזית ד': כוחותינו נעים לשם פשיטה לכיוון אל עריש.
- 301600 : ינשוף: טור ארוך של שריון ונושאי ברן מרפיח אל-עריש.
- כיתר הכבישים כמעט אין תנועה.
- עשו 4 גיחות על הטור. היו פגיעות. יוצאים עוד 2 אווירונים להעסיק את הטור.
- 302130 : חזית ד': א. מתבססים על הכבישים בין אל עריש לאבו עגילה, ובין רפיח לעוגיה. היום הגיע פטרול שלנו לקוסימה, ולאחר קרב קצר כבש את המקום.
- ב. מטוסי האויב הפציצו כל שעות היום את כוחותינו בגזרת עוגיה, אבו עגילה. הנוקים קלים. מטוס אויב נפגע ונראה מסתלק בעשן. האויב נערך כהלכה להגנה על אל עריש.

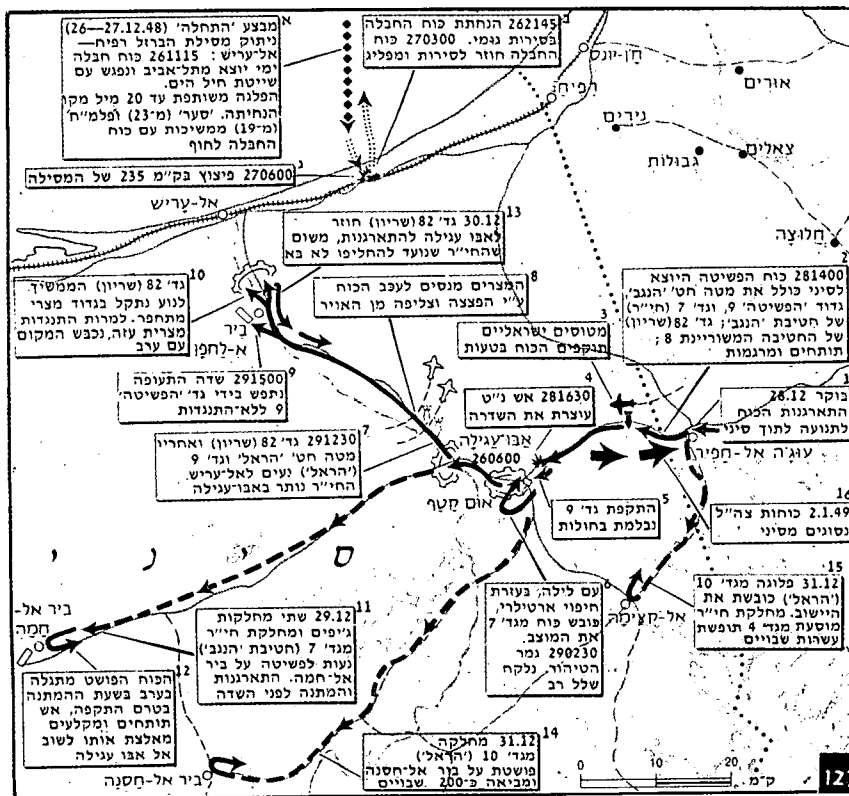
בצהרי 28 בדצמבר, חצו כוחות צה"ל את הגבול הבינלאומי והחל השלב השני של המבצע. במסגרת ניצול ההצלחה ובטרם יצליחו המצרים לייצב מערך חדש, הוטל על צה"ל להתקדם במהירות לאזור עגילה. מפקדת החזית החליטה לאגד מחדש את הכוחות ולשנות את משימותיהם. התנועה לעבר אבו עגילה הוטלה על צוות קרב שכלל את הגדודים 7 ו-9 מחטיבה 12 ואת גדוד הטנקים 82, אשר הועמד תחת פיקוד חטיבה 12.

לאחר חציית הגבול החל הכוח לנוע לעבר אבו עגילה. בדרכו נתקל בחסימה מצרית. גדוד 9 לא הצליח לפרצה, משום שהדרך לא היתה עבירה לשריון. הוחלט לחקוף את המשלט בכוח חי"ר. גדוד 7 בחיפוי ארטילרי הסתער על ערפו של האויב, ולאחר קרב קשה כבש את משלט החסימה (אום אל-כתף). היה זה קרב היתקלות תוך כדי רדיפה מהחשובים במלחמה.

ב-290600 נכנס כוח החלוץ של גדוד 9 לאבו-עגילה, שנמצאה עיובה. החיטה התארגנה להגנה ומכאן נערך הכוח למספר פשיטות.

בשעה 1230 החל כוח משימה, שהיה מורכב מטנקים (גדוד 82), שריון וגייסים (גדוד 9) ומטה חטיבה 12, לנוע לעבר אל עריש. מאחר ומגמת הכוח היתה פשיטה לא צורך אליו כוח חי"ר. במהלך התקדמותו הצליח גדוד 9 לתפוס את שדה התעופה הדרומי של אל עריש. (שנמצא כ-15 ק"מ מדרום לעיר). גדוד 82 המשיך לנוע לעבר אל עריש. בהגיע הכוח לכיר לחפן, כ-13 ק"מ מדרום לאל עריש, נתקל בכוח מצרי מבוזר. לאחר קרב הצליח הכוח לכבוש את מערך האויב. במהלך התקדמותו הגיע הכוח עד למרחק של 10 ק"מ מאל עריש, אשר כיבושה היה מכאי לניתוק הצבא המצרי ברצועת עזה. בשלב זה נשקלה האפשרות להחזיק במשלט במשך הלילה ולהמשיך בתנועה למחרת, אך המשימה לא בוצעה. כוח החי"ר, שצריך היה להחזיק במשלט אל הגיע בזמן וגדוד 9 הוחזר לאבו-עגילה.

שעה שהכוח יצא לפשוט לאל עריש בוצעה פשיטה אחרת לשדה התעופה בכיר אל חמה, כ-65 ק"מ מערבה מאבו עגילה. בשדה תעופה זה נמצאו חמישה מטוסים "ספיטפייר" וכוח קרקע גדול מהמשוער. הכוח התגלה, ובשל עדיפות האויב נאלץ לסגת. לעומת כישלון זה, הצליחו שתי פשיטות נוספות לקסימה ולכיר-אל חסנה. קסימה, אליה נמלטו חיילי הורוע המורחית של המערך המצרי שהתמוטט, נכבשה ב-30 בדצמבר על-ידי כוח מחטיבה 10. כוח אחר מגדוד סיור של חטיבה 10 נתקל ב-200 חיילים מפליט הורוע המורחית בכפר ביר-אל-חסנה. הכוח נכנע מידי. פשיטות אלה קידמו את כוחות צה"ל הרחק לתוך מרחב סיני.

סודי ביותר מידי

מטכ"ל/אג"ם
תיק 2493/8/4
30 דצמבר 1948

(לידיעת מפקד החזית, ראש החיל, השרות, האגף בלבד)
מפקד חזית ד' חיל אויר חיל הקשר רמטכ"ל
מטכ"ל/אג"א חיל הים חיל ההנדסה חזית ד' מטכ"ל
מטכ"ל/אכ"א חיל התותחנים שרות רפואי מחלקות אג"ם
יחידת מרגמות כבדות שרות מודיעין צבאי ש.מ. 1

תעודה למבצע "ע", שלב שני

כללי:

לאחר מגור והשמדת חלק מהכוח המצרי בדרעו המזרחי לאורך כביש באר שבע — עוג'ה וכתוצאה מזה כבוש עוג'ה אל חפיר ואבו עגילה, על כוחותינו בחזית ד' לפעול להשגת המגמה הסופית לפי הקווים המנחים כדלקמן:

השיטה:

- א) פעולות תוקפניות במטרה למשוך את כוחות האויב מעמדותיו הצפוניות דרומה ע"י פשיטות אל:
 1. אל עריש וסביבתה.
 2. רפיח.
 3. פעולות חבלה לאורך המסילה, כביש החוף, קווי הטלפון ומתקנים צבאיים לאורך בסיסי האויב.
 4. התקפה וכבוש הנקודות 84, 86 וכדומה במגמת יצירת טריז וניתוק כוחות האויב החונים באיזור עזה, מחד, איזור חן-יונים ורפה מאידך.
- ב) פעולות הגנתיות והבטחה:
 1. להבטיח את אזורי הפעולה של כוחותינו.
 2. למנוע פריצת כוחות האויב באזורים:
 - א. סעד וצפון עזה.
 - ב. לאורך כביש עזה — באר שבע.
 - ג. אזור נירים.
 - ד. לאורך כביש רפיח — עוג'ה.
 - ה. לאורך כביש אל עריש — אבו עגילה.
 - ו. איסמעליה — אבו עגילה.
- ג) הקמת בסיסים אופרטיביים מבוצרים ב:
 1. אבו עגילה.
 2. עוג'ה אל חפיר.
 3. פקוח ופשיטות באיזור אל קוסימה 075065. ע"י זה להבטיח את האגף הצפוני של כוחותינו החונים בעוג'ה נגד פעולות אפשריות של כוחות האויב לאורך כביש רפיח — עוג'ה.

חיל האויר:

1. יסייר את שטחי האויב באזור רפיח, אל עריש, ולאורך הכבישים אל עריש, אבו עגילה — איסמעליה, אבו עגילה.
 2. יבטיחו את כוחות הקרקע שלנו ויפעלו נגד אירוני האויב באותם האזורים.
- חיל הים: נוסף לחפקידים שבוצעו במצע "ע" על חיל הים לבצע:
1. פעולות חבלה בקו הרכבת באזור רפיח — אל עריש.
 2. יפגיו את בסיס האויב באל עריש, רפיח, עזה בהתאם לחכנית מיוחדת שתפורסם ע"י חיל הים....

יגאל ידן — אלוף
ראש אגף מבצעים

נסירת צה"ל משטח סיני שיבשה את תכנוני המטה הכללי ואת המטרה המוצהרת של מבצע "חורב": מיגור הצבא המצרי.

עם זאת, לקראת הסדר שביתת הנשק, שהסתמן באופק, חשוב היה להשיג השגים מדיניים וצבאיים. לפיכך הורתה ממשלת ישראל למטה הכללי להמשיך במבצע. בהתחשב במגבלות המדיניות, הוטל על המטה הכללי למקד את המאמץ העיקרי למיגור הצבא המצרי בתחומי ארץ ישראל המנדטורית, על-ידי תקיפת מתחמי רפיח וניתוק הכוחות המצריים שברצועת עזה. בהתבסס על הנחות אלה הוציא מטה חזית הדרום את פקודת מבצע "חורב ב" בה פורטו עיקרי המשימות. למבצע, שנועד להיפתח בליל 3-4 בינואר 1949 הוקצו הכוחות הבאים: שלוש חטיבות חי"ר; חטיבת שריון וכוח ארטילרי.

ההתקפה על רפיח בה שכנה ה-מפקדה המצרית הכללית, תוכננה בשני צירים: צפוני-מזרחי, ודרומי-מזרחי. הפעולה בציר הצפוני הוטלה על חטיבת "גולני". במסגרת משימור תיה היה עליה לכבוש את מוצב בית הקברות שממזרח לרפיח ואת המוצב בים בסביבתו. הפעולה בציר הדרומי הוטלה על חטיבות 10 ו-12. בשלב הראשון היה עליהן לכבוש את צומת רפיח ואת המוצבים, שמדרום לרפיח, ובו זמנית לחסום את כביש רפיח — אל עריש. לאחר כיבוש מוצבי בית הקברות במזרח ו"הצור מת" בדרום, הוטל על שתי החטיבות להמשיך בהתקדמות מתואמת: חטיבה 1 ממזרח וחטיבה 10 מדרום לשם טיהור המחנה והעיריה רפיח. חטיבה 8 נקבעה ככוח עתודה לתגבור ולהתקפות נגד.

חטיבה 12 יועדה להשתתף באופן חלקי בשלב הראשון ולנצל את ההצלחה בשלב מאוחר יותר. ראש אג"א — יוסף אבירד ראש אכ"א — משה צרוק מפקד חיל אויר — אהרון רמז מפקד חיל הים — נחמן (פול) שולמן מפקד חיל התותחנים — שמואל אדמון (רפפורט) מפקד חיל הקשר — יעקב ינאי (ינובסקי) מפקד השירות הרפואי — ד"ר חיים שיבא (שיבר) מפקד יחידת מרגמות כבדות — יהודה פריהר ראש שירות מודיעין צבאי — חיים הרצוג (החליף את איסר בארי)

מטה חזית ד'/מבצעים
1 בינואר 1949

חטיבה 1, 8, 10, 12
מחוז הנגב
ק. המטה.

פקודת עריכה לשלב ב' מבצע "חורב"

1. כוחותינו, יסוגו עד בוקר יום 2.1.49 משטח סיני עד הגבול הא"י והחל 5 ק"מ מערבית לו.

מטה חזית ד'/מבצעים
2 בינואר 1949

חטיבה 1, 8, 10, 12
מחוז הנגב
מג"ד 402
מפקד ג. 421 (ג.ט.)
ק. המטה
מפקד מרגמות כבדות

פקודות מבצע "חורב" — שלב שני

המטרה: מגור הצבא המצרי בא"י.

השיטה:

מהלך ראשון

- (א) נתוק הצבא המצרי בגזרת עזה — רפיח מבסיסיו באל עריש ובמצרים ע"י כבוש רפיח.
- (ב) רתוק כוחותיו לכל גזרת החזית הנ"ל ע"י פעולות הטעיה.
- (ג) שמירת רזרבה בעוצמת חטיבה לנצול ההצלחות ע"י ביצוע אחת מן הפעולות הבאות:
 - (1) תנועה מדרום לצפון בכביש רפיח — חן-יונס — לאחר כיבוש רפיח.
 - (2) תקיעת טריז נוסף בקו רפיח — עזה במקרה של דלדול כוחות האויב בגזרה זו כתוצאה מכבוש רפיח וטהור השטח שבין 2 הטריזים.
 - (3) כבוש עזה — במקרה של הוצאת כוחות האויב ממנה כתוצאה מכבוש רפיח.
 - (ד) ערעור בסיסי וריכוזי האויב ע"י פעילות אויר וים.

מהלך שני — ינתן בפקודה מיוחדת.

חלוקת התפקידים:

(א) כבוש רפיח

כבוש רפיח יעשה ע"י חטיבות 1, 8, 12 בשיטה הבאה:

חטיבה 1:

- (1) תכבוש את קבוצת המשלטים של שווקת אפנדי ותהווה חסימה על כביש רפיח — חן יונס (באש ובמקוש).
- (2) תמשיך בלחצה כלפי המחנה במגמת טהורו מכוחות אויב.

חטיבה 12:

- (1) תכבוש את שורת המוצבים החוסמים את דרך עוג'ה — רפיח עד הצטלכות הכבישים רפיח — אל עריש, רפיח — עוג'ה ותהווה חסימה בכביש רפיח — אל עריש.
- (2) תמשיך בלחצה לכיוון רפיח לאורך הכביש המערבי של מחנה רפיח.
- (3) תחבל בזמן ההתקפה על הצטלכות הכבישים הנ"ל ע"י יחידות ניידות קלות בקוי התחבורה רפיח — אל עריש בעומק רב ככל האפשר.

חטיבה 8: תהווה רזרבה ממונעת למכות נגדיות בגזרת רפיח.

- (ב) פעולות הטעיה
(ג) רזרבה { תפקידים אלה יבוצעו ע"י חטיבה 10 ומחוז הנגב.

חטיבה 10:

- (1) חטיבה 10 תהווה את הרזרבה לנצול ההצלחות.
- (2) חטיבה 10 תתקוף על מנת להטעות בליל פעולתן של חטיבות 1 ו-12 את גזרת עזה החל מבית חנוך ועד בארי.

מחוז הנגב:

- (1) יקבל את הפקוד על גזרת בית חנוך — חרבת מעין.
- (2) יטעה על ידי אש בזמן ההתקפה של חטיבה 1 את הגזרה בארי — אבאסן.
- (ד) ערעור בסיסי האויב: יעשה על ידי חיל האויר והים. פירוט יבוא בנספח מיוחד.

(—)

ק. המבצעים

עשרה ימים לאחר שמטה חזית הדרום הפיץ את פקודת מבצע "חורב" (ב'20 בדצמבר) פרסם מט"כ/לאג"ם פקודת מבצע לשלב השני של המבצע, ובה פירוט עיקרי התכנית. כינתיים חלו התפתחויות מדיניות, אשר הביאו לשינוי התכנון המטכ"לי. ב'29 בדצמבר הורתה מועצת הביטחון בשנית על הפסקת אש מיידית ועל נסיגת הכוחות לעמדות, בהן החזיקו ערב מבצע "יואב". בעקבות הוראה זו דרשה ממשלת בריטניה להסיג את כוחות צה"ל מסיני. לדרישה הצטרפה גם אוהרה חמורה מנשיא ארצות הברית.

בעקבות הלחץ המדיני הורתה ממשלת ישראל לכוחות צה"ל, שמעבר לגבולות הארץ, לסגת מסיני עד לבוקר ה'2 בינואר 1949. בהתחשב במגבלות המדיניות החדשות הוטל על המטה הכללי לתכנן את המשך המבצע.

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל — ינואר 1949

- 011800: חזית ד': א. אתמול שלחנו פטרול לחסנה בלב סיני. התגבר על התנגדות קלה והביא 200 שבויים מצרים ביניהם 12 קצינים. כלם אנשי גדוד 5 המצרי שנסוג מעוג'ה. אפשר להתייחס לגדוד זה כאילו כולם חוסלו.
- ב. פינוי סיני יבוצע בהתאם לפקודה.
- ג. נעשה מאמץ להמשיך בהתאם לתכנית. מצבנו בתחבורה קשה מנשא.
- ד. שיירת גמלים נוספת נתפסה אמש בסביבת פלוג'ה.
- 031730: חזית ד': כחותינו תפסו את מקומות ההערכות ב-1500.
- 040320: מודיעין הראל: משלט א' נכבש לאחר התנגדות קשה. אבדותינו 3 הרוגים, 6 פצועים. אנו מתקנים את הכביש ונמשיך להתקדם.
- 040800: חזית ד': חט' 1 כבשה משלט ע"י רפיח. מצד מזרח כבש הראל משלט מדרום לרפיח ומתקדם הלאה. האויב מתקיף התקפות נגר באזור חט' 1 עם וחלים. ההתנגדות קשה. הקרב נמשך.

כ"ז בינואר בשעה 1800 יצא כוח מחטיבת "גולני" לכבוש את מוצב 102 ואת מוצב בית הקברות. שני נסיונות של גדוד 12 לכבוש את מוצב 102 נכשלו. כ"ד בינואר נשלחה לגדוד תגבורת של צוות פלוגתי משוריין מגדוד 19, להתקפה נוספת שנכשלה אף היא. מוצב 102 נשאר בידי המצרים. לעומת זאת הצליח במי שימתו כוח שעלה על מוצב בית הקברות. כוח זה כבש את יעדו לאחר ריכוך ארטילרי של תותחים 75 מ"מ וקרב פנים אל פנים. עם שחר פתחו המצרים בהתקפת נגר עליידי כוח משוריין (טנקים "לוקסט" ושריוניות "המבר") ונהדפו. ב-0900 תקף כוח רגלים ושריון בשנית ונהדף. או התערב גם חיל האוויר המצרי. לאחר התקפה אווירית והפגזה אינטנסיבית תקפה פלוגת רובאים בסיוע שתי שריוניות וחלים נושאי להביורים. הכוח התוקף הצליח להגיע עד לגדר אך נהדף באש הפיאטים של המגינים.

בשעה 1530 כשהמצרים נערכו להתקפת נגר נוספת תקפו מטוסי חיל האוויר את הכוח המצרי ושיכשו את התקפתו עוד בטרם נערכה. בהדיפת התקפות הנגר גרמו המגינים אבדות חמורות לאויב בטנקים, משורינים וברגלים.

על מעשה גבורה, שביצע רס"ל עצמוני אריה במהלך הקרב על מוצב בית הקברות קיבל אות גיבור ישראל.

יחידות מחטיבת 10 וחטיבה 12 עלו על רפיח מדרום. הוטל עליהן לכבוש שישה מוצבים מצריים. חמשת המוצבים הראשונים נכבשו בתחילת המבצע. בליל 4-5 בינואר 1949 נותר המוצב האחרון — מוצב "הצומת" (משלט-ו). הניסיון לכבוש בלילה נכשל. מאחר שמועד ההפוגה עמד להיכנס לתוקף היה צורך להפעיל מאמץ אחרון. על חטיבה 10 הוטל לכבוש בליל 5-6 בינואר את המוצב ולהעביר דרכו את חטיבה 8, כדי שתפרוץ ב"ב בינואר 1949 לעיירה רפיח ולמחנה ותטהרם. המשימה הוטלה על גדוד 5, שתקף את המוצב וכבשו לאחר קרב רימונים וכידונים. בשל טעות ביוהי כוח מצרי תוקף ככוח תגבור, נסוג הכוח מהמוצב. כיבוש מחדש הוטל על חטיבה 8. בשעות אחר הצהריים תקף צוות דו גדודי, (שהיה מורכב מגד' 82 וגד' 89) את המוצב, אך ההתקפה נכשלה, ומוצב הצומת נשאר בידי המצרים. בהתקפות מקבילות של חטיבה 10 וחטיבה 1 שנערכו ב"ב בינואר, נוצר מערך רצוף כמעט מדרום וממזרח למחנה רפיח. מערך זה עשוי היה לשמש עמדת מוצא נוחה להמשך הפריצה לרפיח. אך סופת חול מנעה כל המשך פעולה יוזמה בחזית. בו ביום הודיעה ממשלת מצרים על נכונותה לפתוח מייד במשא ומתן על הסכם שביתת נשק.

לאות ולעדות

כי **עצמוני אריה**

צילה גבורה לעומת טרף מכוני בשר הקרב

ב **רפיח** **יום ג' בכסלו תש"ט (1948)**

הדאת אשר עשה

ביום זה פלש כוח הקברות ברפיח נעצרה חטיבת יחידותינו שלח בשרה וחסידה בני יסודות התורה שלנו את הגזרה טלה. אריה שהתקף בטנקים ובמשוריינים מלחם חיל האויב, הסתער אף על ימיו של הנגד כל פעולה להוצאת חסידות החסידה מן הסכנה. הרוגים שהתקפו וזה הברא אל המושל תחבורה וכלי התקשורת. קצין לבשר חסידות הצליח להימלט והצליח לחיות חסידות אל קצין. נקבעה חטיבה אחת לתחבורה ויחידה שלח לתחבורה בשרה סכנה נכונה בשרה חסידה חסידה נשמה.

על מעשה זה **אריה**

את ההשקפה השלח בשרה אריה לעצמוני אריה

10/11/48

י"ח בכסלו

יחידה 10 ב"ב חסידות התורה

- 041100: ינשוף: רכבת אויב מובילה חיילים הופצצה ע"י ספיטים שלנו הבקר. היא נחבלה ונשארה עומדת בין רפיח וח'יינס. נא לשלוח הרוורס וספיטים.
- 062200: חזית ד': א. חט' 10 נסתה לכבוש משלט ממזרח להצטלבות 07640711 אולם נהדפה משם. יש כ"ז הרוגים ו-10 נעדרים.
- ב. חטיבה 8 נסתה לכבוש את ההצטלבות ולא הצליחה. האויב ריכוז אש כבדה ביותר של תותחים 25 ליטראות. כמו כן פעלו ביעילות אווירונים האויב גם נגד חט' 8 וגם נגד חט' 10. כ"כ רכו האויב נשק א.ט. רב (6 פאונד). האויב הביא תגבורת מכון עזה. אתמול נראו 170 מכונות נוסעות מכון עזה לכון רפיח.
- המצב כרגע: חט' 10 מחזיקה במשלט ב"ב 1000 מטר מדרום להצטלבות כביש רפיח — אל-עריש — עוג'ה. כ"ק ק"מ ממערב להצטלבות קיימת עדיין החסימה של חט' 10, ומשם היא עורכת פשיטות לכיוון מסילת הברזל.

ההישג המדיני והרצון לנצלו במהירות מזה, והלחץ של האו"ם להפסקת אש, מזה, מנעו מצה"ל למצות את ההצלחה הצבאית. ממשלת ישראל הסכימה להפסקת אש, אשר נכנסה לתוקפה ב-7 בינואר 1949 בשעה 1400. הקרבות האחרונים במוצב שכביש רפיח—אל-עריש נסתיימו בשעה 1900 ולאחר מכן דממה החזית.

נסיגת צה"ל

ב-7 בינואר 1949 לאחר סיומו של מבצע "חורב" התנהל קרב אוויר נגד מטוסי קרב בריטיים. שחררו לנגד ישראל. מטוסי חיל האוויר הוזנקו לעברם והפילו חמישה מהם בקרבת נירים. תוך זמן קצר הובאה תגבורת לצבא הבריטי החונה בעקבה וישראל נדרשה לשלם פיצויים. המצרים, שהתעודדו ממהלכיה של ממשלת בריטניה, הודיעו, כי לא יפתחו במשא ומתן כל עוד לא יפנה צה"ל את אדמת מצרים.

תקרית זו היפנתה תשומת הלב להימצאותן של יחידות צה"ל מעבר לגבול. הפיקוד העליון הורה בשנית לכל יחידות צה"ל, שמעבר לגבול המדיני, לחזור ולהתייצב על הגבול. צה"ל איבד יתרון טקטי גדול במיוחד בשל אברן החסימה על כביש רפיח—אל-עריש שהיתה יכולה לנתק את הצבא המצרי ברצועת עזה. נסיגת הכוחות הושלמה ב-10 בינואר 1949.

- 071345: חזית ד': המשלט על כביש רפיח—אל-עריש נתפס הלילה. נהדפה התקפת שריונים ורגלים עליו. 4 מטוסים בריטיים תקפו את שיירת חטיבה 8 לאורך כביש עוג'ה—רפיח. 2 מהם לפחות הופלו. טייסיהם נמצאים בידינו.
- 071500: חזית ד': עוד מטוס הופל נוסף לשנים שהודענו קודם.
- 071700: חזית ד': א. ברגע זה נמשכת התקפת האויב על משלטינו. אני רואה עצמי חופשי לפעול. נראים סיכויים לכבוש את 102. אנסה הלילה.
- ב. באם הפרת ההפוגה תמשך ע"י האויב אני מציע לתקוף הלילה את עזה מאחר שקויה התרופפו.
- ג. לאויב נגרמו אבדות בשריון.
- 072020: חזית ד': ההתקפה של הצבא המצרי נגמרה בשעה 1900 בערך. ההתקפה האחרונה היתה אצל חטי' 10 ע"י הכביש רפיח—אל-עריש. ההתקפה היתה בזחלים ובשריונים. חטיבה 10 לא סבלה אבדות. הכל בסדר.
- 081400: חזית ד': בכל גזרות החזית שקט.

סודי ביותר

מטה חזית ד'

9.1.49

מפקד חטיבה 10
מפקד חטיבה 12
מפקד חטיבה 8
קצין מבצעים חזיתי
מטכ"ל אג"ם

בהתאם לפקודת הפקוד העליון יש לפנות את כל משלטינו שמעבר לגבול המדיני של ארץ-ישראל. חטיבה 10 תחזור עד לגבול ממש ותציב במקום מתאים מוצב פלוגתי על כביש עוג'ה—רפיח וכן תתפוש משלט שני מתאים בפתח וואדי אביד על אותו כביש.

יתר הכוח ימצא ברזרבה במקום מתאים בסביבת משלטי ה-1.

חטיבה 12 תבטל את המוצב שמעבר לגבול ותתבסס על משלטי א-ב, ומשלט מתאים מול קסימה.

גדוד 82 יחזור לאיזור גבולות.

יש לסיים את הפעולה הנ"ל לא יאוחר ממחר 10.1.49 שעה 0600.

אין להשאיר בשטח שום חפץ ומתקן היכולים להועיל לאויב.

אין מקום לכל ערעור וכן לדחיה כל שהיא בבצוע-פקודה, אף כי קשה היא.

(—)

יגאל אלון — אלוף
מפקד החזית

כיס פלוג'ה שרדים מצריים מכיס פלוג'ה

ב-4.11.48, ערב הפינוי המצרי ממג'דל, שידר מפקד "כיס פלוג'ה" למפקדו:

"מצבנו כרגע דורש טיפול מיוחד, כדי להגיע לפתרון מוצלח ומהיר. חיכינו 20 יום עד שמצב האספקה נעשה ללא נשוא. כל הכוחות גילו יחסי עזרה הרדית במשך כל התקופה הזאת. כל מה שנשלח דרך האוויר, קשה לבנות עליו. האויב כוכש יום-יום עמדות, מפר את ההפוגה ותוקף אותנו באופן מתמיד — ואנו נאלצים להשיב באש כדי להגן על עצמנו. התחמושת המוצאת אינה עומדת בכל יחס לתחמושת המתקבלת. החלטנו להחזיק מעמד עד הכדור האחרון — אף שהסוף הזה אינו רחוק. אני שם תקוות כולנו בכך."

ב-11.11.48 שעה 1630: "באנו במגע עם היהודים ועכשיו התברר ללא ספק, שהם מתעקשים בדרישה לכניעה ללא תנאי. הם לא ירשו לנו לסגת עד שלא יסוג כל הצבא המצרי מפלשתין כולה. אם לא תפתרו את המצב במשך 24 שעות, אני מצטער להודיע, שאני לא אשלוט יותר במצב. האווירונים לא יועילו. אווירונים האויב שולטים שליטה מלאה ותמידיה בכל החזית. תחליטו החלטה מכריעה הלאה ותודיעונו."

101150 (גוב'): מאת: חזית ד' אל: אג"מ/מטכ"ל

בשדר מפלוג'ה לעזה: יש מחסור בציוד רפואי. בתחמושת מכל הסוגים. מצב הרוח ירוד. האויב שולט בכל הכוונים. הוסכם על העברת פצועים ליפו בחסות הצלב האדום.

כיס פלוג'ה

כיס פלוג'ה נוצר בעיקרו בעקבות מהלכי מבצע "יואב". בליל 15-16 באוקטובר תפס צה"ל את חרבת מס'ארה, מזרחית לעיראק אל-מנ' שיה ולאחר מכן את חרבת עטאללה. יומיים לאחר מכן כבש צה"ל את מוצבי "הצומת", ואת כאוכבה, ובליל ה-19-20 בחודש גם את חוליקאת. כיבושים אלה הביאו לניתוק הכוח המצרי שבמרחב פלוג'ה מהכוח המצרי באיזור מג'דל ועזה. עם כיבושה של משטרת עירק סווידן הצטמצם הכיס לאיזור פלוג'ה—עיראק אל-מנשיה בלבד. בתוך הכיס נלכדה חטיבה מצרית מוגברת (חטיבה 4) שמנתה כ-4000 חיילים. כדי למנוע כל קשר בינה לבין הכוח המצרי והעבר ירדני, הוטל על הכיס מצור כבד.

המצרים ניסו למצוא פתרונות אל-טרנזיביים, כגון הצנחות מהאוויר והסתננות שירות קטנות אל הכיס.

פקודת מבצע למבצע "חסול"

גדר 35

מטה קרבי

26.XII.48

עיינ מפות: 1:100.000 חברון

1:20.000 פלוגה, זיכרון

1:5.000 עיראק אל מנשיה

1:5.000 פלוגה

צלומי אויר

1. אויב: ראה הערכת מצב נספח מס' 1.

2. כוחותינו:

גדר 33

גדר 35

תותחים: גונדה של: 2 סוללות 75 מ"מ, 1 סוללה 65 מ"מ, 1 תותח 75 מ"מ, 1 תותח 105 מ"מ.

סוללה נגד טנקים: 1 תותח 20 מ"מ, 2 תותחים 50 מ"מ.

סוללת מרגמות: 4 מרגמות 120 מ"מ, 2 מרגמות 6"

חיל אויר

3. המשימות:

א. חסול כיס פלוגה.

ב. כבוש עיראק אל מנשיה ומשלט הכביש.

ג. גדר 33 יכבוש את עיראק אל מנשיה.

ד. גדר 35:

(1) פלוגה א' תכבוש ותחבס במשלט הכביש.

(2) פלוגה ב' תבצע פעולת פשיטה במטרת הסחה.

(3) פלוגה ג' תכבוש ותחבס במשלט הצלפים.

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל דצמ' 48 — ינו' 49.

280400: חט' 3, המצב בשעה 280400;

א. הלחימה קשה.

ב. האויב מתגונן חזק.

ג. שתי פלוגות נמצאות בתוך הכפר, ומנהלות קרב פנים אל פנים.

ד. יהיה בסדר.

280500: חט' 3: האויב עורך התקפות נגד של רגלים מכוון פלוגה. המצב קשה. הפציצו את

פלוגה עם שחר. אני דורש בכל תוקף מכם אווירוני קרב ומפציצים.

281110: בוב: כוחותינו בתוך הכפר מנותקים. מצבם קשה מאד. על חיל האויר לעשות

מאמץ על-אנושי. עליהם להפציץ: א. את פלוגה. ב. על מטוסי הקרב לפגוע

בשיירות וחילי האויב הנמצאים בין פלוגה ועירק מנשיה, על התל בעירק מנשיה.

311100: חט' 3, מצב הלילה: פלוגה הופצה 8 פעמים ביעילות רבה. חלופי רירות בין הכיס

ואנשינו. נתפסה שיירה של 14 גמלים. 6000 כדורים, שמנים, דלק ומזון.

312230: חט' 3: א. שיירת גמלים נתפסה כלה כולל 22 גמל.

ב. מפקד השיירה קפסן מעופ חלאד (מערוף אל חדר) נמצא שבוי בידינו.

011000: חזית ד': שיירת גמלים נוספת נתפסה אמש בסביבת פלוגה.

חטיבה 3

חט

ת/207/0/3

23.1.49

סודי ביותר

מיד

הנדון: פנוי החטיבה המצרית מ"כיס" פלוגה

כללי:

א. כתוצאה מהמו"מ הפוליטי הוחלט על פנוי החטיבה המצרית המכותרת ב"כיס" פלוגה על כל צידה, אל

מחוז לגבולות א"י.

ב. פקד ונהול הפנוי בידי מטה משקיפי א"מ.

ג. על מועד הפנוי ומשך הזמן המדויק נודיעכם. הגבול המקסימלי הוא 5 ימים.

קצין מבצעים

בסוף אוקטובר החלו להפעיל מטור
סיס להצנחת חבילות אספקה.
קיום המצור על הכיס הכביר על
צה"ל. מפקד חזית הדרום נפגש עם
המפקד הסודני של הכיס קולונל אל-
סייד טהא ביי וניסה לשווא לשכנעו
להיכנע. מצבו של הכיס הלך והח-
מיר, האספקה שהגיעה אליו אפשרה
קיום בדוחק, והמפקדה המצרית
שקלה אלטרנטיבות שונות לפתרון
המצב. הוצע מבצע משותף לחילוץ
החטיבה הנצורה בכיס פלוגה (מבצע
"דמשק"). תכנית המבצע הייתה
התקפת הטעיה על בית גוברין על-
ידי כוחות ירדניים ועיראקיים, ומתן
אפשרות לחטיבה המכותרת לפרוץ
לעבר הר חברון. תכנית זו לא יצאה
אל הפועל והכוחות המצריים נשארו
מכותרים, כאשר כוחות צה"ל מקי-
פים אותם במערך צבאי צפוף.

מבצע "חסול", 27-28 בדצמבר

בנובמבר 1948 הוטלה האחריות
ללחימה באזור כיס פלוגה על
חטיבת "אלכסנדרוני", שהחליפה
במשימה זו את חטיבת "גבעתי".
החטיבה חיזקה את המצור על הכיס
על-ידי החזקת מערך מוצבים, פיט-
רול ביניהם, ומארבים שהביאו לת-
פיסת מספר שיירות שניסו לפרוץ
לכיס. לקראת מבצע "חורב" תכנן
המטה הכללי מבצע לחיסול הכיס.
ואכן במקביל למבצע "חורב" נעשה
בליל 27-28 בנובמבר ניסיון נוסף
לכבוש את כיס פלוגה על-ידי צוות
קרב דו גודי, שהתבסס על גדרים
33 ו-35 מחטיבת "אלכסנדרוני".
היעד הראשון של מבצע "חסול"
היה — עיראק אל-מנשיה. בניגוד
להתקפות קודמות עליה, שנערכו
מצפון, תוכנן לתקוף הפעם מצד
דרום-מערב. ההתקפה עמד להת-
בצע על-ידי שני כוחות. כוח אחד
יתקדם לעבר הכפר, בעוד כוח שני
יבצע פעולות הטעיה ממזרח וחסימה
על מוצב הגשר בדרך מפלוגה
לעיראק אל-מנשיה.

פלוגת החסימה נכשלה במשימתה,
אך הכוח הפורץ הצליח לכבוש את
הכפר. פלוגה מהכוח התוקף חצתה
את הכביש והתרכזה לרגלי תל שיח
אל-ערני על גנת לתוקפו. עם שחר
פתח כוח מצרי בסיוע כוח שריון
וחי"ר, בהתקפת נגד. מאחר שהח-
סימה לא הוקמה, הצליח הטור
המצרי לפרוץ לעורף הכוחות הלוח-
מים ולכבוש מחדש את הכפר.
בפעולה זו נהרגו מרבית אנשי
הפלוגה שלרגלי התל.

רק לאחר חתימת הסכם שביתת
הנשק עם מצרים פונה הכיס וכוחו
חזר למצרים.

מבצע "עובדה"

סודי ביותר/מדי

מטה חזית ד'/מבצעים

מב/מס. 565

1 במרץ 1949.

חטיבה 1, 3, 12

מטכ"ל/אג"ם

חטיבה 8

ק. מטה

מחוז הנגב

חבל סדום

מחוז השפלה

חזית ג'.

פקודת מבצע "עובדה"

ידיעות:

1. ראה נספח מודיעין מערך כוחות האויב.
2. נספחי לימוד על השטח (דרכים, מקורות מים, שדות תעופה), ישלחו בנפרד.
3. דו"חי מודיעין שוטפים חזית ד'.

כוחותינו: כל הכחות הכלולים במסגרת חזית ד'.

המטרה:

1. השתלטות על מרחב הנגב הדרומי עד מפרץ עקבה.
2. הרחבת שליטתנו בחלק הצפוני מזרחי של הנגב ויצוב הקו עין גדי — ראס זוירה — משלט 432 — אום אל בורג.

השיטה:

1. שיטת תכנון ובצוע הפעולה תוגבל על ידי ההנחות הבאות:
 - א. אין להכנס בקרב עם מוצבי אויב על מנת להתקדם או לתפוס עמדות מפתח לשליטה בשטח.
 - ב. אין לעבור בכל מקרה את הגבולות המדיניים: א"י-מצרים, א"י-עבר-הירדן.
 - ג. אין לעבור בכחות גדולים או להקים בסיסים, שדות תעופה וכו' מזרחה לקו המחלק לחצי את הנגב הדרומי הא"י.
 - ד. כל מעבר של כוחותינו בשטח הנ"ל שיהיה הכרחי מבחינה אופרטיבית יבוצע במלוא הזהירות בלילה ובאישור מיוחד של מטה החזית.
2. לפיכך באופן כללי תהיה שיטת הפעולה:
 - א. תפיסת מספר מינימלי של נקודות מפתח בעלות יכולת עמידה עצמאית והשתלטות על המרחב כולו. פטרול ורורבה על ידי כוחות ניידים ומשוריינים.
 - ב. מרחב הנגב הדרומי-מזרחי:
 - א. הפעולה תחולק ל-2 חלקים שיופעלו במתואם.
 1. החלק המערבי:
 - א. תפיסת והכשרת שדה התעופה באיגפי.
 - ב. חסימת המעבר מכיוון ררנדל כלפי שדה התעופה.
 - ג. תפיסת הצוקים שליד צומת הדרכים ראס-אל-נקב — אום רשרש — טאבה בעוצמה של פלוגה מיוחדת.
 - ד. שתי מחלקות ג'פים באזור האיגפי.
 2. החלק המזרחי:
 - א. תפיסת 4 עמדות מפתח השולטות על הגישות מעבר-הירדן והתבססות בהן, בקטע עין ויבה — רדיאן.
 - ב. פטרול לאורך דרך הערבה עד 20 ק"מ צפונית למפרץ עקבה.
 - ג. שמירת גדוד ממונע קטן ברורבה לצרכי פטרול ומכות נגדיות.
 - ב. המרחב הצפוני מזרחי של הנגב:
 - א. אום אל-בורג: ב. חרבת סיקה; ג. קרית ספר (תל מרסים); ד. המוצב בדרך דהריה — באר-שבע; ה. גובה 432; ו. תל סואה; ז. תל ערד; ח. עין גדי.

חלוקת התפקידים:

1. חטיבה 12 תהיה אחראית לבצוע החלק המערבי של ההשתלטות על הנגב הדרומי-מערבי (קטע איגפי — צומת אום א-רשרש).
2. חטיבה 1 תהיה אחראית לבצוע החלק המזרחי של ההשתלטות על הנגב הדרומי מזרחי.
3. חטיבה 3 תהיה אחראית לבצוע יצוב הקו הצפוני מזרחי של הנגב.

הרקע המדיני

לאחר חתימת הסכם שביתת הנשק עם מצרים ב-24 בפברואר 1949 הסכימו המצרים לוותר על תביעותיהם על מרחב הנגב הדרומי. הירדנים לעומתם טענו לבעלות ואף קיבלו גיבוי לדרישתם מהבריטים. על הנגב ניטשה איפוא מערכה מדינית קשה.

לגבי בריטניה היה הנגב הדרומי לא רק בסיס מתאים להחזקת צבא לשם שליטה על המזרח התיכון, אלא אף עורק תחבורה יבשתי יחיד בין מצרים לעבר הירדן. ואכן מאז מבצע "חורב" ביצרו הערבים את משלטי ראס אל-נקב, שעל גבול מצרים לכל יפתיים צה"ל בפעולת איגוף עמוק על פני הטריטוריה המצרית. אך הסכנה העיקרית נשארה סכנת העימות עם הלגיון הערבי, ששלט על מרחב הנגב מעין ויבה (עין יהב) ודרומה. במהלך ההכנות להסכם שביתת הנשק הוב"ר, כי ירדן טוענת לשליטה על איזור הנגב הדרומי ותובעת את סיפוחו. למרות החשש מעימות עם הלגיון ומהתערבות הצבא הבריטי, שחנה בעקבה, החליטה ממשלת ישראל להבהיר לממלכת ירדן, כי מרחב הנגב הדרומי, כולל אילת, שייך למדינת ישראל. לפיכך הורתה למטה ה"כללי להפעיל את צה"ל ולהשתלט על מרחב זה במבצע "עובדה". בשל מגבלות מדיניות נאלץ המטכ"ל להורות למפקדת חזית הדרום על מספר מגבלות צבאיות שהעיקריות בהן היו:

- להימנע מהתנגשויות יזומות עם הלגיון.
- במקרה של היתקלות יש לנתק מגע ולהגיע בעקיפין לביצוע המשימה.
- לבצע את התנועה לאילת רק ממערב לקו הגבול.
- אין לתפוס את מוצבי ראס אל-נקב שעל דרך אילת, אם כוחות אויב כבר התבססו בהם.
- במקרה של הופעת יחידות בריטיות על צה"ל לסגת.
- לאור קשיי הביצוע וההשגות של מפקדת חזית הדרום, הסכים המטכ"ל לאשר תנועות איגוף, שיביאו לנסיגת הצבא הירדני.

תחת פיקודו של מפקד חזית הדרום הועמדו למבצע חטיבות "גולני", "הנגב" וכוחות מחיל האוויר. עיקרי התכנית היו: התקדמות לעבר אילת בשתי זרועות. על הזרוע המזרחית, המורכבת מצוות קרב של חטיבת "גולני" הוטל לנוע בדרך הערבה, ועל הזרוע המערבית המורכבת מצוות קרב של חטיבת "הנגב" הוטל לנוע במרכז הר הנגב. התכנית המנהלתית של הזרוע המערבית התבססה על מסלול נחיתה ארעי "שדה אברהם" (50 ק"מ צפונית לאילת) לנחיתה מטוסים ולהטסת כוחות, ציור ואספי קה.

למבצע קדמו סיורי אויר וקרקע
לבדיקת מסלולי ההתקדמות והכנות
מנהלתיות הקשורות בתנועת כוחות
בדרכי המדבר הקשות, תוך התגב-
רות על קשיים לוגיסטיים ומכשולים
הנדסיים גדולים. בעוד שתי הזרועות
נעות לעבר אום רשרש (אילת) הוטל
על כוח מחטיבת "אלכסנדרוני" לנוע
בסירות מנוע מסודם ולתפוס את
איזור עין גרי.

חלוקת הכחות:

מאחר שהפעולה הנה בעיה מנהלתית מורכבת שלפתרונה תופעל גם תחבורה אוירית בקנה מידה נרחב פירוט
הכחות יהיה כדלקמן:

1. הכח הפועל בגזרת איגפי — אום א-רשרש יכלול:
 - 1 פלוגה מיוחדת שתצויד ותורכב באופן מיוחד למלא את התפקיד של תפיסת הצוק שמעל אום-א-רשרש.
 - 1 פלוגה רגלית הכוללת אלמנטי נשק מסייע.
 - 2 מחלקות ג'יפים.
 - יחידת תובלה של קומנד-קארים.
 - יחידת ח.א. להפעלת שדה התעופה.
 - סדנא ניידת קטנה.
 - מטה מצומצם, שרות רפואי, חולית הנדסה.
 - 1 פלוגה רזרבית בבסיס העורפי.
2. הכח הפועל לאורך דרך הערבה יחולק כדלקמן:
 - (א) 4 יחידות מתבססות כ.א. בעוצמה של מחלקת רגלים עם נשק מסייע, תותחים נ.ט. ושרותים מוקטנים
בפקוד מטה גדוד.
 - (ב) גדוד ממונע מורכב מפלוגת ג'יפים, פלוגה משורינת, פלוגת זחלים, מטה גדוד.
 - (ג) מטה החטיבה ושרותיה.
 - (ד) על עוצמת הכח שיפעל ליצוב הקו הצפוני מזרחי יחליט מפקד חטיבה 3. הכח לא יעלה על 4 פלוגות
רובאיות.

חלוקת תותחים:

(א) תותחי שדה:

1. לרשות חטיבה 3 תועמד סוללה 75 מ"מ קרופ.
2. לרשות חטיבה 1 תועמדנה: 1 סוללה 65 מ"מ ניידת, 1 סוללה 75 מ"מ קרופ (כזרבה בבסיס עורפי).
3. לרשות חטיבה 12 תוכן סוללה 120 מ"מ מוכנה להטסה לשדה התעופה באיגפי.
- (ב) תותחים נ.ט.:
 - לרשות חטיבה 3 — 1 פלוגה
 - לרשות חטיבה 1 — 1 סוללה
 - לרשות חטיבה 12 — פלגה אחת.
- (ג) תותחים א.א.:
 1. הבטחת שדה התעופה באיגפי — סוללה אחת שתוטס למקום.
 2. לרשות חטיבה 12 — סוללה אחת (רזרבית בבסיס עורפי).

חיל ההנדסה:

1. לתפקידי חטיבה 12 — בעיית המים וסיור למציאת דרך מאיגפי לצוקי אום רשרש.
2. לתפקידי חטיבה 3 — בצורי המוצבים — שפורי דרכים.
3. לתפקידי חטיבה 1 — בצורי המוצבים — שפורי דרכים.

חיל אויר:

1. תפקיד חיל האויר בשטח העברת האספקה והיחידות לבסיס האיגפי — יפורט בנספח המנהלה.
2. תפקידי טייסת הסיור יפורסמו בפקודה נוספת.
3. טייסת מטוסי הקרב תעמוד במצב הכן החל מתחילת תנועת היחידות ותופעל על ידי קצין הקשור של חיל
האויר ליד מטה חזית ד'.

לוח זמנים:

1. קבלת המכוניות לפעולה יום ה-3.3.49 שעה 1300.
2. יציאת הכח המכשיר את שדה התעופה — יום שבת 5.3.49, שעה 0500.
3. ירידת הכח המוטס והאספקה — ליל 7/8.3.49.
4. תפיסת המוצבים בקו הצפוני מזרחי של הנגב ליל 7/8.3.49.
5. תפיסת הצוק שמעל אום רשרש — ליל 8/9.3.49.
6. תפיסת עין ויבה והתחלת התנועה לאורך דרך הערבה — ליל 8/9.3.49.
7. השלמת תפיסת הדרך עד מול הררנדל — ליל 9/10.3.49.

יצחק רבין — סגן אלוף
קצין המבצעים

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מאת חזית ד' 5-10 מרס 1949

- 050500: שדרת חט' 12 יצאה מבסיס היציאה לדרך (הזרוע המערבית). נקבעה דממה אלחוטית עד ליציאת הכח המזרחי. על הקשר ישמר אוירון שילוח את הטור.
- 061415: יחידת החלוץ הגיעה לשדה התעופה. נמשך לפי התכנית.
- 071100: שדה אברהם מוכן לחניות מטוסים גדולים.
- 071130: החלוץ התבסס בשדה התעופה. מטוסי הובלה הוזמנו. הכח העיקרי נע לכון השדה ונמצא כבר בקרבתו. עד כה לא נתקלו באויב.
- 071730: הודיעו מיד לשדה עקיר שדה אברהם יואר משעה 1800. חשיבות ירידת טרנספורט מכרעת.
- 082220: החוד של חט' 1 נתקל בפטרול אויב דרומה לאליעמאר. הפטרול פתח באש והסתלק. יחידותינו ממשיכות בהתקדמותן ללא הפרעה.
- 082220: הנחיתה של חט' 3 יצאה מסדום בשעה 1045 לעין גדי.
- 090830: שדרת חט' 12 הגיעה עד לקרבת המטרה. ראס אל-נקב תפוסה ע"י כוחות מלאים ובלתי מבוצרים. עוסקים בסיוורים אינטנסיביים לגלות דרך אלטרנטיבית. נראים סיכויים לכך. לדעתי כדאי לכבוש את ראס-אל-נקב בפעולת לילה. שדרת חט' 1 הגיעה עד ואדי חייאני. עומד להוצר מגע ישיר בין שתי השדרות.

מברק

091020

מאת: חטיבה 1

אל: חטיבה 12 חזית ד'.

החוד הגיע והתבסס בכניסה לוילהלם (ואדי חייאני). אנחנו מחזיקים בכניסה לוורה (גיראפי). אחרי הצהרים, נוציא סיוור של ג'יפים בוורה, על מנת ליצור אתכם קשר. הודיעו נא באם יש לכם משאלות מיוחדות. קצין מודיעין יגיע אליכם באוירון. תמסרו לנו על מצבכם.

091045: חזית ד': א. הכח העיקרי נחת בעין גדי ב-0900. עין גדי נתפסה ב-090145. ההפלגה בחזרה בוצעה ב-090230. הכח העיקרי מתבסס בעין גדי לפי התכנית.

מברק

091915

מאת: מ"ק חטיבה 12

אל: מ"ק חזית ד', מ"ק חטיבה 1, מטה ערפי חטיבה 12.

1. ראס אל נקב תפוסה, כמו כן תפש האויב את הדרך כשלשה ק"מ מראס אל נקב לכון אום רשרש.
2. במשך הלילה והיום לא נמצאה אפשרות גישה לכביש בין ראס אל נקב ואום רשרש. ממשיכים בסיוורים הלילה ומחר.
3. מחלקה יצאה היום אחה"צ מביר מלחאן לכביש הערבה בהתאם לתכנית. טרם חזרה.
4. יתכן שנצליח עוד הלילה למצוא מעבר מהקעה לעין צפיה ונוציא מחר מחלקה לכביש הערבה לאיום על תחבורת האויב והכח שלו מצפון.
5. המטוסים לא הגיעו במשך היום פרט לאחר במשך הלילה. קבלנו כ-15 טון בלבד.
6. מחר בבקר תצא מחלקת ג'יפים מכאן לבדיקת הדרך עד ביר מליחה.
7. מאחר שדרך הערבה פתוחה עד מעבר ביר מליחה אני מציע להעביר המטען במכוניות עד אלינו.
8. אם לא אקבל את היחידה מגרוד 8 לא אוכל להמשיך בתכנית. עשו הכל להורדתם הלילה. האנשים שכאן עובדים ביום ובלילה.
9. למרות שסכם שכאן ימצאו שני פיפרים נמצא כאן רק אחד. העבודה סובלת בצורה הרצינית ביותר ונגרם בזבז רב בזמן שהוא יקר.
10. הקשר אתכם גרוע, תזכירכם באים באחור של הרבה שעות.

092428: האויב פנה עמדותיו בג'רנדל ללא קרב ונסוג לביתו. שדרת חט' 1 כבר עברה נקודה זו וממשיכה בדרכה.

הזרוע המערבית — חטיבת "הנגב"
כ"ז במרס יצאו כוחות החלוץ של חטיבת "הנגב" מבאר שבע. הכוח נע בדרך פנימית, מעברת למכתש רמון וממנו דרומה. בדרך, היה עליו לגבור על מכשולים קרקעיים. בסיוע יחידת הנדסה וצוות טכנאים של חיל האויר, השלימה חטיבת "הנגב" עד שעות אחר הצהריים של ה-6 במרס, את הכשרת "שדה אברהם" לנחיתת מטוסי הובלה. עם הכשרת השדה הטיס חיל האויר את הפלוגה, עליה הוטל לתפוס את הצוקים בדרך לאילת ואת הציוד והאספקה. כן החלו בעריכת סיוורים לאיתור דרך אל מפרץ אילת. במהלך הסיוור נתקל כוח, שהגיע לאיוור ראס אל נקב בעמדת אויב ונסוג. לקראת סיום המבצע גילו מטוסי סיוור של האויב את השדירה. האויב שהבין, כי על אילת מאיימת תנועת מלקחיים, פינה כ"ס במרס את ראס אל-נקב ואת אום רשרש (אילת). דבר הפינוי התגלה כבר באותו יום על-ידי סיוור אוירי. כוחות חטיבת "הנגב" המשיכו בדרכם למפרץ, ובשעה 1500 נכנסו לתחנת המשטרה של אום רשרש והניפו עליה את "דגל הדין".

הזרוע המזרחית — חטיבת "גולני"
כ"ז במרס יצאה הזרוע המזרחית מכורנוב. יחידת החוד הורכבה מיחידות שריון וג'יפים של הגדוד הממוכן 19, חי"ר מוסע כוחלים, נשק מסייע, תותח נ"ט ומהנדסים, עליהם הוטל לפנות מוקשים ולפרוס רשתות בחור לות. התקדמות זרוע זו בערבה ריתקה את תשומת לב האויב והבי טיחה את הזרוע המערבית. כ"ז במרס הגיע החוד לעין חוצוב והת' בסס בה, משם נע דרומה ותפס את עין יובה. כ"ז במרס נתקלה יחידת החוד במחלקה ירדנית שניסתה לחסום את הדרך, אך הניסה אותה. הכוח הגיע לוואדי גירפי (נחל פארן). השתלט על ביר מליחה, והתארגן לחניית לילה. למחרת נע לעבר ע'רנדל ונתקל בכוחות הלגיון. הכוח שקיבל הוראה להימנע מהיתקלויות, אגף את כוחות הלגיון וגרם למנוס. חס. כ"ס במרס המשיך הטור במסעו והשתלט על עין ע'דיאן ללא קרב. בשעה 1700, הגיעו חיילי "גולני" לאום רשרש, שעתים לאחר שנכנסו אליה כוחות חטיבת "הנגב".

כינוש עין גדי, 9 במרס 1949
במסגרת מבצע "עובדה", ביצעה חטיבת "אלכסנדרוני" את מבצע "ייצוב", שמטרתו הייתה להרחיב את שטח השליטה של צה"ל בחלקו הצפוני-מזרחי של הנגב ולייצב את הגבול באיוור עין גדי — ראס זוירה — משלט 432 ואום אל בורג. במסגרת המבצע תפסה החטיבה משלטים במורדות הדרומיים והמזרחיים של הר-חברון.

מברק

092330

מאת: מפקד חזית ד'

אל: מפקדי חטיבות 1 — 12.

לפי ש.מ. 2 יפנה האויב הלילה את כל כוחותיו מתחומי ישראל ויעבירם לעקבה. עליכם לפעול בהתאם להוראות הבאות: חטיבה 1 תמשיך בתנועתה דרומה לאחר סיום אוירי. תגיע עד רדיאן שם תחכה להוראות נוספות. תבטל את הקמת המוצב דרומה מרדיאן. תערוך הלילה את כוחותיך לקראת תפיסת הצוקים השולטים על המפרץ ואום ראשראש. באם סיוור אוירי בבקר יאמת את הידיעה על פנוי מוצב הנקב, יש לעלות לצוקים בו ביום ולהתבסס. קיימו קשר הדוק והודיעו על המתרחש. אשרו קבלת הפקודה.

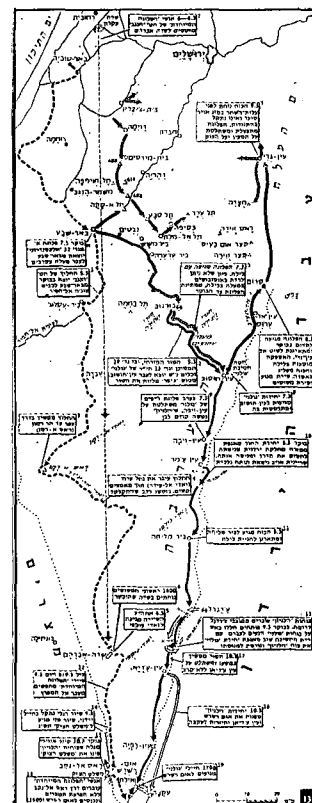
10.3.49

1600 יחידת גרוד 7 ומטה החטיבה הגיעו למפרץ אילת. אום רשרש נמצאה ריקה ודגל ישראל הונף ע"י מפקד החטיבה. אחד הגייפים נשלח בדרך הערכה לפגוש את כוחות חטיבה 1 המתקדמים מצפון. הכוחות מתבססים במקום.
1700 שיירת קומאנדק'רס והגייפים יצאו מהקעה לראס אל-נקב ולמפרץ עקבה.
1800 פלוגת הגייפים של חטיבה 1 הגיעה לאום רשרש.

11.3.49

0330 מפקד החזית הודיע שברצונו להפגש עם מפקדי חטיבה 1 ו-12 באום רשרש.

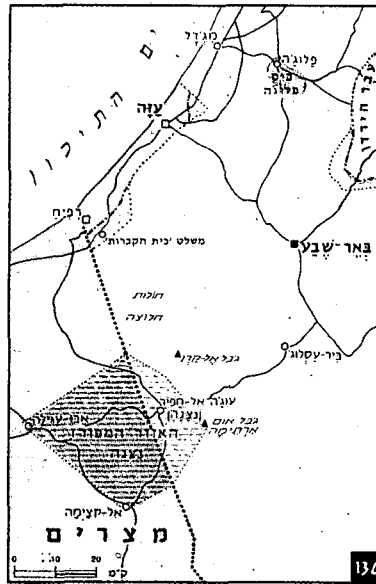
מס. 824		מופס מברק		ק. 0330
השורקים	מס. סדורי	החשיפות	הוראות הקשר	מס. 877
פעל הקו הזה לשמור משדר הקשר בלבד				
מאת	(השילוח)	תאריך וזמן תחבור	מס. 101600	
אנ	לפועלה	ליריעה בלבד	12 מ.ק. I	
3 מ.ק. חזית 3				
סימן פקודת אמשלר יסא: זום כהנא, זאב באב				
זעזע חטיבה חזית 3 זאב באב זאב באב				
אז מפיץ אילת זאב באב יסא.				
אילת (אום רשרש) זאב באב זאב באב				
מברק זה מותר לשלוח ככתוב, בכל הדרכים	בברק זה יש לשלוח בכתב סתר	דרגת החשיפות	זמן	קשר
אלחוט	בדירה	חתיבה	101600	101625
חתיבה				

כרטא

הסכמי שביתת הנשק

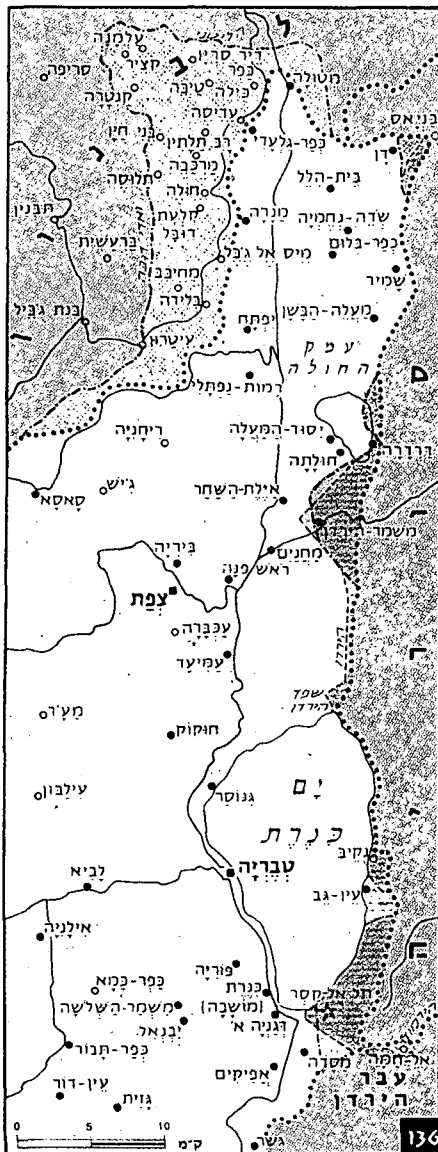

© כרטא 134

הסכם שביתת הנשק עם מצרים
בעקבות מבצע "חרוב" וכיתור מצרים, המצרי ברצועת עזה, נאלצה מצרים, החוקה והגדולה במדינות ערב, לפי תוח במשא ומתן על שביתת נשק עם ישראל. משא ומתן זה התנהל במלון השושנים באי רודוס, בתיווכו של המתווך בפועל ד"ר ראלף באנץ' וסגל עוזריו. לאחר מו"מ מייגע, נחתם ב-24 בפברואר 1949 ההסכם עם המצרים. עיקרי ההסכם היו: הנגב כולו (כולל הנגב הדרומי) ישאר בתחום מדינת ישראל למעט רצועת עזה, צה"ל יפנה את מוצב בית הקברות החולש על מחנה רפיח, איזור עוג'ה אל חפיר יפורז וייקבע כמקום מושב ועדת שביתת הנשק המעורבת; החטיבה המצרית המי כותרת בפלוגיה תפונה ותוחזר על נשקה למצרים.
(על ההסכם חתמו מטעם ישראל ד"ר וולטר איתן מנכ"ל משרד החוץ וראש אג"מ — יגאל ידין).

הסכם שביתת הנשק עם לבנון
ההסכם עם לבנון נחתם בראש הנקרה ב-23 במרס 1949. במשא ומתן עם לבנון היה בירי ישראל קלף מיקוח רציני — 14 כפרים לבנוניים, שנכבשו במבצע "חירם". ישראל תבעה בתמורתם את פינוי הכוחות הסוריים מראש הגשר במשמר הירדן בטענה, כי הסורים, שפעלו בתיאום עם לבנון, השתמשו בשטח לבנון כבסיס לפעולותיהם. הטיעון נדחה והכפרים פונו ללא תמורה רצינית. כקו שביתת הנשק נקבע הגבול המנדטורי.
(על ההסכם חתמו מטעם ישראל יהושע פלמון ממחלקת המזרח התיכון שבמשרד החוץ, שבתאי רוון היועץ המשפטי של משרד החוץ וסא"ל מרדכי מקלף, קצין מבצעים בחזית הצפון).

הסכם שביתת הנשק עם ירדן
למשא ומתן התוסף גם הגורם העיראקי. עיראק, המדינה הערבית החמישית ששיתפה את צבאה הסדיר בלחימה בארץ ישראל, סירבה לחי תום על הסכם שביתת נשק עם ישראל. בהמשך שלבי המשא ומתן החליטה ממשלת עיראק לפנות את כוחותיה מארץ ישראל. ב-20 במרס 1949 יפתה ממשלת עיראק את כוחה של ירדן לייצגה בכל הסדר הנוגע לתחום המוחזק על ידי צבאה בארץ ישראל. במהלך המשא ומתן הסכימו שני הצדדים ליתורים. ירדן הסכימה להעתיק את הגבול בשרון מזרחי מעבר לרכס הגבעות הראשון ולהשאיר בירי ישראל את ואדי ערה ואת כביש חדרה-עפולה העובר בו. ישראל הסכימה לוותר על שטחים מסוימים שהיו בידה במורדות המערביים והדרומיים של הרי חברון. ההסכם נחתם ברודוס ב-3 באפריל 1949. (על ההסכם חתמו מטעם ישראל ראובן שילוח וסא"ל משה דיין, מפקד מחוז ירושלים).

שטח בשליטת מדינות ערב עם הפסקת האש
שטחים שקיבלה ישראל במסגרת הסכמי שביתת הנשק
שטח בשליטת ישראל עם הפסקת האש
שטחים שקיבלו מדינות ערב במסגרת הסכמי שביתת הנשק
שטח מפורז ישראלי
שטח מפורז ערבי
שטח הפקר
קו שביתת הנשק לאחר ההסכמים

© כרטא 135

הסכם שביתת הנשק עם סוריה
המשא ומתן עם סוריה התנהל ליד
מחניים ונמשך כשלושה-יחצי חודש
שם. הצבא הסורי היה היחיד,
שהצליח לכבוש ולהחזיק בשטח,
המיועד למדינת ישראל בתחומי א"י
המנדטורית (ראש הגשר במשמר
הירדן, איזור רמת הבניאס, שפך
הירדן, נוקייב, תל-אל קאסר ואל-
חמה). לאחר עיכובים והפסקת השי-
חות, הסכימו הסורים להצעת
הפשרה של המתווך בפועל: פירוז
השטחים כולל דרדרה (אשמורה)
שממזרח לחולה ועין גב, שממזרח
לכנרת.

על בסיס הצעות אלה חודשו השיחות
והושג הסכם גם בקשר למנהל
האזרחי של השטח המפורז. ב-20
ביוני 1949 נחתם בגבעה 232, בשטח
ההפקר ליד מחניים, ההסכם עם
הסורים שהיה ההסכם האחרון עם
מדינות ערב. לאחר ההסכם פינו
הסורים את כוחותיהם לגבול הבינל-
אומי וישראל פירזה את עין גב
והדרדרה.

(על ההסכם חתמו מטעם ישראל:
יהושע פלמון, שבתאי רוזן וסא"ל
מרדכי מקלף).

לוח אירועים עיקריים

אוגוסט 1948

8-4 — נערכו קרבות באיזור ביר-עסלוג.

— המצרים מנעו מעבר לנגב בניגוד להוראות או"ם

אוקטובר

10 — שדה-התעופה באל-עריש, ומקומות אחרים, הופצ-
צו.

— כוחותינו חדרו לבית-חנן ונוחק הקו המצרי בין עזה
ובין הצפון.

— נוחק הקו המצרי בין עיראק-אל-מנשיה ובין בית-
ג'וברין.

— התקפתנו על עיראק-אל-מנשיה נכשלה.
15 — נפתח מבצע "יואב" לגירוש הפולש ממרחבי
הדרום.

17 — כוחותינו כבשו את צומת עיראק-סואידן.

22-18 — מבצע "ההר" — השתלטות על צפון-מערב הר
יהודה.

20 — משלטי חוליקאת נכבשו והדרך לנגב נפרצה.
— שתי התקפות על משטרת עיראק-סואידן נכשלו.

21 — באר-שבט נכבשה.

22 — אניית הדגל המצרית "האמיר פארוק" הוטבעה על-
ידי חיל-הים שלנו.

26 — בית-גוברין נכבשה על-ידי כוחותינו.
— המצרים פינו את אשדוד, ניצנים, חממה; כוחותינו
התבססו שם.

27 — צה"ל נכנס לניצנים.

28 — דואימה נכבשה.

31-29 — מבצע "חירם" — כוחות קאוקגי גורשו מן הגליל
וצה"ל חדר ללבנון.

נובמבר

5 — צה"ל נכנס למג'דל וליד מרדכי.

9 — כוחותינו כבשו את מצודת עיראק-סואידן.
25-24 — מבצע "לוט" — צה"ל נכנס לכורנוב ולעין-חוצוב
והדרך לסדום נפתחה.

דצמבר

7-5 — מבצע "אסף" — נתפסו משלטים בנגב המערבי
ונהדפו התקפות צבא מצרים עליהם.

7 — נחנך כביש הגבורה לירושלים (במקום דרך בורמה).
22.12.48 — מבצע "חורב" למיגורו הסופי של הפולש המצרי.

7.1.49 — חיל-האוויר מפציץ את בסיסי האויב וחיל-הים את
עזה.

27-26 — נכבשה עוג'ה-אל-חפיר, היא ניצנה.

28 — התקפה על עיראק-אל-מנשיה בכיס פלוג'ה נכשלה.

29 — כוחותינו כבשו את אבו-עגילה במדבר סיני
והתקדמו לעבר אל-עריש.

ינואר 1949

2 — כוחות צה"ל חזרו מהטריטוריה המצרית.

6-3 — קרבות מסביב למשלטי רפיח.

7 — 5 מטוסים בריטיים הופלו על-ידי חיל האוויר
הישראלי בשמי הנגב.

— מבצע "חורב" הסתיים: הפולש המצרי גורש.

פברואר

24 — נחתם חוזה שביתת הנשק עם מצרים.

מרס

10-6 — מבצע "עובדה" תפיסת דרך-הערבה ואילת.

9 — יחידת צה"ל תפסה את עין-גדי.

10 — צה"ל נכנס לאילת.

23 — נחתם חוזה שביתת הנשק עם לבנון.

אפריל

3 — נחתם חוזה שביתת הנשק עם עבר-הירדן.

יולי

20 — נחתם חוזה שביתת הנשק עם סוריה.